

Ахмедьянов Р.А., Ахмедьянова И.Р.

Русско-башкирский автословарь терминов астрономии

(более 2000 терминов)

Екатеринбург

2011

Ахмедьянов Р.А., Ахмедьянова И.Р. Русско-башкирский автословарь терминов астрономии (более 2000 терминов). Серия «Справочная литература». Некоммерческое электронное издание ДИНИЛ «Интеллектуальный полигон», Екатеринбург, 2011.

Настоящая работа представляет собой первый опыт создания русско-башкирского словаря с полнотекстовой постановкой ударений.

Для создания словаря использованы материалы открытого машинного фонда башкирского языка (<http://mfbl.ru/>), поддерживаемого силами учёных Уфимского научного центра Российской Академии Наук и сопровождаемого лингвистами и программистами Башкирского Государственного Университета.

Словарь выполнен в виде сортированного потока терминов. Заголовочные термины обозначены символом – •; переводы терминов на башкирский язык – ►; пояснения к терминам – ➡.

Адрес для замечаний и предложений: intellpol@ya.ru .

Для студентов, обучающихся в учебных заведениях Республики Башкортостан, для преподавателей и студентов языковедческих направлений учебно-преподавательской деятельности, для всех, кто хочет знать и изучать башкирский язык.

Использованная литература

Сулейманов В.С., Сиразитдинов З.А. Русско-башкирский словарь терминов по астрономии. Уфа, 2009. (**Базовый словарь разработки**).

Ахмеров К.З., Баишев Т.Г. и др. Башкирско-русский словарь (Около 22000 слов. С приложением Краткого очерка грамматики башкирского языка). – Москва, Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1958.

Грамматика современного башкирского литературного языка. /Башкирский филиал АН СССР. Институт истории, языка и литературы. Под ред. д.ф.н. Юлдашева А.А. – Москва, Издательство «Наука», – 1981.

Зарва М.В. Русское словесное ударение: Словарь. – Около 50 000 слов. – Москва, Издательство НЦ ЭНАС, 2001. – 600 с.

Орфографический словарь русского языка. (106000 слов) /АН СССР. Институт русского языка. Под ред. С.Г. Бархударова и др. – 23 изд. – Москва, «Русский язык», 1986 – 464 с.

Русский орфографический словарь. (Около 180000 слов) /Российская академия наук. Институт русского языка им. В.В. Виноградова. О.Е. Иванова, В.В. Лопатин (отв. ред.), И.В. Нечаева, Л.К. Чельцова. – 2-е изд., испр. и доп. – Москва, 2004. – 960 с.

Русско-башкирский словарь (Около 80000 слов). Под ред. Ураксина З.Г. – Уфа. – 2005.

Сводный словарь современной русской лексики. В 2 томах. /АН СССР. Институт русского языка. Под ред. Р.П. Рогожниковой. – Москва, «Русский язык», 1990-1991.

Опыт аналогичных разработок

Серия «Русская классика для иноязычных читателей» представлена на сайте «Всё для студента» следующими произведениями с полнотекстовой постановкой ударений:

- Ершов П.П. Конёк-Горбунок. <http://www.twirpx.com/file/221229/>
- Писахов С.Г. Морожены песни. <http://www.twirpx.com/file/222700/>
- Чехов А.П. Грешник из Толедо. <http://www.twirpx.com/file/251939/>
- Чехов А.П. Жалобная книга. <http://www.twirpx.com/file/251944/>
- Чехов А.П. Знамение времени. <http://www.twirpx.com/file/251952/>
- Чехов А.П. Из дневника одной девицы. <http://www.twirpx.com/file/251925/>

Автословари предназначены для обеспечения работ по компьютерной лингвистике и информатике, с целью минимизации подготовительных работ при разработке лингвозависимого программного обеспечения. Признаками автословарей могут быть: минимальное количество ошибок в пунктуации и орфографии; форматирование статей, удобное для организации автоматической обработки текста; полнотекстовая постановка ударений; отсутствие сокращений и другие. Автословари создаются на базе зарекомендовавших себя словарных и научно-литературных источников. В серии «Справочная литература» в Интернет выложены:

- Ахмадов М., Сулейманова Ш. Чеченско-русский разговорник. <http://www.twirpx.com/file/253111/>
- Ахмедьянов Р.А., Ахмедьянова И.Р. Абхазско-русский автословарь спортивных терминов. <http://www.twirpx.com/file/250954/>
- Ахмедьянов Р.А., Ахмедьянова И.Р. Автословарь географических названий СССР. <http://www.twirpx.com/file/249332/>
- Ахмедьянов Р.А., Ахмедьянова И.Р. Белорусский орфографический автословарь. <http://www.twirpx.com/file/255229/>
- Ахмедьянов Р.А., Ахмедьянова И.Р. Краткий русско-болгарский автословарь. <http://www.twirpx.com/file/251872/>

- аберра́ция
 - ▶ аберра́ция ➡ Ерзең әйләнеуе тәъсирендә йондоззарзың шылған кеүек күренеуе
- аберра́ция годи́чная
 - ▶ йыллы́к аберра́ция
- аберра́ция опти́ческих систе́м
 - ▶ опти́к систе́маларының аберра́цияһы
- аберра́ция све́та
 - ▶ яктылы́к аберра́цияһы
- аберра́ция су́точная
 - ▶ тәүле́к аберра́цияһы
- аберра́ция сфе́рическая
 - ▶ сфе́рик аберра́ция ➡ яктылы́к шәлкемендәге нурзарзың ли́нза ситенән һәм опти́к күсе́р тирәһенән төрлөсә һынылып үтеуе нәтижәһендә есе́м һүрәтләнешенең асы́к була́ алмауы
- аберра́ция хрома́тическая
 - ▶ хрома́тик аберра́ция ➡ яктылы́к диспе́рсияһы күренеше́ тәъсиренән һүрәтләнештең ситтәрендә төрлө төстө́рзең барлыкка килеуе
- абсолю́тно че́рное те́ло
 - ▶ абсолю́т кара́ есе́м, се́м-кара́ есе́м ➡ үзенә төшөүсә элèктромагнит тулқындарын тулыһынса йотоусы есе́м
- абсолю́тный но́ль
 - ▶ абсолю́т ну́ль ➡ Це́льсий шкалаһы буйынса -273,15 гра́дус
- абсо́рбция
 - ▶ абсо́рбция ➡ каты йәки шыйы́к есемдәр тарафынан газды йәки шыйыксаны һеңдереу процесы
- Авога́дро число́
 - ▶ Авога́дро һаны

- автоколебания

- ▶ автоматік тирбөлештёр ➡ системаның эскё энергияһы ярҙамында башкарылыусы, вақыт үтёу менён экренёймөүсе тирбөлештёр

- автопилот

- ▶ автопилот ➡ ракетаның, йыһан карабының осошó менён автоматік идарá итёу приборы

- адаптация

- ▶ адаптация, яраклашыу ➡ кешенёң һәм башка тереклектёң йыһан караптарында оскандá үзгөрөүсён космос шартарына яраклышыуы

- адгезия

- ▶ адгезия ➡ матдёләрзёң бёр-береһенё йөбешёу процесы

- адиабата

- ▶ адиабата ➡ есём хёленёң термодинамік диаграммалағы адиабатік үзгөрёуён харáктерлаусы кэкрё һызык

- адиабатическое расширение

- ▶ адиабатік киңейёу ➡ ситтён йылылык алмайынса, газдың киңейёуё

- Адонис

- ▶ Адонис ➡ астероид

- азимут

- ▶ азимут ➡ координáталарзың береһё

- азимут астрономический

- ▶ астрономия азимуты ➡ кёньяктан алып билдёлөнё

- азимут геодезический

- ▶ геодёзия азимуты ➡ тёньяктан алып билдёлөнё

- азот

- ▶ азот ➡ Ёр атмосфёраһының тёп өлөшён тэшкíл иткён төҫһёз, еҫһёз газ, атом массаһы – 14,0067

- аквариды

- ▶ акваридтар ➡ метеорзár ағымы

- акклиматизация
 - ▶ климатка яраклашыу

- аккомодация
 - ▶ аккомодация, кулайлашыу

- аккомодация глаза
 - ▶ күз аккомодацияны ➡ күзгәң төрлө алыслықтағы әйберзәрзә асык итәп күрергә кулайлашыу һәләтлелеге

- аккреционный диск
 - ▶ аккреция диски ➡ нейтронлы йондоззәр, карә упкындәр тирәһендәгә эсә газдан торған диск

- аккреция
 - ▶ аккреция ➡ күк есеменәң арауыктан үзенә матдәләрзә тартып алыу процесы

- аксиомы движения
 - ▶ хәрәкәт аксиомалары

- активность
 - ▶ активлык, әүземлек

- активность солнца
 - ▶ кояш активлығы ➡ әүземлеге

- активность ядер галактик
 - ▶ галактика үзәгенәң активлығы (әүземлеге)

- активний
 - ▶ активний ➡ химик матдә

- актинометр
 - ▶ актинометр ➡ кояш радиацияһын үлсәү приборы

- акустика
 - ▶ акустика ➡ астрофизиканың тауыш тәбиғәтән өйрәнә торған бүлеге

• алида́да

- ▶ алида́да ➡ мөйөш үлсәй торған линейка

• Алио́т

- ▶ Алио́т ➡ Етегән йондозлоғонда урынлашқан йондо́з

• альбе́до

- ▶ альбе́до ➡ ниндәйзер йөззәң яктылыкты йәки башка төрлө нурзы сағылдырыу һәләтә

• альбе́до геометри́ческое

- ▶ геометри́к альбе́до

• альбе́до нейтро́нное

- ▶ нейтро́н альбе́доһы

• Альбирео́

- ▶ Альбирео́ ➡ А́ккош йондозлоғонда урынлашқан күш йондо́з

• Альдебара́н

- ▶ Альдебара́н ➡ Рәсәй тәрриторияһынан күренгән Буға йондозлоғондың иң якты йондозо́

• Алько́р

- ▶ Алько́р ➡ Етегән йондозлоғонда ингән Мица́р йондозо́ эргәһендә урынлашқан йондо́з. Мица́р менән Алько́р – күш йондозза́р

• Альмаге́ст

- ▶ Альмаге́ст ➡ Пто́лемей язған астрономи́к хезмәт

• альму́кantaráт

- ▶ альму́кantaráт ➡ күк йөзөнәң офокта́н тарыра́к түңәрәгә

• Альтаи́р

- ▶ Альтаи́р ➡ Бөркәт йондозлоғонда урынлашқан иң якты йондо́з

• А́льфа Це́нтавра

- ▶ А́льфа Це́нтавра ➡ То́яш системаһына иң якын якты йондо́з

- альфа-лучі

- ▶ альфа-нурзár ➡ ыңғай заряд менен зарядланған альфа-өлөшсәлэр – кайһы бэр матдәлэр рәдиоактив таркалған сакта барлыкка килеүсә гелий атомдары ядроларының ағымы

- альфа-распад

- ▶ альфа-таркалыш ➡ кайһы бэр изотоптарзың альфа-өлөшсәлэр сығарып, рәдиоактив әүерелешә

- альфа-частіцы

- ▶ альфа-өлөшсә ➡ гелий атомдары ядролары

- Альфóнс

- ▶ Альфóнс ➡ зур Ай крәтеры

- Альциóна

- ▶ Альциóна ➡ Буға йондозлоғонда урынлашкан ың якты йондоз

- Амальтэя

- ▶ Амальтэя ➡ Юпитерзың әйәрсенә, 1892 йылда астроном Барнард тарафынан асылған

- амплитуда

- ▶ амплитуда ➡ тирбәләштәң ың зур киңлегә

- анализ

- ▶ анализ ➡ бэр бөтөндә состав өлөштәргә бүлгеләүзән тороусы өйрәнәү-тикшеренәү ысулы

- анализ векторный

- ▶ векторлы анализ

- анализ качественный

- ▶ сифат анализы

- анализ количественный

- ▶ миқдар анализы

- ана́лиз спектрáльный
 - ▶ спектрáль ана́лиз
- ана́лиз химі́ческий
 - ▶ химі́к ана́лиз
- анализáтор
 - ▶ анализáтор ➡ прибор
- анализáтор амплитудный
 - ▶ амплитуда анализáторы ➡ электрoн импульстарын сортлаусы прибор
- Анáнке
 - ▶ Анáнке ➡ Юпітер эйәрсенé, 1951 йылда àстрoнóм Нíкольсон тарафынан асылған
- анастигмáт
 - ▶ анастигмáт ➡ абerráция күренештәренән котолóу өсөн яһалған катмарлы объектив төрө
- анастигматíзм
 - ▶ астигмацияһызлы́к ➡ объективтың абerráция күренештәренән азат булыуы, үтө камиллығы
- ангстрéм
 - ▶ ангстрéм ➡ озонлók үлсәү берәмегé
- Андромéда
 - ▶ Андромéда ➡ Икé якты йондоззán һәм спирáль галáктиканан торған Тèньяк ярымшáр йондозлоғó. Ябáй күз менән сентябрь айында күзөтергé мөмкин
- анизотропíя
 - ▶ анизотроплы́к, анизотропíя ➡ кристалдарзá ниндәйҙер бér сифаттың йүнәлештэр буйынса айырылыуы
- аниoн
 - ▶ аниoн ➡ электрoн һаны артык булған áтом йèки áтомдар тупланмаһы

• аннигиляция

► аннигиляция ➡ есемдең бөтә энергияһын сығарып нурланышқа әйләнерүе

• аннигиляция

► аннигиляция ➡ электрон менән позитрон бергә кушылып, бер пар зарядһыз гамма квантына әүереләү процесы

• аномалия

► тайпылыш, аномалия

• аномалия истинная

► ысын тайпылыш ➡ күк есеменең радиус-векторы барлыққа килтерген мөйөш

• аномалия магнитная

► магнит тайпылышы ➡ Ер шарының кайһы бер урындарында Ерзең магнит кыры көсөргөненең биік нык үзгәреүе

• аномалия силы тяжести

► ауырлық көсөнең тайпылышы ➡ ауырлық көсөнең күзәтелә торған дөүмәлә менән уның теоретик киммәте араһындағы айырма

• аномалия средняя

► уртаса тайпылыш ➡ күк есеменең уртаса мөйөшлө тизлек менән хәрәкәт иткәндә радиус-векторы барлыққа килтерген мөйөш

• аномалия эксцентрическая

► эксцентрик тайпылыш ➡ эллипс рәүешендәгә хәрәкәттәрзең кылыкһырмаһы

• анортозит

► анортозит ➡ Айзан килтерелген магматик током

• Антарес

► Антарес ➡ Саян йондозлоғонның иң сағыу кызыл йондозо

• антенна

► антенна ➡ электромагнит тулкындары ебәреү йәки уларзы кабул итеү өсөн хезмәт итеүсә металл сымдар системаһы

- антѐнна акустического типа
 - ▶ акустик типтағы антѐнна

- антѐнна антифидинговая
 - ▶ фидингыға каршы антѐнна

- антѐнна антишумовая
 - ▶ шау-шыу булдырмау антѐннаһы

- антѐнна бегущей волны
 - ▶ йүгерек тулкындар антѐннаһы

- антѐнна биконическая
 - ▶ күш конус һымак антѐнна

- антѐнна веерная
 - ▶ елпеүес һымак антѐнна

- антѐнна зонтичная
 - ▶ зонт һымак антѐнна

- антѐнна метелочная
 - ▶ һеперткѐ һымак антѐнна

- антѐнна направленная
 - ▶ йүнәлешлѐ антѐнна

- антѐнна отправительная
 - ▶ ебәрѐү антѐннаһы

- антѐнна параболическая
 - ▶ параболла һымак антѐнна

- антѐнна передающая
 - ▶ тапшырыу антѐннаһы

- антѐнна приемная
 - ▶ алыу антѐннаһы, кабул итѐү антѐннаһы

- антѣнна ра́мочная

- ▶ ра́мкалы антѣнна

- антѣнна ромбі́ческая

- ▶ ро́мб һыма́к антѣнна

- антѣнна ру́порная

- ▶ ру́пор һыма́к антѣнна

- антѣнна сѣ́нфа́зная

- ▶ сѣ́нфа́залы антѣнна

- антѣнна спи́ральная

- ▶ спи́раль антѣнна

- антѣнна шы́рева́я

- ▶ та́як һыма́к антѣнна

- антѣнна щелева́я

- ▶ яры́клы антѣнна

- а́нтиа́пекс

- ▶ а́нтиа́пекс ➡ кўк көмбәзендѣ а́пекска каршы́ урынлашкан нөктѣ

- а́нтивещество́

- ▶ а́нтиматдѣ

- а́нтидейтро́н

- ▶ а́нтидейтро́н ➡ а́нтипрото́н менѣн а́нтинейтронда́н торған а́нтиөлөшсѣ

- а́нтими́р

- ▶ а́нтидонъя́

- а́нтинейтри́но

- ▶ а́нтинейтри́но ➡ нейтри́ноға карата́ а́нтиөлөшсѣ; зарядһы́з һәм үтѣ бәләкѣй ма́ссалы

• антинейтрон

► антинейтрон ➡ магніт моменты нейтрондыкына карата кире тамғалы, зарядһыз антиөлөшсә

• антипод

► антипод ➡ кáппа-каршы икә яктá тороусы

• антипротон

► антипротон ➡ массаһы протон массаһы менән берзәй, ләкин кире зарядлы, протонға карата антиөлөшсә

• античастицы

► антиөлөшсәләр ➡ массалары һәм спиндары үззәрә кеүек элементар өлөшсәләренекенә тигез, ләкин элэктр зарядтары йәки магніт моменттары кире тамғалы булған атом составындағы өлөшсәләр

• апекс

► апекс ➡ кояш хәрәкәтөндөгә бәр нөктә

• апертура

► апертура ➡ сферик көзгөнөң оптик күсәрә менән бәр йөззә яткан һәм көзгә ситтәренә үткәрелгән икә радиус араһындағы мөйөш

• апи́ид

► апи́ид

• апплика́та

► апплика́та ➡ координáталарзың беренә

• апо́астр

► апо́астр ➡ эйәрсән йондоззөң үзәк йондоззән йң алыс нөктәһә

• апогéй

► апогéй ➡ Ай йәки яһалма юлдаш орбитаһының әр үзәгенән йң алыс нөктәһә

• Аполлón

► Аполлón ➡ астеро́ид, диáметры 3 км., орбита́ла әйләнәү пери́оды 1,81 тропи́к йылға тиң

• àпоселений

► àпоселений ➡ Ай тирәһендә әйләнәп йөрөгән яһалмá юлдаш орбитаһының Ай үзәгенән иң алыс нөктәһе

• àпохромат

► àпохромат ➡ абберация күренештәрә кәметелгән катмарлы линза төрә

• àпоцәнтр

► àпоцәнтр ➡ есәм орбитаһының үзәгенән иң алыс нөктәһе

• аппарат

► аппарат

• аппарат автоматический космический

► автоматлаштырылған йыһан аппараты ➡ радиосигналдар аша ерзән идарә ителеүсә аппараттар

• аппроксимирование

► аппроксимациялау

• апсиды

► апсидалар ➡ афелий менән пәригелийзы бергә атау

• ареография

► ареография ➡ куйылыкты билдәләу

• Аристарх

► Аристарх ➡ вакыты-вакыты менән токанып алған зур Ай кратеры

• Ариэль

► Ариэль ➡ Сатурн эйәрсенә, 1851 йылда астроном Лассаль тарафынан асылған

• Арктур

► Арктур ➡ Вәлопас йондозлоғонның иң якты йондозо

• Арсия

► Арсия ➡ Марс планетаһының элегә көндә һүнгән иң зур вулканы

- ассоциация звёзд
 - ▶ йондоззәр ассоциацияһы, берләшмәһе
- астероид
 - ▶ астероид ➡ үлсәмә менән йөзәр километрҙан артмаған бәләкәй планета
- астигматизм
 - ▶ астигматлыҡ ➡ оптик системалар кәмселектәренән бер төрө: оптик система нурҙар һынылышының төрлө кесемдәргә төрлөсә булыуы аркаһында һүрәтләнештән дәрәжә бирәлмәүе
- астробиология
 - ▶ астробиология ➡ йыһандә тереклек булыу мөмкинлеген өйрәнә торған фән
- астроботаника
 - ▶ астроботаника ➡ башка планеталарҙа үсемлектәргә булыу мөмкинлеген, формаларын тикшерергә фән
- астрограф
 - ▶ астрограф ➡ телескоп төрө
- астродатчик
 - ▶ астробилгеләгес ➡ прибор
- астродинамика
 - ▶ астродинамика
- астрокалендарь
 - ▶ астрокалендарь ➡ Юлиан календары
- астроклимат
 - ▶ астроклимат ➡ астрокүзәтеүгә алып барыу өсөн яраҡлы климат
- астрокоррекция
 - ▶ астротөзөтөү ➡ күк есемдәренә осоп барған аппараттарҙың йүнәлешенә төҙөтмә индергә
- астролог
 - ▶ астролог, фалсы ➡ йондоззәрғә карап күрәзәселәк итеүсә

- астроло́гия
 - астроло́гия ➡ киләсәктәгә вакиғаларҙы күк есемдәре хәрәкәтенә карап фаразлаусы тәғлимәт
- астролѣ́бия
 - астролѣ́бия ➡ йондоззарҙың горизонт мейәшән һәм азимуттарын билдәләү корамалы
- астролѣ́бия зені́тная
 - зені́т астролѣ́бияһы ➡ бер үк бейеклектәгә йондоззарҙы күзәтәү корамалы
- астрометрі́я
 - астрометрі́я ➡ күк есемдәренәң үлсәмдәрен, хәрәкәттәрен тикшереп астронóмия фәненәң бүлегә
- астрона́вт
 - астрона́вт
- астрона́втика
 - астрона́втика ➡ оскос аппараттарҙың Ғаләмгә осошон өйрәнгән фән
- астронóм
 - астронóм ➡ астронóмия буйынса белгес
- астрономі́ческое о́бщество
 - астрономі́к йәмғиә́т
- астронóмия
 - астронóмия ➡ күк есемдәренәң килеп сығышын һәм уларҙың төҙөлөшөн, үзгәрешән, хәрәкәт закондарын, химик составын өйрәнеүсә фән
- астронóмия авиацио́нная
 - авиация астронóмияһы
- астронóмия внеа́тмосфе́рная
 - а́тмосфе́ранан ты́ш астронóмия ➡ астронóмияның күк есемдәрен өр а́тмосфе́раһынан юғарыраҡ урынлашып тикшерәү бүлегә

- астрономія внегалактическая
 - ▶ галактиканын тыш астрономія ➡ астрономияның беззёң галактиканын ситтё урынлашқан есемдёрзё тикшереусё бүлегё

- астрономія геодезическая
 - ▶ геодезік астрономія

- астрономія звёздная
 - ▶ йондоззёр астрономияһы

- астрономія инфракрасная
 - ▶ инфракызыл астрономія

- астрономія любительская
 - ▶ һәүәскәрзёр астрономияһы

- астрономія мореходная
 - ▶ диңгеззё йөрёү астрономияһы

- астрономія оптическая
 - ▶ оптик астрономія

- астрономія практическая
 - ▶ ғәмәлі астрономія

- астрономія радарная
 - ▶ радар астрономияһы

- астрономія сферическая
 - ▶ сферік астрономія

- астрономія теоретическая
 - ▶ теоретік астрономія

- астрономія ультрафиолетовая
 - ▶ ультрафиолёт астрономія ➡ астрономія фәненёң нурланыштың ультрафиолёт спёктрын тикшереусё бүлегё

- астрономія фундаментальная
- ▶ фундаменталь астрономія

- астроориентация
- ▶ астроүйнелеш

- астропсихология
- ▶ астропсихология ➡ астрология бүлегі

- астроспектрограф
- ▶ астроспектрограф ➡ күк есемдәренің нурланыш спектрзарын тикшеру приборы

- астроспектроскопия
- ▶ астроспектроскопия

- астрофизик
- ▶ астрофизик ➡ астрофизика буйынса белгес

- астрофизика
- ▶ астрофизика ➡ күк йөзё есемдәренің составы һәм төзөлөшө, уларзың физик һәм химик үзсәнлектәре тураһындағы фән

- астрофотогрaфия
- ▶ астрофотогрaфия

- астрофотометрия
- ▶ астрофотометрия

- атлас I
- ▶ атлас

- Атлас II
- ▶ Атлас ➡ Эндимиона кратерынан көнъяккарақ урынлашқан эрө Ай кратеры

- атлас астрономический
- ▶ астрономик атлас

- атлас звёздный
 - ▶ йондоззár атласы
- атмосфёра
 - ▶ атмосфёра ➡ Ерзё солғап алған газ хәлендөгё катлам
- атмосфёра верхняя
 - ▶ өшкё атмосфёра ➡ атмосфёраның йыһан киңлегё менән сиктёш өлөшө
- атмосфёра звёзд
 - ▶ йондоззár атмосфёраһы
- атмосфёра Земли
 - ▶ Ёр атмосфёраһы
- атмосфёра Марса
 - ▶ Марс атмосфёраһы
- атмосфёра Солнца
 - ▶ Кояш атмосфёраһы
- атмосферика
 - ▶ атмосфериктар ➡ ионосфёрала йәшён йәшнәгәндё барлыкка килгён элётромагнит сигналдар
- атом
 - ▶ атом ➡ химик элементтың өлегё химик үзсәнлектөрён һаклаған, күзгё күрәнмәй торған би́к бәләкәй өлөшсәһе
- атомарная структура
 - ▶ атомар структура ➡ матдәнёң һәм элётрзың ва́к өлөшсәләрзён төзөлөү структураһы
- афе́лий
 - ▶ афе́лий ➡ күк есемё орбитаһының Кояштан иң алыслашқан нөктөһе
- Ахерна́р
 - ▶ Ахерна́р ➡ Эрида́н йондозлоғоноң иң зу́р йондозо́

- ахондріт

- ▶ ахондріт ➡ таш метеориттар төрө

- ахондріт базальтовый

- ▶ базальт ахондріт ➡ составы яғынан базальтқа окшаған метеорит төрө

- ахромат

- ▶ ахромат ➡ хроматин аберрация күренештөрө бөтөрөлгөн оптик система

- аэродинамика

- ▶ аэродинамика ➡ аэромеханиканың газ хәлендәгә тирәлектәң хәрәкәт итеү закондарын һәм унда хәрәкәт итеүсә шылғыр каты есемдәр менән уның үз-арә тәъсир итешәүән өйрәнәүсә бүлегә

- аэрозóли

- ▶ аэрозолдар

- аэромеханика

- ▶ аэромеханика ➡ газ хәлендәгә тирәлектәрзәң тигезләнешә һәм хәрәкәтә тураһындағы һәм был тирәлектәрзәң уларға батырылған каты есемдәргә тәъсирә тураһындағы фән

- базис

- ▶ базис ➡ урын-ер һызығы

- баллон

- ▶ баллон

- Бальмерова серия

- ▶ Бальмер серияһы ➡ Жояш спектрында И.Я. Бальмер тарафынан беренсә тапкыр күзәтелгән водород атомы спектры һызыктары

- бар

- ▶ бар ➡ планета атмосфераһы басымын үлсәү берәмегә

- барионы

- ▶ бариондар ➡ ауыр элементар өлөшсәләр

- барицентр
 - ▶ бариүзэк ➡ үз-арà тартылыу көсè аркаһындà хэрèк итеүсè катмарлы фòрмалы физик есемдèрзèң мàссалар үзèгè
- бәрн
 - ▶ бәрн ➡ ядрó реàкцияларының, эффе́ктив ки́селештèрèн үлсèү берèмегè
- бàрокáмера
 - ▶ бàрокáмера
- бàрстер
 - ▶ бàрстер ➡ рентгèн һәм гáмма-нурланышы́ бөркөлөүсè сығанағы
- бассèйн
 - ▶ бассèйн ➡ эрè метеорит бөрелөүсè аркаһындà планèталар йөзөндè барлыккà килгèн кулсà фòрмаһындағы батынкы́ детáль
- Бассèйн Дождèй
 - ▶ Ямғырзàр Бассейны́ ➡ Айзағы́ иң зур һәм иң «йèш» бассèйн
- башня
 - ▶ башня, манарá
- безграницность
 - ▶ сикһезлèк
- беккерель
 - ▶ беккерель ➡ рàдиоактивлыкты́ үлсèү берèмегè
- бèлая дырá
 - ▶ áк упкын ➡ үзенсèлектèрè менèн карá упкынды́ң киреһè булған фарази́ объект
- Бèллатри́кс
 - ▶ Бèллатри́кс ➡ Орион йондозлоғондà урынлашқан гигант йондóз
- бèлые нóчи
 - ▶ áк төндèр

• бесконечность

► ахырһыҙлыҡ

• бѣта-лучі

► бѣта-нурҙар ➡ рәдиоактив матдәләр таркалғанда, атом ядроһынан айырылып сыға торған электрондар йәки позитрондар ағымы

• бѣта-распад

► бѣта-таркалыш ➡ атом ядроларының рәдиоактив әүерелештәрә, уләр процесында ядроләр электрондар һәм антинеутрино йәки позитрондар һәм нейтрино айырып сығараләр

• Бетельгейзе

► Бетельгейзе ➡ Орион йондозлоғонда урынлашқан кызыл гигант йондоҙ

• бйлінза

► бйлінза ➡ оптик күсәр буйлап урталайға кыркылған икә яғы ла кабарынкы лінза

• бйнóкль

► бйнóкль

• бйнóкль призмeнный

► призмалы бйнóкль

• бйнокулярная

► бйнокуляр лупа ➡ икә күз менән дә карәу өсән кулайланған лупа

• блазәр

► блазәр ➡ карә упкын тирәһендә урынлашқан көслә элѣктромагнит тулкындарының сығанағы

• блѣск

► яктылыҡ

• блѣск звезды

► йондоззóң яктылығы

- блёск небёснаго светіла
 - ▶ кўк яктырткысының яктылығы
- Близнецы
 - ▶ Игеҙәктәр ➡ ұн икё бөрөж йондозлоктарының береһе
- блінк-компаратор
 - ▶ блінк-компаратор ➡ икё фòторәсемдё сағыштырып тикшерёу приборы
- блінк-мїкроскоп
 - ▶ блінк-мїкроскоп
- боли́д
 - ▶ боли́д ➡ би́к зўр һәм якты́ метео́р
- боло́метр
 - ▶ боло́метр ➡ элётромагніт тулкындары эне́ргияһын үлсёу приборы
- Больша́я Ме́дведица
 - ▶ Өлкён Етегён ➡ йондозло́к
- Больша́я тумáнность Орио́на
 - ▶ Орионды́ң зўр томанлығы ➡ Орио́н йондозлоғонда́ урынлашкán томанлы́к
- Большо́е Магелла́ново о́блако
 - ▶ Зўр Магелла́н болото́ ➡ Ко́ш Юлының эйәрсён гала́ктикаһы, томанлы́к
- большо́й взры́в
 - ▶ Зўр шартла́у ➡ йыһанды́ барлыкка́
- большо́й кру́г
 - ▶ зўр түңәрэк ➡ сфе́ра менән уны́ң үзәге аша́ үткён ясылы́к киҫелешендё барлыкка́ килгён түңәрэк, мәҫ.: ёр шарының эква́торы, меридианда́р, экли́птика, кўк меридианы́, кўк эква́торы
- Большо́й Пе́с
 - ▶ Зўр Э́т ➡ Орио́н йондозлоғо́ эргәһендё урынлашкán йондозло́к

- Боннский каталог
 - ▶ Бонн каталогы ➡ 1852-1868 йылдарҙа Ф.В.А. Аргеландер тарафынан төҙөлгән йондозҙар каталогы
- Боннское обозрение
 - ▶ Бонн күҙәтмәһе ➡ астрономик белешмә
- боотиды
 - ▶ боотидалар ➡ Вәлопас йондозлоғо яғынан килгән метеорҙар ағымы
- Британская астрономическая ассоциация
 - ▶ Британияның астрономик ассоциацияһы
- буря
 - ▶ буран
- буря магнитная
 - ▶ магнит бураны ➡ Ерҙең магнит кыры көсөнөң дәмәлә һәм йүнәләһе тиз һәм тәртипһеҙ рәүештә үзгәрәп тороуы
- вакуум
 - ▶ вакуум ➡ һауаһыз бушлыҡ
- вакуумметр
 - ▶ вакуумметр ➡ газдарҙың атмосфера басымына карата һирәгәйеуен үлсәу приборы
- вариационные орбиты Луны
 - ▶ Айҙың вариацион орбиталары ➡ Кояш һәм Ерҙең тәҫире аркаһында Ай орбитаһының үзгәрәп тороуы
- вариация
 - ▶ вариация ➡ нигеҙҙә һаҡлап, өлөштәрҙә үзгәртәү
- вебер
 - ▶ вебер ➡ СИ системаһында магнит ағышын үлсәү берәмеге
- Вега
 - ▶ Вега ➡ Лира йондозлоғононң иң сағыу йондозо

- век
- ▶ быуат

• вектор
▶ вектор ➡ есемдең хәрәкәтән билдәләү өсөн турá һызык менән күрһәтелгән, йүнәләш һәм һán менән билдәләнгән математик дәмәл

- величина́
- ▶ дәмәл

- величина́ абсолютная
- ▶ абсолют дәмәл

- величина́ абсолютная звёздная
- ▶ абсолют йондо́з дәмәлэ

- величина́ векторная
- ▶ вектор дәмәл ➡ һанлы киммәтэ һәм йүнәләшэ булған дәмәл

- величина́ звезды́ болометри́ческая
- ▶ йондоззо́ң болометри́к дәмәлэ

- величина́ звезды́ ви́димая
- ▶ йондоззо́ң күренгән дәмәлэ

- величина́ звёздная
- ▶ йондо́з дәмәлэ ➡ йондоззо́ң яктылығын кылыкһырлаусы дәмәл

- величина́ звёздная абсолютная
- ▶ абсолют йондо́з дәмәлэ

- величина́ постоянная
- ▶ үзгәрешһэз, даими́ дәмәл

• величина́ скаля́рная
▶ скаля́р дәмәл ➡ йүнәләшэ булмаһынса, һанлы киммәтэ генә булған дәмәл

- величина́ физическая

- ▶ физік дәүмәл ➡ мәсәләң, күләм һәм температурә, шулай ук озонлоқ, майзән, вакыт, тизлэк, кес һ.б.

- Венэра

- ▶ Венэра, Сулпән ➡ таң йондозо, Зөһрә эңер йондозо

- верньёр

- ▶ верньёр ➡ мөйөшсә дәүмәлән үлсәү приборы, телескоптарзә урынлаштырыла

- вёртекс

- ▶ вёртекс ➡ йондоззарзың күктәгә хәрәкәт йүнәлешә нөктәһә

- вертика́л

- ▶ вертика́л ➡ күк йөзөнәң зур түңәрәгә

- вёс

- ▶ ауырлы́к

- вёс а́тома

- ▶ а́том ауырлы́ғы ➡ бер а́томдың грамдар менән күрһәтелгән ауырлы́ғы

- вёс а́томный

- ▶ а́том ауырлы́ғы ➡ берәй химік элемент а́томы массаһының үглерод а́томының 1/12 өлөшөнә карағанда нисә тапкыр күберәк булыуын күрһәткән һан

- вёс объёмный

- ▶ күләмдәң ауырлы́ғы ➡ каты есемдәң эсендәгә күзәнәктәрә һәм кыуышлыктары менән бергә булған күләменәң ауырлы́ғы

- вёс удельный

- ▶ сағыштырма ауырлы́к ➡ матдәнәң бер күләм берәмегендәгә ауырлы́ғы йәки 1 см³ матдәнәң ауырлы́ғы менән үлсәнә торған дәүмәл

- весна́

- ▶ я́з ➡ йыл мизгелә

- весна́ астрономическая
 - ▶ астрономік яз ➡ 21 марттан башланá
- весна́ календарная
 - ▶ календар яз ➡ 1 марттан башланá
- Вэ́ста
 - ▶ Вэ́ста ➡ астеро́ид, диа́метры менен Плуто́н планетаһынан зурыра́к
- Весы́
 - ▶ Үлсәү ➡ ун икә бөрөж йондозлоктарының береһе
- вéтер
 - ▶ ел ➡ өлөшсәлэр ағымы
- вéтер звёздный
 - ▶ йондо́з елэ ➡ йондозза́н йён-якка таралған пла́зма
- вéтер со́лнечный
 - ▶ Ко́яш елэ ➡ Ко́яш тажынан йён-якка таралған өлөшсәлэр
- веще́ство
 - ▶ матдэ́
- веще́ство барио́нное
 - ▶ барионлы́ матдэ́ ➡ бариондарза́н яралған матдэ́
- веще́ство Вселе́нной
 - ▶ Ғаләм матдәһе́
- веще́ство диа́магнитное
 - ▶ диа́магнитік матдэ́ ➡ тышкы́ магніт кыры́ тәъсиренән а́з магнитланы́п, магнитланыуы́ магнитлаусы́ кырға́ каршы́ йүнәлештэ́ була́ торған матдэ́, мәҫәлән, бакы́р, көмөш һ.б.
- веще́ство дозвё́здное
 - ▶ йондозға́ тиклём матдэ́

- вещество невидимое

► йәшерән матдә ➡ күзгә күрәнмәй торған, барлығы тик кайһы бер тәъсире буйынса ғына билдәле матдә

- вещество парамагнитное

► парамагнитик матдә ➡ тышкы магнит кыры тәъсиренән аз магнитланә һәм магнитланыуы магнитлаусы кыр йүнәлешендә булған торған матдә, мәселән, һауа, аҡ курғаш һ.б.

- взлёт ракеты

► ракетаның күккә күтәреләүе

- взрыв

► шартлау

- визи́рование

► күзәү, визирләу

- виток

► уратым ➡ эйәрсендең планетаны бер уратып сығыуы

- ви́хри фотонные

► фотондар өйөрөмә

- Водолей

► һыукояр ➡ ун икә берәж йондозлоктарының берене

- водорód

► водорód ➡ химик элемент, йыһандағы бөтә матдәләрҙең өлөшөн тәшкил

итә

- водорód ионизованный

► ионланған водорód ➡ эсә йондоззәр тирәһендә барлыкка килә

- водорód ме́жзвёздный

► йыһан-арә водорód

- водорód свёрхтяжёлый

► үтә ауыр водорód

- вòдорóд твёрдый
 - ▶ каты вòдорóд ➡ бóз хәлендәгэ вòдорóд

- возмущéние
 - ▶ боларыу

- возмущéние магнítное
 - ▶ магнít боларыуы

- возмущéние орбítы
 - ▶ орбítаның боларыуы

- Возн́ичий
 - ▶ Ылаусы ➡ Буға йондозлоғó янындà урынлашқан якты йондозлók

- вóзраст
 - ▶ йәш

- вóзраст Вселénной
 - ▶ Ғаләм йәшэ

- вóзраст Земл́и
 - ▶ Ерзэң йәшэ

- вóзраст Мèтагалáктики
 - ▶ Мèтагáлактика йәшэ

- вóзраст небéсных тёл
 - ▶ кúk есемдәренéң йәшэ

- вóзраст Сóлнечной систéмы
 - ▶ Кояш систéмаһының йәшэ

- вóйд
 - ▶ бушлық ➡ йондóз һәм галáктикалар билэмәгән бұш арауыт

- Вóлк
 - ▶ Бүрэ ➡ Саян һәм Үлсэу йондозлоктары тирәһендэ урынлашқан йондозлók

- волна́
- ▶ тулкы́н

- волна́ баллисти́ческая
- ▶ баллисти́к тулкы́н

- волна́ бегу́щая
- ▶ йүгерек тулкы́н

- волна́ звукова́я
- ▶ тауы́ш тулкыны́

- волна́ ионизацио́нная
- ▶ иониза́ция тулкыны́

- волна́ пла́зменная
- ▶ пла́зма тулкыны́

- во́лны гравитацио́нные
- ▶ гравита́ция тулкындары́

- во́лны дли́нные
- ▶ озóн тулкындар ➡ фíзикала озонлоғó 300 м-зан арты́к булған рaдиотулкындар, рaдиотéхникала 700-2000 м озонлоғондағы тулкындар

- во́лны излу́чаемые
- ▶ ебәрелé торған тулкындар

- во́лны корóткие
- ▶ кы́ска тулкындар ➡ фíзикала озонлоғó 10-50 м булған рaдиотулкындар, рaдиотéхникала 10-75 м озонлоғондағы тулкындар

- во́лны отражéнные
- ▶ кайтарылған тулкындар

- во́лны па́дающие
- ▶ төшөүсé тулкындар

- вóлны срéдние

- ▶ уртасá тулкындáр ➡ фíзикала озонлоғó 200-300 м тирәһендәгè рàдиотулкындáр, рàдиотéхникала 200-600 м озонлоғондағы тулкындáр

- вóлны удáрные

- ▶ бәрмé тулкындáр

- вóлны ùльтракорóткие

- ▶ ùльтракыска́ тулкындáр ➡ озонлоғó 10 мэтрзан алып 1 мэтрға тиклём булған рàдиотулкындáр

- вóлны фронтáльные

- ▶ фронтáль тулкындáр

- вóлны элèктромагнítные

- ▶ элèктромагнít тулкындары́

- Вòлопáс

- ▶ Вòлопáс ➡ Áу Эттәрé һәм Вèроника Сәсé йондозлоктары эргәһендè урынлашкан йондозлók

- Вóльфа числó

- ▶ Вóльф һаны́ ➡ Кояш әүземлегén

- Вóрон

- ▶ Карға́ ➡ Кыз йондозлоғó эргәһендè урынлашкан йондозлók

- восхóд

- ▶ калкы́у

- восхóд звезды́

- ▶ йондоззóң калкыуы́

- восхóд сóлнца

- ▶ кояш калкыуы́

- восхождéние прямóе

- ▶ тура́ күтәрелéш ➡ эквáтор систéмаһында мөйөшсá дәүмәлендè билдәләнгән координáта

• вращение

► әйләнеу

• вращение вокруг осі

► үз күсәре тирәһендә әйләнеу

• вращение галактик

► галактикаларзың әйләнеуе

• вращение звёзд

► йондоззарзың әйләнеуе

• вращение Земли вокруг осі

► Ерзёң күсәре тирәләй әйләнеуе

• вращение зональное

► зóналап әйләнеу

• вращение Млечного Пути

► Кóш Юлының әйләнеуе ➡ үзәгә ашà үткән күсәре тирәләй әйләнеуе

• времена года

► йыл мизгелдәре

• время

► вакыт

• время атомное

► атом вакыты ➡ атом сәғәтә күрһәткән вакыт

• время всёмíрное

► донъя күләмендәгә вакыт ➡ Гринвич меридианы буйынсà билдәләнгән

вакыт

• время граждáнское

► гра́жданса вакыт

• время гри́нвичское

► гри́нвич вакыты

• время декрётное

► декрёт вакыты ➡ бүлкёт буйына иҗәпләнгән урындағы вакытка бер сәғәт өстәлгән

• время звёздное

► йондо́з вакыты ➡ йондоззоң калкыуы һәм байыуынан сығып билдәләнгән вакыт

• время зѝмнее

► кышкы́ вакыт

• время ѝстинное

► ысы́н вакыт

• время ѝстинное со́лнечное

► ысы́н кояш вакыты

• время ле́тнее

► йәйге́ вакыт

• время ме́стное

► урындағы́ вакыт

• время миро́вое

► донъя́ вакыты

• время поясно́е

► бүлкёт вакыты

• время релакса́ции

► релакса́ция вакыты

• время сезо́нное

► мизге́л вакыты

• время со́лнечное

► кояш вакыты

- врѣмя срѣднее

- ▶ уртасá вакы́т

- врѣмя срѣднее со́лнечное

- ▶ уртасá коя́ш вакыты́

- врѣмя то́чное

- ▶ теүѣл вакы́т

- врѣмя эфемері́дное

- ▶ эфемері́д вакы́т ➡ дина́мика фо́рмулаларында хисáп өсөн кулланылған вакы́т

- Вселѣ́нная

- ▶ Ғаләм

- Вселѣ́нная мнòгомѣ́рная

- ▶ кúп үлсәмлѣ Ғаләм

- Вселѣ́нная расширя́ющаяся

- ▶ киңәйеүсѣ Ғаләм

- всѣмíрное тяготѣ́ние

- ▶ бөтѣ донъя́ тартылы́у көсѣ

- вспы́шка

- ▶ кабыны́у, бөркөлѣү

- вспы́шка Со́лнечная

- ▶ Коя́ш бөркөлѣүѣ

- вспы́шки хро́мосфе́рные

- ▶ хро́мосфе́ра бөркөлѣүзѣре

- вулкани́зм планѣ́т

- ▶ планѣ́таларзың вулканизмы́

- высотá

- ▶ бейеклѣк ➡ мөйөшсѣ дәүмәлендѣ билдәләнгән координáта

- высòтомёр

- ▶ бейеклэк үлсэгэс

- вычислѐние орбѝты

- ▶ орбѝтаны хисаплáу

- вѝшка

- ▶ вѝшка

- гáз

- ▶ гáз

- гáз вѝрожденный

- ▶ талсыткáн гáз ➡ идеáль газдán айырмалы рəүештə был газдá электрón хандары мөмкін булгáн энергетік кимəлдəрзəн күберəк булá

- гáз идеáльный

- ▶ идеáль гáз ➡ молéкулалары араһындà тəьсір итешéү көстəрə булмаған теоретік гáз

- гáз мəжзвѝздный

- ▶ йондóз-арà гáз

- гáз мəжпланетный

- ▶ планéта-арà гáз

- галáктика

- ▶ галáктика ➡ йондозлоктáр систéмáһы

- галáктика актѝвная

- ▶ актѝв галáктика ➡ үзэк өлөшэ энéргияны күплəп таратыусы галáктика

- галáктика анемѝчная

- ▶ һүрэн галáктика ➡ һүрэн яктылыклы спирáль галáктика

- галáктика веретèнообразная

- ▶ орсók кеүек галáктика

- гала́ктика иррегуля́рная
 - ▶ иррегуля́р гала́ктика ➡ фо́рмаһы яғына́н сӣмметрі́к бу́лмаған гала́ктика
- гала́ктика ка́рликовая
 - ▶ ка́рле́ гала́ктика
- гала́ктика ли́нзови́дная
 - ▶ ли́нза кеу́ек гала́ктика
- гала́ктика се́йфертовская
 - ▶ Се́йферт гала́ктикаһы ➡ К. Се́йферт исеме́ менен йөре́телге́н акти́в үзәклé спи́раль гала́ктикаларзың бе́р төре́
- гала́ктика спи́ральная
 - ▶ спи́раль гала́ктика
- гала́ктика эллипти́ческая
 - ▶ э́ллипс фо́рмаһындағы гала́ктика
- гала́ктики взаи́модéйствующие
 - ▶ йоғонтола́ш гала́ктикалар
- гала́ктики голу́бые
 - ▶ кúк гала́ктикалар
- Галиле́евы спúтники Юпи́тера
 - ▶ Юпи́терзың Галиле́й юлдаштары ➡ Галиле́й аска́н дúрт юлдаш: Ио́, Евро́па, Ганиме́д һәм Калли́сто
- гало́
 - ▶ гало́ ➡ Айзы́, Кояшты́ уратка́н якты́ түңөре́ктэр, дуғала́р
- га́мма-а́стронóмия
 - ▶ га́мма-а́стронóмия ➡ йыһандың га́мма-нурза́рын тикшереүсе́ а́стронóмия фөнене́ң бе́р бүлеге́
- га́мма-вспы́шки
 - ▶ га́мма-бе́ркөлеу́зе́р

- гамма-излучение

- ▶ гамма-нурланыш

- гамма-лучи

- ▶ гамма-нурзár ➡ төрлө ядрó процестары вақытында барлыкка килеүсө бйк зур йышлыктағы электрoмагнитик тирбәлеүзәр

- Ганимэд

- ▶ Ганимэд ➡ үз атмосфeраһы булған Юпитер эйәрсенә

- гелий

- ▶ гелий ➡ газ рәүешендәгә химик элемент

- гелиограф

- ▶ гелиограф ➡ автоматик рәүештә кән озононда Кояштың балкыу вақытын билдәләү приборы

- гелиоскоп

- ▶ гелиоскоп ➡ Кояш йөзән өйрәнә торған телескоп

- гелиостат

- ▶ гелиостат ➡ көзгәләр системаһы аша Кояш нурзарын донъя күсәренә параллель рәүештә ебәрәүсә инструмент

- гелиотехника

- ▶ гелиотехника ➡ техниканың промышленность һәм кәнкүреш өсән Кояш энәргияһынан файзаланыу эшә менән шөғөлләнә торған бүлгә

- гелиоустановка

- ▶ гелиокорамал

- гелиофизика

- ▶ гелиофизика ➡ фән бүлгә

- геминиды

- ▶ геминидалар ➡ Игезәктәр йондозлоғонан йүнәлгән метеорзәр ағымы

- геодезия

- ▶ геодезия ➡ Ер тураһында тәғлимәт

- геодэзія косміческая
 - йыһан геодэзіяһы
- геодина́мика
 - геодина́мика ➡ Ёр планётаһының дина́микаһын тикшереүсё фён бүлегё
- геобид
 - геобид ➡ Ёр шарын тасуирлаусы геометрік фигурá
- геокорона
 - геокорона, геотáж ➡ Ёр тажы
- геофі́зика
 - геофі́зика ➡ Ёр шарының физік үзсәнлектөрөн һәм уның өскё кабығындағы, һыузарзағы һәм àтмосфёраһағы процестарзы өйрөнё торған фён
- Геркулёс I
 - Геркулёс ➡ Төньяк ярымшарзан күзөтелеүсё йондозлók. Кояш систёмаһы был йондозлókка табан хәрәкёт итё.
- Геркулёс II
 - Геркулёс ➡ Айзағы крáтер, Эндимион крáтерынан көнъяккарáк урынлашкан.
- Гермёс
 - Гермёс ➡ диáметры 2 км, әйлөнёу мизгелё 1,47 тропік йыл тирөһё булған астерóид
- гёрц
 - гёрц ➡ СИ һәм СГС систёмаларында тирбөлеүзёр йышлығы берөмегё; тирбөлеүсё нөктөнёң 1 секúнд эсендё яһаған тулы тирбөлеүзёр һаны
- гиáды
 - гиáдалар ➡ Буға йондозлоғондағы йондоззár тупланмаһы
- гигáнты
 - гиганттár ➡ зúр, якты йондоззár

- гиганты красные
 - ▶ кызыл гиганттар ➡ кызыл төстөгө бик карт зур йондоззәр
- Гидальго
 - ▶ Гидальго ➡ астероид
- гидирование телескопа
 - ▶ телескопты гидирлау, көйлөү
- Гидра
 - ▶ Гидра ➡ кеньяк ярымшарзә урынлашкан йондозлөк
- Гималия
 - ▶ Гималия ➡ Юпитер эйәрсенә
- Гиперион
 - ▶ Гиперион ➡ 1848 йылда астроном Бонд тарафынан асылған Сатурн эйәрсенә
- гипотеза
 - ▶ гипотеза, фарәз
- гипотеза гравитационного красного смещения
 - ▶ гравитациялы кызыл тайпылыш фарәзы
- гипотеза И.С. Шкловского
 - ▶ И.С. Шкловский фарәзы
- гипотеза контракционная
 - ▶ контрактация фарәзы
- гипотеза небулярная
 - ▶ небуляр фарәз
- гипотеза образования планет солнечной системы С.К. Всехвятского
 - ▶ Кояш системаһы планеталарының барлыкка килеүе тураһында С.К. Всехвятскийҙың фарәзы

- гипотеза образования солнечной системы Ф. Хойла
 - ▶ Кояш системанының барлыкка килеүе тураһында Ф. Хойл фаразы
- гипотеза ротационная
 - ▶ ротацион гипотеза
- гипотезы космогонические
 - ▶ космогоник фараздар ➡ Кояш системанын һәм Ерҙең барлыкка килеүен аңлатыусы фараздар
- гироскоп
 - ▶ гироскоп ➡ йүнәлештә билдәләүсә прибор
- глобулы
 - ▶ глобулалар ➡ Галактикалағы ғаз-туҙан өйөрмәләре
- глобус
 - ▶ глобус
- глобус звёздный
 - ▶ йондозҙар глобусы
- глобус земной
 - ▶ Ер глобусы
- гномон
 - ▶ гномон ➡ боронғо астрономик корамал
- год
 - ▶ йыл
- год аномалистический
 - ▶ аномалистик йыл
- год високосный
 - ▶ кәбисә йылы
- год галактический
 - ▶ галактика йылы

- гóд григориáнский
 - ▶ григориáн йылы́
- гóд драконі́ческий
 - ▶ аждаhá йылы́
- гóд звёздный
 - ▶ йондо́з йылы́
- гóд календа́рный
 - ▶ календа́рь йылы́
- гóд космі́ческий
 - ▶ йыháн йылы́
- гóд лу́нный
 - ▶ áй йылы́
- гóд невисокóсный
 - ▶ яба́й йыл
- гóд простóй
 - ▶ яба́й йыл
- гóд тропі́ческий
 - ▶ тропі́к йыл
- гóд юлиáнский
 - ▶ юлиáн йылы́
- голова́ комéты
 - ▶ комéтаның башы́
- Гóлубь
 - ▶ Күгəрсэн ➡ кəнья́к ярымшарзá урынлашкáн йондозлók
- Гóнчие Псы́
 - ▶ Áу Эттəрэ ➡ тəнья́к ярымшарзá урынлашкáн йондозлók

- горизóнт
 - ▶ офóк

- горизóнт астрономический
 - ▶ астрономік офóк

- горизóнт вíдимый
 - ▶ күренé торғán офóк

- горизóнт íстинный
 - ▶ ысы́н офóк

- горизóнт математический
 - ▶ математік офóк

- горизóнт небесный
 - ▶ кúк офоғó

- горизóнт чёрной дыры
 - ▶ карá упкы́н офоғó

- гòроско́п
 - ▶ гòроско́п, йондòзнамé

- грабёны
 - ▶ грабёналар ➡ Ма́рс өстөндөгè тэрэн сокорзár

- гравіметр
 - ▶ гравіметр ➡ ауырлы́к көсén үлсéу приборы

- гравиметрія
 - ▶ гравиметрія ➡ ауырлы́к көсөнөң тизләнешén өйрәнеүсé фэн

- гравита́ция
 - ▶ гравита́ция

- гравитóн
 - ▶ гравитóн ➡ гравита́ция кыры́ кванты́

- гради́ент

- ▶ гради́ент ➡ дәүмәлдәрҙең ниндәйҙер бәр йүнәлештә бәр озонлоҡ берәмегә эсендә үзгәрәүе менән үлсәнә торған вектор

- гради́ент температу́ры

- ▶ температу́ра градиенты́

- гра́нулы

- ▶ гра́нулалар, төйөрсөктөр

- грануля́ция

- ▶ грануля́ция ➡ Кояш йөзөнөң ярмаланып, төйөрсөкләнеп тороуы

- гру́ппа

- ▶ төркөм

- гру́ппа звёзд

- ▶ йондозҙар төркөмө

- давлéние

- ▶ ба́сым ➡ ниндәй зә булһа берәй йөззәң майҙан берәмегенә перпендикуляр тәъсир итеүсә кәс миқдары менән үлсәнелә торған физик дәүмәл

- давлéние га́за

- ▶ га́з ба́сымы

- давлéние динамическое

- ▶ динамический ба́сым ➡ шыйыктың йәки газдың ағыу тизлегенә бәйләнгән ба́сым

- давлéние избы́точное

- ▶ арты́к ба́сым

- давлéние излу́чения

- ▶ нурланы́ш ба́сымы

- давлéние нормáльное

- ▶ нормáль ба́сым

- давлéние свéта

- ▶ яктылық бақымы ➡ яктылықтың үзé төшкөн өскé йөзгé яһаған бақымы

- давлéние сжатия

- ▶ қысыу бақымы, қысылу бақымы

- давлéние статическое

- ▶ статик бақым ➡ шыйықтың йèки газдың, қысылуы арқаһында барлықкә килеүсé бақым

- давлéние удельное

- ▶ сағыштырма бақым

- дальномёр

- ▶ алыслық үлсәгес

- дальность в́идимого горизóнта

- ▶ күренеүсән офóк алыслығы

- дамоклóиды

- ▶ дамоклóидалар ➡ бөлэкэй планétалар

- датчик

- ▶ биргес ➡ тәсирзé башкә сигналға, башлысә элэктр сигналына әйлөндереп, бүтән яйланмаларға тапшыру приборы

- Дáфна

- ▶ Дáфна ➡ астерóид, диáметры 174 км., орбítала әйлөнeу перióды 4,59 йыл.

- дв́игатель

- ▶ дв́игатель

- дв́игатель возду́шно-реакт́ивный

- ▶ һауалы реакт́ив дв́игатель

- дв́игатель ж́идкостно-реакт́ивный

- ▶ шыйык яғыулықлы реакт́ив дв́игатель

- двігатель пла́зменный
- ▶ пла́зма двігателе

- двігатель тяжёлого то́плива
- ▶ қуы́ яғыулық двігателе

- двігатель фотóнный
- ▶ яқтылық двігателе

- дви́жение
- ▶ хәра́кәт

- дви́жение ви́димое
- ▶ күренеүсән хәра́кәт

- дви́жение вихрево́е
- ▶ өйөрмә хәра́кәт

- дви́жение возбу́щенное
- ▶ тайпылышлы хәра́кәт ➡ есәм орбітаһының элементтары үзгәрәп торған хәра́кәт

- дви́жение волново́е
- ▶ тулқын һыма́к хәра́кәт ➡ тирбәлеүзәрзәң тирә-йүнгә күсеүе

- дви́жение враща́тельное
- ▶ әйләнмә хәра́кәт

- дви́жение звёзд со́бственное
- ▶ йондоззарзың йыллық үз хәра́кәте

- дви́жение криволине́йное
- ▶ кәкрә һызыклы хәра́кәт ➡ траекто́рияһы кәкрә һызык фо́рмаһында булған хәра́кәт

- дви́жение кругово́е
- ▶ әйләнә буйынса хәра́кәт

- движение невозмущённое
 - ▶ тайпылышһыз хәрәкәт
- движение петлеобразное
 - ▶ элмәк хәрәкәт
- движение планёт видимое
 - ▶ планеталарҙың күренеүсән хәрәкәтә
- движение планёт попятное
 - ▶ планеталарҙың сигенәү хәрәкәтә
- движение планеты прямое
 - ▶ планетаның ыңғай хәрәкәтә
- движение полюсов
 - ▶ котоптар хәрәкәтә
- движение реактивное
 - ▶ реактив хәрәкәт
- движение суточное
 - ▶ тәүлөк хәрәкәт ➡ күк көмбәҙенәң күсәрә тирәләй хәрәкәтә
- движение турбулентное
 - ▶ турбулентлы хәрәкәт ➡ йондозҙар һәм планеталарҙың атмосфераһында газдарҙың сыуалсыҡ хәрәкәтә
- Дэва
 - ▶ Ҡыҙ ➡ ун икә бөрөж йондозлоктарының беренә
- Дэймос
 - ▶ Дэймос ➡ Марстың икә эйәрсененәң иң алыс урынлашканы
- действие
 - ▶ хәрәкәт

• дей́ствие и протіводей́ствие

► тәъсі́р һәм каршы́ тәъсі́р ➡ Нью́тондың өсө́нсэ́ зако́ны́ ниге́зендэ́ есе́мгэ́ бе́р ке́с тәъсі́р иткө́ндэ́, уға́ каршы́ йү́нәлгән ике́нсэ́ көстө́ң барлыкка́ килеу́э

• дей́ствие магни́тное

► магни́т тәъси́рэ

• дей́ствие момен́тальное

► момен́таль тәъсі́р

• дей́ствие на расто́янии

► алы́ста́н тәъсі́р итеу́

• дей́ствие о́брáтное

► кирé тәъсі́р

• дейте́рий

► дейте́рий ➡ во́дородты́ң ауы́р йзото́бы

• де́йтрон

► де́йтрон ➡ ауы́р во́дородты́ң ядро́һы

• делéния Касси́ни

► Касси́ни бү́ленкелэ́рэ ➡ Ж.Д. Касси́ни исе́мэн йө́рөткән Сату́рн кулсаһындағы́ кара́ аралы́к

• Дене́б

► Дене́б ➡ А́ккош йондо́злоғоно́ң и́ң сағы́у йондо́з

• де́нь

► ке́н

• де́нь а́строно́ма

► а́строномда́р көне́ ➡ 1973 йылда́ Аме́рика́ла һәүә́скәр а́строномда́р тарафына́н байра́м ите́п билдө́лөнгән ке́н

• де́нь весё́ннего ра́вноде́нствия

► язғы́ ке́н-те́н тиге́злегé

- дѣнь зѣмного сѡлнцестѡянія
 - кышкы кояш торошѡ кѡнѣ ➡ Ерзѣң тѣньяк ярымшарында иң озѡн тѣн булған кѡн, 22 декабрь
- дѣнь лѣтнего сѡлнцестѡянія
 - йѣйгѣ кояш торошѡ кѡнѣ ➡ Ерзѣң тѣньяк ярымшарында иң кыска тѣн булған кѡн, 22 июнь
- дѣнь осѣнного рѡвнѡдѣнствія
 - кѡзгѣ кѡн-тѣн тигезлегѣ
- дѣнь полярный
 - поляр кѡн
- депрѣссии планетѡрные
 - планѣталар депрѣссиялары ➡ планѣта ѡстѡндѡгѣ ѡтѡ зур сѡңгѡлдѣр, сокѡрзар
- деферѣнт
 - деферѣнт ➡ эпициклдар ѡзѡгѣ хѣрѣкѣтенѣн барлыкка килгѣн тѣңѣрѣк
- диаграммѡ
 - диаграммѡ ➡ ниндѣй зѡ булһѡ дѡмѡлдѣрзѣң ѡз-ѡрѡ бѡйлѡнѣштѣрѣн сағыштырып кѡрхѣтеѡсѣ графика йѣки таблица
- диаграммѡ Гѣрцшпрунга-Рѡссѣла
 - Гѣрцшпрунг-Рѡссѣл диаграммѡһы
- диаграммѡ спѣктр-свѣтѣмѡсть
 - спѣктр-яктылык диаграммѡһы
- Диѡна
 - Диѡна ➡ Сатѡрн эйѣрсѣнѣ
- диафрѡгмѡ
 - диафрѡгмѡ ➡ оптик систѣмаға ѡткѣн яктылык юлын киңѣйтѣ йѣки тарайтѡ торған кулайламѡ

• дина́мика 1

- ▶ дина́мика ➡ фён тармағы

• дина́мика 2

- ▶ дина́мика ➡ күренештең үзгәрешé

• дина́мика звёздная

- ▶ йондо́з дина́микаһы

• дѝск

- ▶ дѝск

• дѝск аккрецио́нный

- ▶ аккре́ция дѝскы ➡ нейтронлы́ йондозза́р, кара́ улкындар тирәһендәгә эсә газдан торған дѝск

• дѝск а́тмосфе́рный

- ▶ а́тмосфе́ра дѝскы

• дѝск галакти́ческий

- ▶ гала́ктика дѝскы ➡ гала́ктиканың йондоззарза́н, газдан торған дѝск фóрмаһындағы өлөшé

• дѝск звёздный

- ▶ йондозза́р дѝскы ➡ спира́ль гала́ктиканың йондоззарза́н торған өлөшé

• диспе́рсия

- ▶ диспе́рсия, таркалы́ш, айырылы́у

• диспе́рсия во́лн

- ▶ тулкындар диспе́рсияһы ➡ ниндәйзер бе́р мөхиттэ гармоник тулкындар фа́заһы тизлегенең тибрөлене́ш йышлығына́ бәйләнгәнлегé, мәсәлән: шыйыкса́ аша́ үткәндэ́ был бәйләнгәнлек тулкынды́ң һынылыуына́ килтерé

• диспе́рсия линейная

- ▶ бу́й диспе́рсия

- дисперсия света

- ▶ яктылық дисперсияһы ➡ һынғанда йәки дифракция ваҡытында әк яктылықтың төрлө төстөгә тәп нурҙарға таркалыуы

- дисперсия света аномальная

- ▶ яктылықтың аномаль дисперсияһы

- дисперсия скоростей

- ▶ тизлектәр дисперсияһы ➡ күк есемә тизлегенә башка шундай ук есемдәр тизлегенән айырылыуы

- дисторсия

- ▶ дисторсия ➡ оптика аша күзәткәндә йондозҙар һүрәтләнешенә үзгәрәп күренәү

- дифракция

- ▶ дифракция ➡ яктылық тулқындарының тоткарлыҡты уратып үтәү

- дихотомия

- ▶ дихотомия, артылаш күренәү ➡ планета дискиһының артыһы күренәү

- дождь

- ▶ ямғыр

- дождь звездный

- ▶ йондоз ямғыры

- дождь метеорный

- ▶ метеор ямғыры

- документальность

- ▶ документаллек ➡ фотокүзәтмә кылыкһырламаһы

- долгота

- ▶ озонлок ➡ мөйөшсә арә

- долгота галактическая

- ▶ галактик озонлок ➡ галактика экваторы аша үткәрелгән дуға

• долготá гèлиографическая

► гèлиографік озонлók

• долготá гèографическая

► гèографік озонлók

• долготá пèриáстра

► пèриáстр озонлоғó

• долготá эклипті́ческая

► эклипті́к озонлók

• Дракóн

► Аждаhá ➡ Бәләкәй Етегән менән Цефей тирәһендә урынлашқан йондозлók

• драконіды

► драконідалар ➡ Аждаhá йондозлоғонán килгән метеорзár ағымы

• дрейф

► дрейф ➡ әкрén хәрәкәт

• Евкли́дово пространство

► Евкли́д арауығы

• Еврози́на

► Еврози́на ➡ диáметры 370 км, әйләнeý періоды 5,62 тропік йылғá тің астерóид

• Еврóпа

► Еврóпа ➡ 1610 йылда́ Галилeй тарафынан асылған Юпíтер эйәрсенé

• едини́ца

► берәмéк

• едини́ца àстрономическая

► àстрономі́к берәмéк ➡ Ёр менән Кояш аралығы, 149597870 км тің

• едини́ца измерéния

► үлсeý берәмеge

- единица массы атома
 - ▶ атом массаһы берәмеге ➡ атом физикаһында масса берәмеге; масса берәмеге итәп 1 кг кабул ителгән
- единица основная
 - ▶ тәп берәмек ➡ ғәмәлдә йыш оһрай торған дәүмәлдәрҙе: масса, озонлоқ, вақытты микдәр яғынан бәр-берәһе менән сағыштырыу өһөн һайлап алған берәмек
- единица производная
 - ▶ сығарылма берәмек ➡ формулалар яҙамында тәп дәүмәлдәргә һәм берәмектәргә нигезләнәп сығарылған берәмек
- единица солнечных нейтрино
 - ▶ Кояш нейтринолары берәмеге
- Единорог
 - ▶ һыңар мөгөз ➡ төһьяк ярымшарҙа Орион менән ҙур Эт йондозлоктары тирәһендә урынлашқан йондозлоқ
- ежегодник
 - ▶ йыллыҡ мәғлүмәттәр ➡ аһtronomия белешмәһе
- железо
 - ▶ тимәр
- железо субмикроскопическое
 - ▶ субмикроскопик тимәр ➡ Меркурий тупрағының составын тәшкил иткән матдә
- железо сульфидное ядро
 - ▶ тимәр-сульфид ядро ➡ Айҙың ядроһы шундайзарҙың берәһе
- жидкость
 - ▶ шыйыкса
- жидкость идеальная
 - ▶ идеаль шыйыклық ➡ тауыш тизлегенән байтақ кәмерәк тизлөк менән акқан катлауҙары араһында ышкылыу көһе биқ аз була торған теоретик шыйыклық

- жи́знь
- ▶ тереклэк

- жи́знь внеземна́я
- ▶ Ерзэн ситтэгэ тереклэк

- Жи́раф
- ▶ Жи́раф ➡ Бөлөкэй Етегэн менэн Персэй йондозлоктары араһында урынлашкан йондозлók

- Жу́равль
- ▶ Торна́ ➡ Көньяк Балык менэн Тукан йондозлоктары араһында йондозлók

- зави́симость
- ▶ бэйлөнгөнлегэ

- зави́симость ма́сса-свети́мость
- ▶ ма́сса-яктылы́к бэйлөнгөнлегэ

- зави́симость пери́од-свети́мость
- ▶ пери́од-яктылы́к бэйлөнгөнлегэ

- зада́ча дву́х тел
- ▶ икэ есэм мәсьәләһе

- зако́н
- ▶ кану́н

- зако́н Авога́дро
- ▶ Авога́дро кануны́

- зако́н Ампе́ра
- ▶ Ампе́р кануны́

- зако́н всеми́рного тяготéния
- ▶ бөтэ донъя тартылышы́ кануны́

- зако́н Ке́плера
- ▶ Ке́плер кануны́

- закон Ньютона второй
 - ▶ Ньютондың икенсѣ кануны
- закон Ньютона первый
 - ▶ Ньютондың беренсѣ кануны
- закон Ньютона третий
 - ▶ Ньютондың өсенсѣ кануны
- закон смещения Вина
 - ▶ Виндың тайпылыш кануны
- закон сохранения и превращения энергии
 - ▶ энергияның накланыу һәм әүереләү кануны ➡ энергияның бәр вакытта ла юкка сыкмауы һәм юктан бар булмауы, фәкәт бәр төрзән икенсѣ төргә генә әүереләүе тураһындағы закон
- закон Хэббла
 - ▶ Хэббл кануны
- закон Эйнштейна
 - ▶ Эйнштейн кануны
- Залив Зноя
 - ▶ Томралык Култығы ➡ Ай өстөндәгә өләш
- Залив Радуги
 - ▶ Йәйғор Култығы ➡ Айзың Ямғырзәр Диңгезенәң төньяк ярында урынлашкан өләш
- Залив Росы
 - ▶ Ысык Култығы ➡ Ай өстөндәгә өләш
- Залив Серединный
 - ▶ Урта Култык ➡ Ай өстөндәгә өләш
- зăпад
 - ▶ көнбайыш

- за́пуск раке́ты, спу́тника
 - ▶ раке́та, юлдаш осоро́у

- за́ря
 - ▶ ша́фэ́к

- затме́ние
 - ▶ тотолóу ➡ э́с кúк есеменéң бе́р-бе́р артлы́ бе́р тура́ Һыззыка́ тезелеуэ́

- затме́ние ко́льцеобра́зное
 - ▶ кулсаланы́п тотолóу

- затме́ние Луны́
 - ▶ А́й тотолóу

- затме́ние непóльное
 - ▶ өләшләтэ́ тотолóу

- затме́ние по́льное
 - ▶ тулыһынса́, тото́ш тотолóу

- затме́ние Со́лнца
 - ▶ Ко́яш тотолóу

- захо́д
 - ▶ байыуы́, батыуы́

- захо́д небéсного свети́ла
 - ▶ кúк яктырткысының байыуы́

- захо́д Со́лнца
 - ▶ Ко́яш байыуы́, батыуы́

- За́яц
 - ▶ Куя́н ➡ ке́ньяк яры́мшарза́ урынлашкан йондозло́к

- зве́зда
 - ▶ йондо́з

- звезда бы́стродви́жущаяся
 - ▶ ете́з хәрәкәтлэ́ йондо́з
- звезда взрыва́ющаяся
 - ▶ шартлаусы́ йондо́з
- звезда визуа́льно-двойна́я
 - ▶ күш күренеүсән йондо́з
- звезда вы́рожденная
 - ▶ талсыккан йондо́з
- звезда заходя́щая
 - ▶ байыр йондо́з
- звезда незаходя́щая
 - ▶ байымай торған йондо́з
- звезда нейтронна́я
 - ▶ нейтронлы́ йондо́з
- звезда но́вая
 - ▶ яңы́ йондо́з
- звезда но́воподобна́я
 - ▶ яңыға окша́ш йондо́з
- звезда о́колополю́рная
 - ▶ котоп янындағы́ йондо́з
- звезда ора́нжевая
 - ▶ кызғылт һары́ йондо́з
- звезда па́дающая
 - ▶ атылыусы́ йондо́з
- звезда пере́менная
 - ▶ үзгәреүсән йондо́з ➡ яктылыгы́ үзгәреүсән йондо́з

- звездá периодически переменная
 - ▶ мизгэл-мизгэл (периодлап) үзгәреүсән йондóз
- звездá свèрхнóвая
 - ▶ ёр-яңы йондóз
- звездá-гигáнт
 - ▶ гигáнт йондóз
- звездá-кáрлик
 - ▶ кәрлэ йондóз
- звездá-свèрхгигáнт
 - ▶ ифрáт гигáнт йондóз
- звèздолёт
 - ▶ йондозғá оскóс
- звèздообразовáние
 - ▶ йондоззарзýың хасил булыуы, йондоззарзýың барлыккá килеүе
- звéзды близпóлюсные
 - ▶ пóлюс (котóп) тирәһендәгè йондоззár
- звéзды вспýхивающие
 - ▶ кабыныусán йондоззár
- звéзды горячие
 - ▶ кызыу йондоззár
- звéзды двойны́е
 - ▶ кúш йондоззár
- звéзды затмéнно-двойны́е
 - ▶ тотолоусán кúш йондоззár
- звéзды затмéнно-переменны́е
 - ▶ тотолóп үзгәреүсән йондоззár

- звёзды кратные
 - ▶ катар йондоззър

- звёзды оптические двойные
 - ▶ оптик куш йондоззър

- звёзды спектрально-двойные
 - ▶ спектраль куш йондоззър

- звёзды фундаментальные
 - ▶ фундаменталь йондоззър

- звёзды эруптивные
 - ▶ эруптив йондоззър ➡ үзгәреүсән йондоззър төрө

- Земля
 - ▶ Ёр ➡ планета

- зенит
 - ▶ зенит, түбә ➡ күктәң иң юғары нөктәһе

- зенит-телескоп
 - ▶ зенит-телескоп

- зеркало
 - ▶ көзгә

- зеркало вогнутое
 - ▶ батынкы көзгә ➡ яктыны кайтарыусы батынкы йөзлө көзгә

- зеркало выпуклое
 - ▶ кабарынкы көзгә ➡ яктыны кайтарыусы кабарынкы йөзлө көзгә

- зеркало оптическое
 - ▶ оптик көзгә ➡ телескоптәр өсөн махсус эшләнгән көзгә

- зеркало плоское
 - ▶ ясы көзгә

• зёркало сферическое

► сферік көзгё

• зна́ки

► тамғалар

• зна́ки астрономические

► астрономік тамғалар ➡ Кояш, Ай һ.б. планеталарзың шартлы тамғалары

• зна́ки зоди́ака

► бөрөж тамғалары

• зоди́ак

► бөрөж, зоди́ак ➡ кояштың йыллык хәрәкәт юлы буйлап урынлашқан ун икё йондозлók

• зо́на

► зо́на

• зо́на звёздообразова́ния

► йондоззәр хасіл булған зо́налар

• избы́ток

► артык, артыклык

• избы́ток масс

► массаның артыклығы

• избы́ток цвёта

► төстёң артыклығы ➡ яктылыктың күзәтелгән күрһәткестәре менән спектраль клáсс күрһәткестәре араһындағы айырмá

• избы́ток эне́ргии

► эне́ргияның артыклығы

• изверже́ние

► урғылыу

- извержение вулкана
- ▶ вулкандың урғылыуы

- излучение
- ▶ нурланыш, нұр таратыу (һибéу)

- излучение антистóксово
- ▶ антистóкс нурланышы ➡ Дж. Стóкс канунына буйһонмаған нурланыш

- излучение видимое
- ▶ күзетелгән нурланыш

- излучение гравитационное
- ▶ гравитация нурланышы

- излучение инфракрасное
- ▶ инфракызыл нурланыш

- излучение корпускулярное
- ▶ корпускулалар нурланышы

- излучение направленное
- ▶ йүнәлешлэ нурланыш

- излучение нетепловое
- ▶ йылылық булмаған нурланыш

- излучение реликтовое
- ▶ калдык нурланыш ➡ Ергэ йыһандың бар тарафынан бер үк интенсивлық менен килгән элэктромагнит нурланыш. Спéктры буйынса абсолют карá есемдéң 3К температураһындағы нурланышына тап килэ

- излучение рентгеновское
- ▶ рентгэн нурланышы

- излучение синхротронное
- ▶ синхротронлы нурланыш

- излучение тепловое
- ▶ йылылық нурланышы

- излучение фоновое
- ▶ ерлэк нурланышы

- излучение электромагнитное
- ▶ электромагнит нурланышы

- измерение
- ▶ үлсәү, үлсәм

- измерение времени
- ▶ вакытты үлсәү

- измерение геоцентрических расстояний
- ▶ геоцентрик араларзы үлсәү

- измерения градусные
- ▶ градус үлсәмдәрә

- йзогон
- ▶ йзогон ➡ географик картала әр йөзөндәгә магнит ауышлығы бәр төрлө булған урындарын тоташтыра торған һызык

- йзостазия
- ▶ йзостазия ➡ әр кабығы менән мантияның тигез торошо

- йзотерма
- ▶ йзотерма ➡ йылылық процесы диаграммаһында бәр үк температураны күрһәткән нөктәләрҙә тоташтырған һызык

- йзотоп
- ▶ йзотоп ➡ бәр үк химик элементтың атомдары араһында үзенә ауырлығы менән айырылып торған атом

- йзотопы устойчивые
- ▶ тотороклө йзотоптар ➡ атом составы тотороклө булған йзотоптар

• ізотро́пный

► ізотропік ➡ йүнәлешкә бәйләнмәгән

• изофа́за

► изофа́за ➡ Кояш тотолоуы фа́заларының иң юғары нөктәләрен тоташтырусы һызык

• изофо́т

► изофо́т ➡ яктылык диагра́ммаһында бер үк яктыртылышты күрһәткән нөктәләргә тоташтырған һызык

• изохро́ны

► изохронда́р ➡ астрономи́к күренештең бер төрлө дауамлылыктағы һызыктары

• Ика́р

► Ика́р

• импло́зия

► импло́зия ➡ йондоззарзың йомолоуы нәтижәһендә барлыкка килгән йондо́з эсенә йүнәлтелгән шартлау

• импульс

► импульс

• импульс звуко́вой

► тауыш импульсы ➡ үтә кыска вакыт эсендә яңғыраусы, есәм сығарған тауыш тулкыны

• импульс напряже́ния

► көсөргәнеш импульсы ➡ үтә кыска вакыт эсендә булып алған көсөргәнеш

• импульс си́лы

► кес импульсы ➡ көстөң уның тәъсир итәү вакытына кабатландығы

• импульс те́ла

► есәм импульсы ➡ есәм массаһының уның тизлегенә кабатландығы

• імпульс электріческий

► элэктр імпульсы ➡ элэктр көсөргөнөшенең йәки ток көсөнөң кыска вакытлы үзгөрешә

• инв́ар

► инв́ар ➡ магнитлы кушылма

• индикатріса

► индикатріса ➡ оптик сифаттарзың йүнәлеш менән үзгәреүен күрһәтеүсә векторлы диаграмма

• ине́рция

► ине́рция

• инопланетя́не

► башка планета заттары

• инструме́нт

► корама́л

• инструме́нт опти́ческий

► опти́к корама́л

• инструме́нт пасса́жный

► пасса́ж корама́л ➡ йондоззарзың күк меридианы аша үтеү вакытын билдәләү корамалы

• инструме́нт у́ниверса́льный

► у́ниверса́ль корама́л

• интегрáл живо́й си́лы

► тере́ кес интегралы́

• интенсі́вность

► интенсивлы́к

• интенсі́вность во́лн

► тулкындар интенсивлыгы́

- интенсивность излучения звезды
 - ▶ йондóз нурланышының интенсивлығы
- интенсивность солнечного излучения
 - ▶ Кояш нурланышының интенсивлығы
- интервъл
 - ▶ интервъл, ара
- интерполирование
 - ▶ интерполяция яһау
- интерполяция
 - ▶ интерполяция ➡ математик ысул
- интерференция
 - ▶ интерференция ➡ бәр нисә тулкын береһе өстөнә икенсәһе һалынғанда, фазаларҙың тура килеүенә ҡарап, нәтижә тулкын амплитудаһының ҡайһы бәр урындарҙа артыу, икенсә урында ҡәмәү йәки бөтөнләй ютҡа сығыу күренешә
- интерференция устойчивая
 - ▶ тотороклó интерференция ➡ ма́ксимумдар һәм ми́нимумдарҙың нәүбәтләшәү күренешә үзгәрмәй торған интерференция
- интерферометр
 - ▶ интерферометр ➡ оптик прибор
- информация
 - ▶ мәғлүмәт
- инфразвук
 - ▶ инфратауыш ➡ йышлыктары 17 герцтан ҡәм булған механик тирбәләү
- Ио
 - ▶ Ио ➡ 1961 йылда Галилей тарафынан асылған Юпитерҙың беренсә эйәрсенә

- ион

- ▶ ион ➡ үзeндé ыңғай йәки кирé элэктр заряды булған атом йәки атомдар төркөмé

- ионизация

- ▶ ионлашыу, ионлаштырыу ➡ электрондарзың газ молекулаларынан йәки атомдарынан айырылып сығыуы аркаһындá газда иондарзың һәм бәйһез электрондарзың барлыкка килеуэ

- ионосфера

- ▶ ионосфера ➡ атмосфeраның ион һәм иреклé электрондары кўп булған йң юғары катламы

- Ирида

- ▶ Ирида ➡ диáметры 209 км, әйләнeу периоды 3,69 тропик йылға тиң булған астероид

- иррадиация

- ▶ иррадиация ➡ карá ерлектé якты фигураларзың ысынбарлыктан зурырак булып күренеуэ

- искатель телескопа

- ▶ телескоптың эзлэгесé

- источник

- ▶ сығанак

- источник гравитационных волн

- ▶ гравитация тулкындары сығанағы

- источник импульсного излучения

- ▶ импульслы нурланыш сығанағы

- источник импульсного радиоизлучения

- ▶ импульслы радионурланыш сығанағы

- источник радиоизлучения внегалактические

- ▶ галактика тышындағы радионурланыш сығанағы

- истóчник свѣта

- ▶ яктылық сығанағы

- истóчник энѣргии

- ▶ энѣргия сығанағы

- кабіна

- ▶ кабіна

- кавитáция

- ▶ кавитáция ➡ шыйыксала ғаз қыуытсаларының барлыққа килеуе

- календáрь

- ▶ календáрь

- календáрь àстрономический

- ▶ àстрономік календáрь

- календáрь григориáнский

- ▶ григориáн календары ➡ хәзерге көндө қулланылған яңы стіль календары

- календáрь звѣздный

- ▶ йондóз календары

- календáрь лúнно-звѣздный

- ▶ áй-йондóз календары

- календáрь лúнно-солнечный

- ▶ áй-қояш календары

- календáрь лúнный

- ▶ ай календары

- календáрь схематический

- ▶ схематік календáрь

- календáрь юлиáнский

- ▶ Юлиáн календары ➡ Юлий Цѣзарь исемѣ менән аталған иске стіль календары

- Каллісто
- ▶ Каллісто ➡ Юпітер эйәрсенé

- кáмера
- ▶ кáмера ➡ приборзарзá н.б.

- кáмера вáкуумная
- ▶ вáкуум кáмераһы

- кáмера электрóнная
- ▶ электрóн кáмера ➡ тонóк, һүрэн йондоззарзý фóтоға асы́к итép төшөрéү өсөн тәғәйенлэнгән прибор

- Канóпус
- ▶ Канóпус ➡ йондóз

- Капéлла
- ▶ Капéлла ➡ Ылаусý йондозлоғонá ингән кúш йондóз

- кáрлик
- ▶ кәрлэ ➡ йондóз төрé

- кáрлик бéлый
- ▶ áк кәрлэ ➡ вáк йондóз төрé

- кáрлик бúрый
- ▶ һорó кәрлэ ➡ мáссаһы менән йондоззár менән планétалар араһындà торғán кýк есемé

- кáрлик вòдорóдный
- ▶ вòдородлы кәрлэ ➡ йондóз төрé

- кáрлик жéлтый
- ▶ һарý кәрлэ

- кáрлик корíчневый
- ▶ кәрэн кәрлэ ➡ йондозғá окшағán шár рәүешендөгé матдэлэр

- кáрлик крáсный
- ▶ кызыл кэрлэ ➡ вòдороды янып бөткэн бөлэкэй массалы йондоззár

- кáрлик чéрный
- ▶ карá кэрлэ ➡ тèрмоядрó реакцияһы тулыһынса бөткэн фаразй йондóз

- кáрта
- ▶ кáрта

- кáрта звéздная
- ▶ йондоззár кáртаһы

- кáрта подви́жная
- ▶ әйләнмәлә, күсмә кáрта

- Кассиопéя
- ▶ Кассиопéя ➡ М хәрәфә фóрмаһындағы йондозлók

- Кáстор
- ▶ Кáстор ➡ Игезәктэр йондозлоғона́ ингән иң сағыу йондóз

- кàталóг
- ▶ кàталóг

- кàталóг звéзд
- ▶ йондоззár кàталогы

- кàталóг Мессье́
- ▶ Мессье́ кàталогы ➡ француз àстрономы Шáрль Мессье́ төзөгән томанлыктáр һәм йондозлоктáр кàталогы

- квадράнт
- ▶ квадράнт ➡ боронғó мөйөш үлсәү коралы

- квадрантíды
- ▶ квадрантíдалар ➡ 1-6 ғинуарзá күзәтелé торған метеорзár ағымы

- квадрату́ра
- ▶ квадрату́ра ➡ планéталарзың Кояшкá карáй урынлашыуы

- квадрату́ра востóчная
 - ▶ кёнсығыш квадрату́ра ➡ планётаның Кояштан кёнсығышқа карай 90 градуста урынлашыуы
- квадрату́ра за́падная
 - ▶ кёнбайыш квадрату́ра ➡ планётаның Кояштан кёнбайышқа карай 90 градуста урынлашыуы
- кваза́ги
 - ▶ квазакта́р ➡ квазийондозло́ гала́ктикалар, йондозза́ры яңы барлыкка килеп яткан гала́ктикалар
- кваза́ры
 - ▶ квазарза́р ➡ алыс гала́ктикалар үзөктөренде́ урынлашкан кара́ упкында́р
- ква́нт
 - ▶ ква́нт ➡ эне́ргияның и́ң кеске́й өлөшсө́һе
- ква́рки
 - ▶ кваркта́р ➡ адронда́р составына́ ингән фундаме́нталь фарази́ өлөшсө́лөр
- кельвин
 - ▶ кельвин ➡ халы́к-ара́ берөмекте́р систе́маһында СИ кельвин те́рмодинами́к температу́раһы берөмеге́
- килопарсе́к
 - ▶ килопарсе́к ➡ 1 килопарсе́к 1000 парсекка́ тиң
- Ки́т
 - ▶ Ки́т ➡ кёнъя́к ярымшарза́ урынлашкан йондозло́к
- кла́сс
 - ▶ кла́сс
- кла́ссифика́ция
 - ▶ кла́ссифика́ция
- кла́ссифика́ция спектра́льная
 - ▶ спектра́ль кла́ссифика́ция

- клàссифика́ция Ха́ббловская
 - ▶ Ха́ббл клàссифика́цияһы
- клàссы спектрáльные
 - ▶ спéктр кластары
- Кòзерóг
 - ▶ Ыла́к ➡ у́н ике бөре́ж йондозлоктарының береһе
- колеба́ние
 - ▶ тирбәлеу
- колеба́ние высо́кочастóтное
 - ▶ зúр йышлыклý тирбәлеу ➡ тауыш тирбәлеуе йышлығынан кúп тапкыр күберәк йышлы́к менән тирбәлеу
- колеба́ние гармоническое
 - ▶ гармоник тирбәлеу ➡ тирбәлеүсә есемдең тайпылыуына пропорциональ булған һәм тигезләнеш торошона йүнәлгән кес тәьсиренән була торған периодик тирбәлеу
- колеба́ние затуха́ющее
 - ▶ һүнә барыусы тирбәлеу
- колеба́ние незатуха́ющее
 - ▶ һүнмәй торған тирбәлеу
- колеба́ние свобóдное
 - ▶ бәйһез тирбәлеу
- колеба́ние электрическое
 - ▶ электрик тирбәлеу
- колла́пс
 - ▶ колла́пс ➡ йондоззарзың тиз арала кесерәйеп йомолоуы
- колла́пс гравитациóнный
 - ▶ гравита́ция колла́псы ➡ гравита́ция көсә менән зúр йондоззарзың тапыл йомолоп кесерәйеуе

• коллимáтор

► коллимáтор ➡ параллель нурзár шөлкемён барлыккá килтереүсё оптик прибор

• коллимáтор

► коллимáтор ➡ параллель нурзár шөлкемён хасил итеү өсөн хезмёт итеүсё оптик система

• коллимáция

► коллимáция ➡ элèكتروмагнит нурзár, яктылыг күренешё

• колорíметр

► колорíметр ➡ төштё үлсёү өсөн хезмёт итеүсё оптик прибор

• кольцо

► кулсá

• кольцо планёт

► планёталар кулсаһы

• кольцо Сатúрна

► Сатúрн кулсаһы

• кóма

► кóма ➡ оптик системаһындағы күренеш

• кóма опти́ческая

► óптика кóмаһы

• кóма рефлéктора

► рефлéктор кóмаһы

• комéта

► комéта, койроклó йондóз

• комéта Арéнда-Роллáна

► Арéнд-Роллáн комéтаһы ➡ àстроном Арéнд-Роллáн исемё менён аталған икё койроклó комéта

- комéта Галилéя

- ▶ Галилéй комéтаһы ➡ Галилéй исемé менән аталған, әйләнéү періоды 76 йылға тiң комéта

- комéтные гóловы

- ▶ комéталар баштары

- комéтные хвосты

- ▶ комéталар койроктары

- комéтоискáтель

- ▶ комéта эзлэгéс

- компáктор

- ▶ компáктор ➡ астерóидтарзы, бөлэкéй планéталарзы һәм үзгәрeүсáн йондоззарзы эзлэү өсөн кулланылған прибор

- компарáтор

- ▶ компарáтор ➡ астрофòтографияларзы, спéктрограммаларзы эталóн менән сағыштырып тикшерeүсé прибор

- кóмпас

- ▶ кóмпас

- конвéкция

- ▶ конвéкция ➡ шыйы́к йәки гáз рәүешендэгé матдэлé урын алмаштырыусы өлөшсэләрзéң йылылыкты күсерeүé

- конвéкция вы́нужденная

- ▶ мәжбүрi конвéкция

- конвéкция естéственная

- ▶ тәбиғi конвéкция

- конденса́т ва́куумный

- ▶ ва́куум конденса́ты

- конденса́ция

- ▶ конденса́ция ➡ матдәнeң гáз хәленән шыйы́к йәки кристалли́к хәлгэ килеүé

- конденса́ция па́ра
 - ▶ парзы́ң конденса́цияһы ➡ парзы́ң баһымды́ арттырыу йәки температу́раны түбәнәйтү аркаһында шыйык хәлгә килеүе
- конде́нсор
 - ▶ конде́нсор ➡ кабарынкы́ ли́нза йәки ли́нзалар систе́маһы
- конта́кт
 - ▶ конта́кт, кағылы́ш, бәйләне́ш
- контра́стность
 - ▶ контра́слы́к, ка́пма-ка́ршылык
- ко́нус
 - ▶ ко́нус
- конфигура́ция
 - ▶ конфигура́ция
- конденса́ция
 - ▶ конденса́ция, тупланы́ш, туйылы́к дәрәжәһе
- конденса́ция галакти́ческая
 - ▶ гала́ктика конденса́цияһы
- координáта
 - ▶ координáта
- координáты астроно́мические 1
 - ▶ астроно́мик координáталар ➡ сфе́рик координáталар систе́маһы
- координáты астроно́мические 2
 - ▶ астроно́мия күзәтеүҙәренән сығып билдәләнгән геогра́фик координáталар
- координáты ге́лиографи́ческие
 - ▶ ге́лиогра́фик координáталар ➡ Кояшты́ң үз эква́торы менән меридиандарынан сығып билдәләнгән озонло́к һәм киңле́к координáталары

- координаты географические
 - ▶ географік координаталар ➡ Ёр йөзөндөгө берэй нөктәнең озонлók һәм киңлеккө нигезлэнгән координаталары
- координаты геодезические
 - ▶ геодезік координаталар ➡ Ёр йөзөндөгө берэй нөктәнең озонлók, киңлеккө һәм референц-эллипсоидка каратá бейеклеккө нигезлэнгән координаталары
- координаты горизонтальные
 - ▶ горизонталь координаталар ➡ офók ясылығына нигезлэнгән координаталар
- координаты небесные
 - ▶ кúk координаталары ➡ Кúk көмбәзөндө турá күтөрелеш менән ауышлыктан торған координаталар
- корá метеорита
 - ▶ метеорит кабығы
- корáбль космический
 - ▶ йыһан карабы
- Кориóлиса сíла
 - ▶ Кориóлис көсө ➡ француз ғалимы Г. Кориóлис исемө менән аталған, әйләнмәлө системала хәрәкөт итеүсө есемгө тәьсир итеүсө көс
- корóна
 - ▶ таж
- корóна галакти́ческая
 - ▶ гала́ктика тажы ➡ гала́ктиканы тыштан солғап алған йондоззár тупланмаһы
- Корóна Сёверная
 - ▶ Төньяк Таж ➡ Геркулес менән Вòлопас йондозлоктары араһында урынлашқан йондозлók
- корóна со́лнечная
 - ▶ Кояш тажы

- корона Фраунгофера
- ▶ Фраунгофер тажы ➡ Кояш тажының тышкы өлөшө

- Корона Южная
- ▶ Көньяк Таж ➡ Көньяк ярымшарҙа Альфа Уксы йондозлоғо эргәһендә урынлашкан йондозлоқ

- коронóграф
- ▶ коронóграф ➡ Кояш тажын тикшерёу приборы

- коронóграф внезатмённый
- ▶ тотолмаған кояш коронóграфы

- корпúскулы
- ▶ корпúкулалар, өлөшсәләр

- космическое фоновое излучёние
- ▶ йыһандың тирё-йүн нурланышы

- кòсмogónia
- ▶ кòсмogónia ➡ астрономияның Кояш системаһын өйрәнеүсё бүлегё

- кòсмográfия
- ▶ кòсмográfия ➡ күк сфераһының картаһын төзёу менән шөгөлләнгән фён

- кòсмoдрóм
- ▶ кòсмoдрóм

- кòсмoлóгия
- ▶ кòсмoлóгия ➡ йыһан тураһындағы фён

- космонáвт
- ▶ космонáвт

- космонáвтика
- ▶ космонáвтика

- кóсмoс
- ▶ йыһан

- кóсмoс ближний
 - ▶ якын йыһан ➡ Ёр тирәһендәгә ионосфера һәм магнитосфералар менән сикләнгән аралык

- кóсмoс Пифагóра
 - ▶ Пифагóр йыһаны

- коэффициент
 - ▶ коэффициент

- Крабoвидная тумáнность
 - ▶ Краб һымáк томанлык ➡ Буға йондозлоғонда урынлашкан томанлык

- крáсное пятно́ Юпи́тера
 - ▶ Юпи́терзың кызыл табы

- крáсное смещéние
 - ▶ кызыл тайпылыш ➡ астрономик күренеш

- крáтер
 - ▶ крáтер

- Крéст Ю́жный
 - ▶ Көнъяк Аркысáк ➡ Көнъяк Кóш Юлында урынлашкан йондозлók

- кривáя блéска
 - ▶ балкыу (ялтырау) кәкрé һызығы

- крúг
 - ▶ түңәрэк

- крúг высóт
 - ▶ бейеклектәр түңәрэгé

- крúг меридиáнный
 - ▶ меридиáн түңәрэгé

- крúг склонéний
 - ▶ ауышлыктар түңәрэгé

- крúг ширóт
- ▶ киңлектёр түңәрәгé

- круги полярные
- ▶ поляр түңәрәктёр, котоп түңәрәктәрé

- кульминация
- ▶ кульминация ➡ йондоззарзың кúk меридианы ашà үтеүé

- кульминация верхняя
- ▶ юғары (өскө) кульминация

- кúпол
- ▶ көмбэз ➡ планеталар өстөндө көмбэз кеүек тау түбөләрé

• Кояш системасындағы кúk есеменéң орбита буйлап бёр әйләнэп сығыу вакыты

- лáзер
- ▶ лáзер ➡ квант системасына тәъсир итép, нэзék һәм бёр йүнәлештэгé яктылык нурзары сығарыусы генератор

- лáзер водородный
- ▶ водородлы лáзер

- лáзер газовый
- ▶ газлы лáзер

- Лéбедь
- ▶ Аккош ➡ төньяк ярымшарзà урынлашкан йондозлók

- Лéв
- ▶ Арыслан ➡ ун икé берéж йондозлоктарының беренé

- Лéда
- ▶ Лéда ➡ астроном Кóуэл тарафынан 1974 йылдà асылған Юпитерзың 13-сө әйәрсенé

- леоніды

- ▶ леонідалар ➡ Арслан йондозлоғонан килгән метеорзәр ағымы

- лептоны

- ▶ лептондар ➡ еңел элементәр өлөшсәләр

- лèтоисчислèние

- ▶ йыл иҫәбè

- лèтоисчислèние юлиánское

- ▶ юлиán йыл иҫәбè ➡ Юлий Цèзарь исемè менèn аталған, беззèң эраға тиклèm 4713 йылдың 1 ғинуарынан иҫәпләнгән йыл иҫәбè

- либрáция

- ▶ либрáция, тибрэлеш, сайкалыш

- либрáция Луны

- ▶ Айзың либрáцияһы ➡ Айзың масса үзәгенè каратá периодик тибрәлеүè

- лимб

- ▶ лимб ➡ күк есемдәренèң күренгән түңәрәгè, йөзè, мәс.: Айзың, Кояштың

- лінза

- ▶ лінза

- лінза Бэрлоу

- ▶ Бэрлоу лінзаһы

- лінза гравитационная

- ▶ гравитáция лінзаһы

- лінза двойковогнутая

- ▶ икè яклáп уйынкы лінза

- лінза двойковыпуклая

- ▶ икè яклáп кабарынкы лінза

- лінза конденсорная

- ▶ конденсор лінза

- лінза отрицательная

лінза ▶ кире лінза ➡ үзә ашә үтеүсә нурзарзы һындырып, ян-якка сәсә торған

- лінза плоско-вогнутая

▶ ясы-уйынкы лінза

- лінза плоско-выпуклая

▶ ясы-кабарынкы лінза

- лінза положительная

лінза ▶ ыңғай лінза ➡ үзә ашә үтеүсә нурзарзы һындырып, бер нөктәгә йыя торған

- лінза рассеивающая

▶ сәсеүсә лінза

- лінза собирающая

торған лінза ▶ йыйыусы лінза ➡ үзә ашә үтеүсә нурзарзы һындырып, бер нөктәгә йыя

- линии сомнеровы

▶ сомнер һызыктары

- линии фраунгоферовы

▶ Фраунгофер һызыктары

- линия

▶ һызык

- линия апсид

▶ апсидалар һызығы ➡ пәрицәнтрзы әпоцәнтр менән тоташтырған һызык

- линия вертикальная

▶ вертикаль (ақма һызык)

- линия демаркационная

▶ демаркация һызығы

- лінія измененія даты
- ▶ даталар алмашыныу Һызығы

- лінія искровые
- ▶ оскон Һызыктары

- лінія отвесная
- ▶ асма Һызык

- лінія перемены дат
- ▶ даталар үзгәреу Һызығы ➡ Ер шарының өстөндө шартлы рәүештә бер котоптан икенсегенә үткәрелгән Һызык. Һызыктың икә яғындағы даталар бер-береһенән тәүлеккә айырыла

- лінія полуденная
- ▶ төшлөк Һызығы

- лінія теллурические
- ▶ теллурій Һызыктары

- лінія узлов
- ▶ төйөндөр Һызығы

- лириды
- ▶ лиридалар ➡ Ліра йондозлоғонан килгән метеорзәр ағымы

- Лиса
- ▶ Төлкә ➡ Саян менән Уксы йондозлоктары араһында урынлашқан йондозлөк

- литосфера
- ▶ литосфера ➡ Ерзёң өскә каты кабығы

- Луна
- ▶ Ай ➡ Ерзёң эйәрсенә

- лунник
- ▶ лунник ➡ Айға төшкән йыһан ракетаһы

- лунотрясение

- ▶ ай тетрәүе

- луноход

- ▶ луноход ➡ Айҙа йөрөүсә тәғәрмәслә лаборатория

- лупа

- ▶ лупа

- луч

- ▶ нур

- луч белого света

- ▶ ак яктылык нуры ➡ күзгә ак төстә булып күренә торған, ләкин ысынында төрлө төстәрҙән тороусы катмарлы нур

- луч отражённый

- ▶ кайтарылған нур

- луч преломлённый

- ▶ Һынған нур

- лучеиспускание

- ▶ нур таратыу, һибәү

- лучи инфракрасные

- ▶ инфракызыл нурҙар ➡ тотош спектрҙың кызыл өлөшө артында, йылылык тәъсире биреүсә, күзгә күренмәй торған нурҙар

- лучи космические

- ▶ космос нурҙары ➡ Йыһан киңлектәренән зур тизлек менән килә торған протон, электрон, позитрон, мезон һ.б. өлөшсәләр

- лучи монохроматические

- ▶ монохроматик нурҙар ➡ тулҡын озонлоктары бер тигеҙ булған ябай нурҙар

- лучі невідимые

- ▶ күрэнмәй торған нурзәр ➡ тулкын озонлоктары күренә торған нурзарзың тулкын озонлоктарынан зурырақ йәки кыскарақ булған, күзгә күрэнмәй торған нурзәр

- лучі рентгеновские

- ▶ рентгэн нурзары

- лучі ультрафиолетовые

- ▶ ультрафиолёт нурзәр

- люкс

- ▶ люкс ➡ СИ системаһында яктыртылыш берәмегә

- люксметр

- ▶ люксметр ➡ яктыртылышты үлсәү өсөн хезмәт итә торған фотозлектрик прибор

- люмен

- ▶ люмен ➡ СИ системаһында яктылык ағымын үлсәү берәмегә

- Лямбда

- ▶ Лямбда ➡ Орион йондозлоғонда урынлашқан йондоҙ

- Маат

- ▶ Маат ➡ Венералағы вулкан

- Магеллановы облака

- ▶ Магеллан Болоттары ➡ беззёң галактикаға йң якын икә галактика: Зур һәм Бөлөкәй Магеллан Болоттары

- магнетизм 1

- ▶ магнетизм ➡ магнит үзенсәлегә

- магнетизм 2

- ▶ магнетизм ➡ магнит күренештәрә тураһындағы тәғлимәт

- магнетизм земной

- ▶ Ёр магнетизмы

- магнетізм пятаен

- ▶ таптар магнетизмы

- магнитóграф

- ▶ магнитóграф ➡ Кояштың һәм йондоззарзың магнит кырзарын үлсәү приборы

- магнитосфэра

- ▶ магнитосфэра ➡ күк есемэ магнит кырының арауығы. Был арауыкта ситтэн килгән зарядлы өлөшсәлэр тотола

- магнитосфэра Земли

- ▶ Ёр магнитосфэраһы

- магнитосфэра излучения

- ▶ нурланыш максимумы

- магнитосфэра интерференционной картины

- ▶ интерференция картинаһындағы максимумдар ➡ тулкындар йөрөшө айырмаһы бөтөн тулкындың озонлоғона тигез урындарҙа барлыкка килгән һырт һәм сөмкөлдәр

- магнитосфэра планеты

- ▶ планета магнитосфэраһы

- магнитосфэра солнечной активности

- ▶ Кояш активлығының максимумы ➡ Кояшта таптарзың күбәйгән иң юғары кимәлэ

- мазер

- ▶ мазер ➡ квант системаһына, нйзер менән тәьсир итөп, кыска вакытлы, нескэ һәм бэр йүнәлешлэ радионурҙар сығара торған генератор

- мазеры космические

- ▶ йыһан мазерзаны

- максимум

- ▶ максимум

- Мала́я Медве́дица
- ▶ Кесé Етегéн ➡ йондозлók

- ма́нтia
- ▶ ма́нтia ➡ Ёр шарының өскé катламы

- Ма́рс
- ▶ Ма́рс ➡ Кояш систéмаһының Ерзéн һуң урынлашкán планéтаһы

- ма́сса
- ▶ ма́сса

- ма́сса возду́шная
- ▶ һауá ма́ссаһы ➡ һауаның билдэлé бér йүнэлéш менэн зеніт йүнэлешендé булған опти́к калынылыктár нисбэтé

- ма́сса небéсного тéла
- ▶ күк есеменéң ма́ссаһы

- ма́сса скры́тая
- ▶ йәшерéн ма́сса

- ма́ссы дефе́кт
- ▶ ма́сса дефекты́, кәмселегé ➡ гéлий ядроһында барған реáкция

- матері́к
- ▶ китға́

- матéрия
- ▶ матдé, матéрия

- ма́ятник
- ▶ ма́ятник

- ма́ятник оборо́тный
- ▶ әйләнмэлé ма́ятник

- ма́ятник се́кундный

- ▶ секундлы́ ма́ятник ⇨ тирбәләү периодының яртыһы бәр секундкә тигеҙ булған ма́ятник

- ма́ятник Фуко́

- ▶ Фуко́ ма́ятнигы ⇨ Ёр шарының үз күсәре тирәһендә әйләнәүен иҫбат итә торған ма́ятник, француз фíзигы Фуко́ тарафынан яһалған

- мёгавáтт

- ▶ мёгавáтт ⇨ кеүәттә үлсәү берәмегә, 1 мёгавáтт = 1 миллион вáтт

- мёгагэ́рц

- ▶ мёгагэ́рц ⇨ тирбәләүзәр йышлығын үлсәү берәмегә, 1 мёгагэ́рц = 1 миллион гэ́рц

- мёгапарсéк

- ▶ мёгапарсéк ⇨ озонло́к үлсәү берәмегә, 1 мёгапарсéк = 1 миллион парсéк

- мезо́ны

- ▶ мезонда́р ⇨ ма́ссаһы электро́н менән протóн ма́ссаһы араһында булған, структу́раһы үзгәреп торá торған, тоторокһо́з зарядлы́ йәки зарядһы́з элементар өлөшсәлэр

- мёзосфе́ра

- ▶ мёзосфе́ра ⇨ стрáтосфе́ра аҫтындағы а́тмосфе́ра катламы

- мені́ск

- ▶ мені́ск ⇨ каты́ есэм йөзө́ менән тоташкан урында́ шыйыкса́ йөзөнөң кабарынкы́ йәки батынкы́ йөзлө́ өлөшө́

- ме́ра

- ▶ үлсэм

- ме́ра вращéния

- ▶ әйләнэ́ү үлсәме́

- ме́ра диспе́рсии

- ▶ диспе́рсия үлсәме́

- мѣра эмѣссии
 - эмѣссия үлсәмѣ

- мериди́ан
 - мериди́ан

- мериди́ан ге́ографический
 - ге́ографі́к мериди́ан

- мериди́ан грѣнвичский
 - грѣнвич меридианы́

- мериди́ан небѣсный
 - кўк меридианы́

- Меркўрий
 - Меркўрий ➡ Кояшќа ың якын урынлашкан планѣта

- мерца́ние
 - йымылдау, емелдѣу

- мѣстная гру́ппа гала́ктик
 - якын-тирѣ гала́ктикалар төркөмѣ ➡ беззѣң гала́ктиканан тыш 30-зан артык якындағы гала́ктикаларзы үз эсенѣ алған төркөм

- мѣсто
 - урын

- мѣсто звезды́ ге́ографическое
 - йондоззѣң ге́ографі́к урыны́

- мѣсто істинное звѣзд
 - йондоззарзың ысын урындары́

- мѣсяц
 - ай

- мѣсяц аномалистический
 - аном́алия айы́

- мѣсяц драконіческий
 - ▶ аждаhá айы

- мѣсяц сидеріческий
 - ▶ йондóз айы

- мѣсяц синодический
 - ▶ сино́д айы

- Мѣтагáлактика
 - ▶ Мѣтагáлактика ➡ Йыһандың күзәтелгән өлөшѣ

- метеóр
 - ▶ метеóр ➡ йондóз атылыу күренешѣн булдырған вáк кúк есемѣ

- метеоріты
 - ▶ метеоріты ➡ астерóидтарзың бѣр-береһѣ менән бәрелештѣн барлыкка килгән эрѣ өлөштѣр

- метеорóграф
 - ▶ метеорóграф ➡ төрлѣ метеòрологік күренештәрзѣ, мәсэлѣн, һауаның температурaһын, баһымын һәм дымлылығын, шулаһи уҡ елдѣң көсѣн һәм иҫѣү йүнәлешѣн бѣр үк вақытта àвтоматік язып алыусы катмарлы прибор

- метеорóид
 - ▶ метеорóид ➡ астерóидтан бәләкәсерѣк каты есѣм

- метеóры спорадические
 - ▶ берѣзѣк метеорзáр ➡ ағымдaн айырым килгән берѣзѣк метеорзáр

- мѣтод
 - ▶ мѣтод, ысу́л

- мѣтод абсолóтный
 - ▶ абсолóт ысу́л ➡ йондоззaрзың э́кваториáль координáталарын билдәлѣү ысу́лы

- метод групповых параллаксов
 - ▶ параллактар төркөмдәре ысулы ➡ йондоззәр төркөмөнөң алыслығын билдәләү ысулы
- метод диаметров
 - ▶ диаметрзәр ысулы ➡ йондоззәр төркөмөнөң алыслығын билдәләү ысулы
- метод изохрон
 - ▶ изохрондар ысулы ➡ йондоззәр төркөмөнөң йәшән билдәләү ысулы
- метод определения спектральных параллаксов
 - ▶ спектраль параллактарзы билдәләү ысулы
- метод поляриметрический
 - ▶ поляриметрик ысул
- метод фотоэлектрический
 - ▶ фотозлектр ысулы, алымы
- метод ярчайших звезд звездной системы
 - ▶ йондоз системаһының йң якты йондоззәр ысулы ➡ спираль галактикаларзың алыслығын билдәләү өсөн кулланылған ысул
- механика
 - ▶ механика ➡ физиканың материал есемдәрзәң механик хәрәкәтән һәм хәрәкәт вакытында уларзың үз-арә тәьсир итешәүән өйрәнә торған бүлегә
- механика квантовая
 - ▶ квант механикаһы ➡ физиканың атом зурлығындағы һәм бик бәләкәй массалы өлөшсәләрзәң – электрондарзың, протондарзың, атомдарзың, молекулаларзың хәрәкәт итеү закондарын өйрәнәүсә бүлегә
- механика небесная
 - ▶ күк механикаһы ➡ күк есемдәренәң механик хәрәкәтән һәм хәрәкәт вакытында уларзың үз-арә тәьсир итешәүән өйрәнә торған тәғлимәт
- микрометр
 - ▶ микрометр ➡ вак предметтарзың теүәл дәмәләң үлсәү инструменты

- микрометр безлічний
 - ▶ регистраціялау микрометры, теркәу микрометры
- микрометр кольцевой
 - ▶ кулсалы микрометр
- микрометр нитяной
 - ▶ еплё микрометр
- микро́н
 - ▶ микро́н ➡ озонло́к үлсәу берәмегё, миллиметрзың меңдән бёр өлөшё
- микрофотометр
 - ▶ микрофотометр ➡ негативтарзы́ тикшерёу приборы́
- Мимас
 - ▶ Мимас ➡ диаметы 500 км тiң Сату́рн эйәрсенё
- мину́та
 - ▶ мину́т ➡ вакы́т үлсәу берәмегё
- ми́р
 - ▶ донъя́, ғаләм
- Миранда
 - ▶ Миранда ➡ Ура́н эйәрсенё
- мири́ды
 - ▶ мири́далар ➡ яктылыгы́ үзгәреүсән гигант йондозза́р
- Мица́р
 - ▶ Мица́р ➡ йондо́з
- Млечный Пу́ть
 - ▶ Ко́ш Юлы́ ➡ күк йөзөндё а́к юла́к булып күренгән алыс йондозза́р төркөмё
- моде́ль
 - ▶ моде́ль

- модель «горячей» Вселённой
 - ▶ «кызыу» Ғаләм моделé
- модель галактики
 - ▶ галактика моделé
- модель гиперболіческой Вселённой
 - ▶ гиперболік Ғаләм моделé
- модель зарядово-симметричной Вселённой
 - ▶ зарядлы симметрік Ғаләм моделé
- модель инфляционной Вселённой
 - ▶ инфляциялы Ғаләм моделé
- модуляция
 - ▶ модуляция ➡ махсус яйланма ярҙамында зур ышлыклы тирбәлеүҙәрҙе тауыш йәки башка сигнал ышлыктарына тура килтереу процесы
- модуляция амплитудная
 - ▶ амплитуда модуляцияһы
- модуляция импульсная
 - ▶ импульслы модуляция
- модуляция негативная
 - ▶ негатив модуляция
- модуляция перекрёстная
 - ▶ асамай модуляция
- модуляция тональная
 - ▶ тон модуляцияһы
- модуляция частотная
 - ▶ ышлык модуляцияһы
- мольния
 - ▶ йәшән

- мольнія шаровая

- ▶ йәшән тубы

- момент

- ▶ момент

- момент инерции

- ▶ инерция моменты ➡ есемдә әйләндергәндә, уның инерция үлсәмә булып хезмәт итеүсә дәүмәл

- момент количества движения

- ▶ хәрәкәт микдары моменты ➡ есемдәң йәки есемдәр системаһының ниндәй зә булһа үзәккә йәки күсәргә каратә әйләнмә хәрәкәтенәң үлсәмә

- момент отрицательный

- ▶ кире момент ➡ есемдә сәғәт телә йөрөшөнә каршы яткә әйләндерәүсә кәс моменты

- момент положительный

- ▶ ыңғай момент ➡ есемдә сәғәт телә йөрөшә ыңғайына әйләндерәүсә кәс моменты

- момент сйлы

- ▶ кәс моменты ➡ есемгә тәьсир итеүсә көстәң был кәс иңбашына кабатландығы

- море

- ▶ диңгез ➡ Айзың өстөндә карайып күренгән зур өлкәләр

- Море Влажности

- ▶ Дымлылык Диңгезе ➡ Айзағы деталь

- Море Волн

- ▶ Тулкындар Диңгезе ➡ Айзағы деталь

- Море Восточное

- ▶ Көнсығыш Диңгезе ➡ Айзағы деталь

- Море Дождей
- ▶ Ямғырҙар Диңгезе ➡ Айзағы деталь

- Море Изобилия
- ▶ Муллыҡ Диңгезе ➡ Айзағы деталь

- Море Краевое
- ▶ Ситке Диңгез ➡ Айзағы деталь

- Море Нектара
- ▶ Нектар Диңгезе ➡ Айзағы деталь

- Море Облаков
- ▶ Болоттар Диңгезе ➡ Айзағы деталь

- Море Паров
- ▶ Быуҙар Диңгезе ➡ Айзағы деталь

- Море Спокойствия
- ▶ Һиллэк Диңгезе ➡ Айзағы деталь

- Море Холода
- ▶ Һалкынлыҡ Диңгезе ➡ Айзағы деталь

- Море Ясности
- ▶ Аязлыҡ Диңгезе ➡ Айзағы деталь

- мощность
- ▶ кеүәт ➡ энергия сығанағы тарафынан бирелгән йәки кулланыла торған энергия микдарының энергия сығанағының, йәки энергия кулланыусының эшләр ваҡытына сағыштырмаһы; астрономияла кеүәт ваттар менән үлсәнелә

- мусор космический
- ▶ йыһан сүп-сары

- мыс
- ▶ морон

- Мы́с Геркулéса
- ▶ Геркулéс Моронó

- Мы́с Лаплáса
- ▶ Лаплáс Моронó

- наблюдéние
- ▶ күзэтéу

- наблюдéния àстрономíческие
- ▶ àстрономíк күзетеүзér

- навигáция
- ▶ навигáция

- навигáция àстрономíческая
- ▶ àстрономíк навигáция

- навигáция космíческая
- ▶ йыһán навигáцияһы

- навóдка тèлеско́па
- ▶ тèлескопты́ тоҫқау, төбéу

- надíр
- ▶ надíр ➡ күк сфéраһында зениткá каршы́ урынлашкán нөктé

- наклóн
- ▶ ауышлы́т

- наклóн осí вращéния планéты
- ▶ планéтаның әйлéнеу күсэрé ауышлығы ➡ орбíтаға үткәрелгэн перпендикуляр менэн планéта күсэрé араһындағы мөйéш

- наклóн эквáтора к экли́птике
- ▶ эквáторзың экли́птикаға ауышлығы ➡ эквáтор менэн экли́птика араһындағы мөйéш

• наклонёние

► ауышыу

• наклонёние магнітное

► магнитлы ауышыу

• наклонёние орбіты

► орбітаның ауышыуы

• направлѐние

► йүнәлеш

• напряжѐние

► көсөргәнеш ➡ бәр үк кырзың икѐ нөктәһенѐң потенциалдары араһындағы айырмá

• напряжѐние імпульсное

► імпульс көсөргәнешѐ

• напряжѐние инерциѐнное

► инерциѐн көсөргәнеш

• напряжѐние колебáтельное

► тирбәләшлѐ көсөргәнеш

• напряжѐние контáктное

► контáкт көсөргәнешѐ

• напряжѐние магнітное

► магніт көсөргәнешѐ

• напряжѐние механіческое

► механік көсөргәнеш

• напряжѐние реактíвное

► реактíв көсөргәнеш

• напряжѐние сжáтия

► кысыу көсөргәнешѐ

- напряжение силы тяжести
 - ▶ ауырлық көсөнөң көсөргәнешё
- напряжение электрическое
 - ▶ элэктр көсөргәнешё
- напряжённость
 - ▶ көсөргәнешлелёк
- напряжённость магнитного поля
 - ▶ магнит кырының көсөргәнешлелегё ➡ арауықтың берэй нөктәһендөгё магнит кырының йүнәләшён һәм зурлығын харáктерлаусы вéктор
- напряжённость поля тяготения
 - ▶ гравитáция кыры көсөргәнешлелегё ➡ арауықтың берэй нөктәһендөгё гравитáция кырының йүнәләшён һәм зурлығын харáктерлаусы вéктор
- напряжённость электрического поля
 - ▶ элэктр кырының көсөргәнешлелегё ➡ арауықтың берэй нөктәһендөгё элэктр кырының йүнәләшён һәм зурлығын харáктерлаусы вéктор
- Насóс Воздúшный
 - ▶ һауá Насосы ➡ көнъяк ярымшарзá урынлашкán йондозлók
- Ная́да
 - ▶ Ная́да ➡ Нептунды́ң йң якын урынлашкán эйәрсенé
- не́бо
 - ▶ кúк
- не́бо звёздное
 - ▶ йондозлók кúк
- нё́босвóд
 - ▶ кúк көмбөзё
- небúлий
 - ▶ небúлий ➡ газлы томанлыктарзá булуыуы мөмкин фаразй химик элемент

- невесóмость

- ▶ ауырлық юғалыу ➡ гравитация кыры механи́к системаға тәьсір иткәндә, система өлөшсәләренәң бәр-береһенә йәки системаның таяныу майзанына баһым яһамау хәлә

- негатів

- ▶ негатів ➡ фòтографияла кире төһтәрзә төшөрөлгән, йәғни әк урынына карә, карә урынына әк булып төһкән һүрәт

- негатів жё́сткий

- ▶ каты́ негатів

- негатів завуали́рованный

- ▶ пәрзәләнгән негатів

- негатів контра́стный

- ▶ контра́слы́ негатів

- негатів мя́гкий

- ▶ йомша́к негатів

- неде́ля

- ▶ азна́

- неде́ля а́строноми́ческая

- ▶ а́строноми́к азна́

- не́дра

- ▶ (берәй) есемдәң аһты́, эсе́

- не́дра Земли́

- ▶ Ёр аһты́, эсе́, төпкөлә

- не́дра небе́сного те́ла

- ▶ күк есеменәң эсе́

- не́дра Со́лнца

- ▶ Коя́ш эсе́

- нейтріно

- ▶ нейтріно ➡ йондóз үзәктәрендé барлыккá килгән зарядһыз үтә бәләкәй массалы элементар өлөшсә

- нейтрón

- ▶ нейтрón ➡ атом ядроһындағы зарядһыз элементар өлөшсә

- нейтрón звезды

- ▶ йондóз нейтроны

- нейтронизация

- ▶ нейтронлашыу ➡ протондарзың нейтрондарға әйләнеу процесы

- неопóзнанные летáющие объекты

- ▶ танылмаған осоусы объекттар

- Нептун

- ▶ Нептун ➡ Кояш системаһының һигезенсә планетаһы

- нептуний

- ▶ нептуний ➡ рәдиоактив химик элемент

- Нертус

- ▶ Нертус ➡ диаметры 43 км., әйләнеу периоды 5,543 йылға тиң астероид

- неустойчивость

- ▶ тоторокһозлók, үзгәреүсәнлэк

- неустойчивость гравитациóнная

- ▶ гравитация тоторокһозлоғó

- неустойчивость плазмы

- ▶ плазма тоторокһозлоғó

- неустойчивость ядра́ атома

- ▶ атом ядроһының тоторокһозлоғó

- нивели́р

- ▶ нивели́р ➡ оптик-механик прибор

- нивели́рование
 - ▶ нивелирлау ➡ Ёр йөзөндәгә берәй нөктәнәң бейеклегән билдәләү ысулы
- ниобий
 - ▶ ниобий ➡ химик элемент
- нобелий
 - ▶ нобелий ➡ химик элемент
- нòволу́ние
 - ▶ яңы ай, яңы тыуған ай
- нониус
 - ▶ нониус ➡ үлсәгес приборзә өстәлмә шкала
- нóчь
 - ▶ тән
- нóчь астрономическая
 - ▶ астрономик тән
- нукло́ны
 - ▶ нуклондар ➡ протондар менән нейтрондарзың дөйөм атамаһы
- нута́ция
 - ▶ нута́ция, тирбәләш ➡ есемдәң өйрәләү күсәренәң тирбәләшә
- Оберо́н
 - ▶ Оберо́н ➡ Уран эйәрсенә
- обита́емость планёт
 - ▶ планеталарзә тереклэк булыу
- о́бласть
 - ▶ тирә
- о́бласть активная
 - ▶ актив тирә

- область околоразностная
 - ▶ разност тирәһә
- область околоразностного пространства
 - ▶ планетаға якын даирә тирәһә
- облучение
 - ▶ нурланьу, нурлау
- оболочка
 - ▶ кабык
- оболочка водная
 - ▶ һыу кабығы
- оболочка воздушная
 - ▶ һауа кабығы
- оболочка Земли географическая
 - ▶ Ерҙең географик кабығы
- оболочка Земная
 - ▶ Ёр кабығы
- обращение планеты
 - ▶ планетаның урап йөрөүе ➡ орбита буйлап
- обсерватории астрономические
 - ▶ астрономик обсерваториялар
- обсерватория
 - ▶ обсерватория
- обтюратор
 - ▶ обтюратор ➡ оптик приборҙа яктылыкты каплаусы шыузырма
- объект
 - ▶ объект

- объект внегалактический
 - ▶ галактикаға инмәгән объект

- объект Хёрбига-Аро́
 - ▶ Хёрбиг-Аро́ объекттары

- объектив
 - ▶ объектив ➡ оптик приборзың бәр йәки бәр нисә оптик быяланан торған һәм күзәтелә торған әйбергә йүнәлтелгән өлөшә

- объектив просветлённый
 - ▶ асыкланған объектив

- объектив репродукционный
 - ▶ репродукцион объектив

- объектив фотографический
 - ▶ фотографик объектив

- О́вен
 - ▶ Кузы ➡ ун икә бөрәж йондозлоктарының беренә

- однородность
 - ▶ бәр төрлөлөк

- О́зеро Смерти
 - ▶ Үлём Күлә ➡ Айзағы деталь

- О́зеро Сно́в
 - ▶ Төштәр Күлә ➡ Айзағы деталь

- Океа́н Бу́рь
 - ▶ Дауылдар Океаны ➡ Айзағы деталь

- окуля́р
 - ▶ окуля́р ➡ оптик приборзың күзгә якын осондағы линза йәки линзалар системаһы

- окуляр ахроматический

- ▶ ахроматик окуляр

- Оорта облако

- ▶ Оорт болотó ➡ Кояш системаһы ситендәгэ кометаларзы барлыкка килтереүсэ матдэлэр

- оппозиция

- ▶ оппозиция, каршы торóу ➡ Ерзэн күзәткәндә юғары планеталарзың Кояшка каршы урынлашыуы

- определение

- ▶ билдәләү

- определение массы космических объектов

- ▶ йыһан объекттарының массаһын билдәләү

- определение размеров космических объектов

- ▶ йыһан объекттарының дәмәлән билдәләү

- определение расстояний до планетарных туманностей

- ▶ планетар томанлыктарзың алыслығын билдәләү

- определение температур ядер туманностей

- ▶ томанлык үзәктәренәң температурәһын билдәләү

- оптика

- ▶ оптика

- оптика геометрическая

- ▶ геометрик оптика ➡ оптиканың яктылык таралыу күренештәрен яктылык нуры төшәнсәһенә нигезләнәп тикшерә торған бүләгә

- оптика просветлённая

- ▶ контрастлык оптикаһы ➡ өскә йөзөнә үтә күренеүсән махсус матдә йүгәртелгән объектив

- оптика физическая

- ▶ физик оптика ➡ оптиканың яктылыктың табиғәтенә бәйлә булған интерференция, дифракция, дисперсия, поляризация кеүек күренештәргә, шулай ук яктылык менән матдәнең бәр-береһенә бәйләнешен тикшерә торған бүлгә

- орбита

- ▶ орбита

- орбита варьирующая

- ▶ үзгәреүсән орбита

- орбита геосинхронная

- ▶ геосинхронлы орбита

- орбита гиперболическая

- ▶ гиперболә рәешендәгә орбита

- орбита Земли

- ▶ Ер орбитаһы

- орбита круговая

- ▶ түңәрәк орбита

- орбита небесных тел

- ▶ күк есемдәрә орбиталары

- орбита оскулирующая

- ▶ оскуляцияланған орбита ➡ болартыу көстәрә капыл юғалғанда артабан барлыкка килгән фараз орбита

- орбита параболическая

- ▶ параболә рәешендәгә орбита

- орбита Солнца

- ▶ Кояш орбитаһы

- орбита эллиптическая

- ▶ эллипс рәешендәгә орбита

- ориентировка

- ▶ ориентирлау

- Орион

- ▶ Аркысақ ➡ экватор тирәһендә урынлашқан йондозлоқ

- ориониды

- ▶ орионидтар ➡ Орион йондозлоғо яғынан килгән метеор ағымы

- освещённость

- ▶ яктыртылыу

- осень

- ▶ көз

- осень астрономическая

- ▶ астрономик көз ➡ 24 сентябрьән башланá

- оси главные

- ▶ тәп күсәрзәр

- осколки метеорита

- ▶ метеорит ярыктары

- остаток

- ▶ калдык

- остаток сверхновой

- ▶ ёр-яңының калдығы ➡ ёр-яңы йондоззоң кабыныуы нәтижәһендә барлыкка килгән газ катламы

- ось

- ▶ күсәр

- ось вращения

- ▶ әйләнәү күсәрә

- ось Земная

- ▶ Ёр күсәрә

- ось малая

- ▶ кесé күсэр

- ось мира

- ▶ Ғалэм күсэрé

- ось часовая

- ▶ сәғэт күсэрé

- отвёс

- ▶ асма́

- отлив

- ▶ һыу кайтыу

- относительное отверстие телескопа

- ▶ телескоптың сағыштырма диаметры

- отождествление линий спектра

- ▶ спектр һызыктарын тиңләштерéу

- отражательная способность

- ▶ кайтарыу, сағылдырыу һәләтэ

- отражение

- ▶ кайтарылыуы ➡ яктылык нурзарының йәки башка төрлэ тулкындың бэр тирәлектэн икенсэ тирәлектэң өскэ йөзөнэ төшкәндэ, беренсэ тирәлекткэ кирэ кайтыуы

- отражение волн

- ▶ тулкындарзың кайтарылыуы

- отражение диффузное

- ▶ диффузион кайтарылыу

- отражение зеркальное

- ▶ кезгөлөгесэ кайтарылыу ➡ параллель нурзарзы параллель итép кайтарыуы

- отражéние пóльное
 - тулы кайтарылыу ➡ нурзың тулыһынса кайтарыла алыу һәләтэ
- отражéние рассéянное
 - сәселéп кайтарылыу ➡ яктылык нурзаның төрлэ йүнәлештэ кайтыуы
- отражéние свéта
 - яктылыктың кайтарылыуы
- пàлеоконтáкты
 - пàлеобөйләнештэр ➡ кешелэрзэң боронғо замандá ерзэн ситтөгэ цивилизáциялар менән булған фаразй бөйләнешэ
- Паллáда
 - Паллáда ➡ диáметры 608 км., әйләнэу перйоды 4,61 тропйк йылға тйң булған астеройд
- парáд планёт
 - планёталар парадй ➡ бэр нисэ планётаның Ёр менән Кояш араһынá тап килеүэ
- парáд планёт большой
 - зур планёталар парадй ➡ биш планётаның бэр-береһенэ якын килеүэ
- парáд планёт малый
 - бөлэкөй планёталар парадй ➡ дурт планётаның бэр-береһенэ якын килеүэ
- параллáкс
 - параллáкс ➡ Айзán йәки башкá кук есеменән Ерзэң экваториáль рáдиусы күзәтелгән шартлы мөйөш. Кук есеменэң алыслығын табыу өсөн кулланыла
- параллáкс годйчный
 - йыллык параллáкс ➡ билдэлэ йондоззán Ерзэң орбйтаһы рáдиусы күзәтелгән шартлы мөйөш. Йондоззóң алыслығын табыу өсөн кулланыла
- параллáкс спектрáльный
 - спектрáль параллáкс ➡ йондоззóң класын билдэлэу ысулы

- параллăкс тригòнометри́ческий
 - ▶ тригòнометри́к параллăкс ➡ фòрмула ашà Һынап сығарыла торған дәүмэл
- параллели
 - ▶ параллелдэр
- парáметр
 - ▶ парáметр ➡ ніндэй зə булһа берэй күренештэң, яйланманың сифатын билдэлэй торған дәүмэл
- парáметр ускорéния
 - ▶ тизлэнэш парáметры
- парсék
 - ▶ парсék ➡ àстронóмияла кулланыла торған 3,26 яктылық йылына тiң булған озонлók үлсэү берэмегé
- Парусá
 - ▶ Елкэндэр ➡ кəньяк ярымшарзá урынлашқан йондозлók
- пёрвая чётверть
 - ▶ тэүгэ сирék ➡ Ай фáзаһы
- перегрúзка
 - ▶ ауырлық артыу
- перегрúзка инерциóнная
 - ▶ инерциóн ауырлық артыу, инёрция аркаһында ауырлық артыу
- перемещéние полюсòв
 - ▶ котоптарзың күсеүé
- пèриáстр
 - ▶ пèриáстр ➡ эйəрсэн йондоззòң тéп йондозғá каратá йң якын орбита нөктəһé
- пèригéй
 - ▶ пèригéй ➡ Ай орбитаһының Ергé йң якын нөктəһé

- пèригéлий
 - ▶ пèригéлий ➡ планéта орбитаһының Кояшкá иң якын нөктәһе
- пери́од
 - ▶ пери́од, дәүер
- пери́од вращéния
 - ▶ әйләнeү пери́оды
- пери́од вращéния гала́ктики
 - ▶ гала́ктиканың әйләнeү пери́оды
- пери́од колебáния
 - ▶ тирбәлeү пери́оды
- пери́од обращéния по орб́ите
 - ▶ орб́итала әйләнeү пери́оды
- пери́од пòлураспáда
 - ▶ ярымтаркалыу дәүерé
- пери́од сидерический
 - ▶ сидерик пери́од
- пери́од синодический
 - ▶ синодик пери́од ➡ Ерзән күзәткәндé Кояш систéмаһындағы күк есеменéң орб́ита буйлап элeгерék билдәләнгән урынға кирé әйләнeп килeү вақыты
- пèрицéнтр
 - ▶ пèриүзэк ➡ орб́итаның үзәккэ иң якын булған нөктәһе
- персе́йды
 - ▶ персеидтáр ➡ Персéй йондозлоғонán килгән метеорзáр ағымы
- пла́зма
 - ▶ пла́зма ➡ бeтэ өлөшсәләрé лә ионлашып бeткән матдé
- пла́зма мèжзвёздная
 - ▶ йондóз-арà пла́зма

- плазмóиды
 - ▶ плазмóидтар ➡ квазарзәрзән урғылып сыккан матдәләр
- планёта
 - ▶ планёта
- планетáрий
 - ▶ планетáрий
- планётóвөдение
 - ▶ планёталарзы өйрәнөү фәнө, ғилемө
- планётóлогия
 - ▶ планёталар ғилемө, планётóлогия
- планётóлогия историческая
 - ▶ тарихи планётóлогия
- планёты больш́ие
 - ▶ зур планёталар ➡ термин планёталарзы астерóидтарзан айырыу өсөн кулланыла
- планёты вёрхние
 - ▶ юғары (өскө планёталар ➡ Кояшкá Ергө карағандá алысырақ урынлашкан планёталар: Мáрс, Юпíтер, Сатúрн, Урáн, Нептúн
- планёты земно́й гру́ппы
 - ▶ Ёр төркөмө планёталары ➡ Меркúрий, Венёра, Ёр һәм Мáрс
- планёты малые
 - ▶ кесө планёталар ➡ астерóидтар
- планёты нёржние
 - ▶ ашкы планёталар ➡ Кояшкá Ергө карағандá якынырақ урынлашкан планёталар: Меркúрий, Венёра
- плáтфóрма космическая
 - ▶ йыһан плáтфóрмаһы

- Плеяды
 - ▶ Өлкэр ➡ Буға йондозлоғ эргәһендә урынлашқан йондоззәр тупланмаһы
- плóскость
 - ▶ ясылыҡ
- плóскость поляриза́ции
 - ▶ поляриза́ция ясылығы
- плóскость фока́льная
 - ▶ фока́ль ясылыҡ, фо́кус ясылығы
- плóтность
 - ▶ тығызлыҡ
- плóтность вещества́
 - ▶ матдәнең тығызлығы
- плóтность крити́ческая
 - ▶ крити́к тығызлыҡ
- плóтность Со́лнца
 - ▶ Кояш тығызлығы
- пло́щадь
 - ▶ майза́н
- Плутóн
 - ▶ Плутóн ➡ планéта
- плутóний
 - ▶ плутóний ➡ яһалма́ юл менән табылған рәдиоактив химик элемент
- пове́рхность
 - ▶ йе́з
- пове́рхность анаберрацио́нная
 - ▶ абerráцияһыз йе́з

- повёрхность ізостатическая
 - ▶ ізостатік йёз
- повёрхность Мохорóвича
 - ▶ Мохорóвич йёзё
- повёрхность Рóша
 - ▶ Рóш йёзё
- поглощёние
 - ▶ йотóу, йотолóу
- поглощёние йстинное
 - ▶ ысы́н йотолóу
- поглощёние нейтрóнов
 - ▶ нейтрондарзы́ң йотолоуы́
- поглощёние р`адиовóлн
 - ▶ р`адиотулкындарзы́ң йотолоуы́
- поглощёние свёта
 - ▶ яктылыкты́ң йотолоуы́
- поглощёние свёта в Гал`актике
 - ▶ Гал`актикала яктылыкты́ң йотолоуы́
- поглощёние эл`ектромагн`итных вóлн
 - ▶ эл`ектромагн`ит тулкындарыны́ң йотолоуы́
- поглощёния коэффициéнт
 - ▶ йотолóу коэффициéнты́
- погрéшность
 - ▶ яңылышлы́к
- пóздний спектр`альный клáсс
 - ▶ һуңғы спектр`аль клáсс

- позитро́н
 - ▶ позитро́н ➡ элементар өлөшсэ

- показате́ль цвета
 - ▶ те́с күрһәткэс

- покрýтие
 - ▶ ышыкланыу

- покрýтие звёзд астеро́идами
 - ▶ йондоззарзың астеро́идтарға ышыкланыуы

- покрýтие звёзд Лунóй
 - ▶ йондоззарзың Айға ышыкланыуы

- по́лдень
 - ▶ те́ш, те́ш вакыты

- по́ле
 - ▶ кы́р

- по́ле ве́кторное
 - ▶ ве́кторлы кы́р ➡ ве́кторлы өлөшсәләр тирәһендә барлыкка килгән кы́р

- по́ле гравитацио́нное
 - ▶ гравита́ция кыры ➡ есемдәрзёң бёр-береһенә тартылыуын күсереүсә кы́р

- по́ле зрё́ния
 - ▶ күрэү майзаны

- по́ле зрё́ния тёлеско́па
 - ▶ тёлескоптың күрэү майзаны

- по́ле о́днорóдное
 - ▶ бёр иш кы́р ➡ көсөргөнешлелеге бөтә нөктәләрендә лә бёр төрлө һәм бёр үк йүнәлештә булған кы́р

- по́ле ра̀знодоро́дное
 - ▶ бе́р төрле булмаған кы́р ➡ көсөргөнештөре́ төрле нектөлө́рзө́ төрле киммөтлө́ булған кы́р

- по́ле тяготе́ния
 - ▶ тартыу кыры́ ➡ есемдө́рзөң бе́р-береһе́нө́ тартылыуы́н күсөреүсө́ кы́р

- Поллу́кс
 - ▶ Поллу́кс ➡ Иге́зөкте́р йондозлоғоно́ң иң сағыу йондозо́

- по́лнолу́ние
 - ▶ а́й тулған вақы́т

- поло́сы Юпи́тера
 - ▶ Юпи́тер һы́заттары́ ➡ Юпи́тер а́тмосфе́раһындағы́ болотта́р төркөме́

- по́лувито́к
 - ▶ яры́м ураты́м

- по́лувито́к восходя́щий
 - ▶ калкыу́сы яры́м ураты́м

- по́лувито́к нисходя́щий
 - ▶ батыу́сы яры́м ураты́м

- по́луо́сь
 - ▶ яры́м күсе́р

- по́луо́сь больша́я
 - ▶ зу́р яры́м күсе́р

- по́луо́сь ма́лая
 - ▶ бө́ләкө́й яры́м күсе́р

- по́луте́нь
 - ▶ яры́м күлө́гө

- пòлутéнь лúнная
 - ▶ айзың ярым күләгәһé ➡ Айзың тулы бұлмаған тотолоуы вақытында Ергә төшкән күләгәһé
- пòлутéнь сòлнечного пýтна
 - ▶ кояш табының ярым күләгәһé ➡ кояш табы уртаһында сýс кеүèк күренéш
- пòлушáрие
 - ▶ ярымшáр
- пóлюс
 - ▶ котóп, пóлюс
- пóлюс мíра
 - ▶ донъя́ котобы́, пóлюсы
- пóлюс Сéверный
 - ▶ тəнья́к котóп
- пóлюс Ю́жный
 - ▶ кəнья́к котóп
- поляриза́ция
 - ▶ полярлашы́у
- поляриза́ция свéта
 - ▶ яктылыктың полярлашыуы (тəбиғи́ яктылык сығанағынан килгән яктылык тулкындарының элэ́ктр һәм магнiт кыры́ көсəргəнəшлелегé төрлэ́ йүнəлəштэ төрлөсэ́ булыу
- поляри́метр
 - ▶ поляри́метр ➡ яктылыктың полярлашы́у кимəлэн билдəлəүсэ́ прибор
- Поля́рная звезда́
 - ▶ Тимéр казы́к йондозó
- пониже́ние горизóнта
 - ▶ офокто́ң түбəнəйеуэ́

• попра́вка

► төзәтмә, дәрәсләү

• попра́вка бəлометри́ческая

► бəлометри́к төзәтмә

• попра́вка часóв

► сәғәттәрзә дәрәсләү

• послéдняя чéтверть фáзы Луны́

► Ай фáзаһының һуңғы сирегé

• постоя́нная

► үзгәрешһез, даими́ дәүмәл

• постоя́нная гравитацио́нная

► даими́ гравитацио́н дәүмәл

• постоя́нная со́лнечная

► Кояштың даими́ дәүмәлэ

• постоя́нная Ха́ббла

► Ха́бблдың даими́ дәүмәлэ

• потенциа́л

► потенциа́л ➡ берәмеккә тигез булған ыңғай зарядты йәки есемдә сикһезлектән кырзың билдәлэ бер нөктәһенэ күсергәндэ башкарылған эш миқдары менән үлсәнэ торған дәүмәл

• потенциа́л возбужде́ния

► кузғытыу потенциа́лы

• потенциа́л гравитацио́нный

► гравита́ция потенциа́лы

• потенциа́л иониза́ции

► ионлау потенциа́лы

- потóк

- ▶ ағым

- потóк магнітний

- ▶ магніт ағышы ➡ бирелгән киҫәм ашà вакыт берәмегэ эсендè күсерелгән магніт энергия микдары

- потóк метеóрный

- ▶ метеорзár ағымы

- потóк напряжённости

- ▶ көсөргөнешлелék ағышы ➡ билдэлé бér майзán аркыры үткэн элэктр көсө Һызыктарының Һаны

- потóк энéргии

- ▶ энéргия ағышы ➡ бирелгән киҫәм ашà вакыт берәмегэ эсендè күсерелгән энéргия микдары

- пóяс

- ▶ пóяс, бүлкэт, Һызат

- пóяс радиа́ции

- ▶ радиа́ция Һызаты

- пóяс часовóй

- ▶ сәғәт бүлкәтэ

- превра́щение

- ▶ әүерелéү, әүерелдерéү

- предвари́ение ра́внодéнствий

- ▶ кén-тén тигезлегенéң тайпылышы ➡ кén-тén тигезлегé нөктәҺенéң Кояш экліптикаҺына каратá тайпылышы

- преде́л Ро́ша

- ▶ Ро́ш сигé ➡ аралык

- преломле́ние

- ▶ Һыныу, Һындырыу

- преломлѣніе волн

- тулкындарзың Һыныуы ➡ элѣктромагнит тулкындарзың бѣр тирѣлектѣн икенсѣ тирѣлѣк эсенѣ ингѣн вакытта йүнѣлешѣн үзгѣртѣу күренешѣ

- преломлѣніе свѣта

- яктылыктың Һыныуы ➡ яктылык нурының бѣр тирѣлектѣн икенсѣ тирѣлѣк эсенѣ ингѣн вакытта йүнѣлешѣн үзгѣртѣу күренешѣ

- прецѣссия

- прецѣссия ➡ Ёр күсѣренѣң кѣнус буйлап хѣрѣкѣтѣ

- приѣмник

- алғыс

- приѣмник излучѣнія

- нурланыш алғысы

- приѣмник изображѣнія

- Һүрѣтлѣнѣш алғысы

- приземлѣніе

- Ергѣ төшѣу

- приземлѣніе косміческого корабля

- йыҺан карабының Ергѣ төшѣуѣ

- приземлѣніе спутника

- эйѣрсендѣң Ергѣ төшѣуѣ

- призма

- призма

- призма зеркальная

- кѣзгѣлѣ призма ➡ ян йѣззѣрѣ кѣзгѣнѣн яҺалған призма

- призма оборѣтная

- ѣйлѣндѣргѣс призма ➡ төшѣүсѣ нурзарзың урындарын алмаштыра торған призма

- при́зма объекті́вная

- ▶ объекті́в при́змаһы ➡ йондоззарзың спэ́ктрын тикшерéу өсөн спектро́графтарзың объективы́ алдына́ куйыла́ торған при́зма

- при́зма поворотная

- ▶ бороусы́ при́зма ➡ төшөүсé нурзарзы́ 90 гра́дуска борá торған при́зма

- прили́в

- ▶ һыу калкы́у

- прилунéние

- ▶ Айға төшéу

- при́нцип

- ▶ при́нцип

- при́нцип ани́зотропии

- ▶ ани́зотропия́ при́нцибы ➡ йыһандың физик үзсәнлектәренéң тэу башта́ бөтэ́ йүнәлештэрзэ́ лә бэр төрлэ́ булмауы, вакы́т үтэу менән генә бэр төрлөгэ́ әйләнэу при́нцибы

- при́нцип антрòпогéнный

- ▶ антрòпогéн при́нцип ➡ күзәтелгән йыһан кешелék өсөн берзэн-бэр йыһан, тигән Лейбниц тарафынан 18 быуатта́ әйтелгән караш

- при́нцип и́зотропии

- ▶ и́зотропия́ при́нцибы ➡ йыһандың физик үзсәнлектәренéң бөтэ́ йүнәлештэрзэ́ лә бэр төрлэ́ булыуы при́нцибы

- при́нцип Па́ули

- ▶ Па́уль при́нцибы ➡ талсыккан газда́ электрòн һандарының мөмкин булған энергетик кимәлдәрзэн күберék булыуы

- при́нцип симмéтрии

- ▶ симмéтрия при́нцибы ➡ йыһандың физик үзсәнлектәрé яғынан симмéтриялы булыуы при́нцибы

- пришéльцы из космоса

- ▶ йыһан килмешәктәрé ➡ йыһандан килгән бар физик йәки тереклэк нәмәләр, мәс.: метеориттар, микробтар һ.б.

- прогнозирование
 - ▶ прогнозлау, алдан билдәләү, күзаллау

- прое́кция
 - ▶ прое́кция ➡ пространство фигураларын ясылыкта йәки ниндәй зә булһа башка йөззә һүрәтләндерәү ысулы

- прое́кция стереографическая
 - ▶ стереографик прое́кция

- прозра́чность
 - ▶ үтә күренмәләк

- происхожде́ние
 - ▶ барлыкка килеүе

- происхожде́ние Земли
 - ▶ Ерзәң барлыкка килеүе

- происхожде́ние со́лнечной систе́мы
 - ▶ Кояш системаһының барлыкка килеүе

- происхожде́ние химичес́ких элемен́тов
 - ▶ химик элементтарзың барлыкка килеүе

- Прокси́ма Цента́вра
 - ▶ Центавр Проксимаһы ➡ Центавр йондозлоғонда урынлашқан Кояш системаһына иң якын йондоз

- проме́жутки вре́мени
 - ▶ вакыт аралығы

- проница́ющая си́ла теле́скопа
 - ▶ телескоптың үткерлеге

- просветле́ние опти́ки
 - ▶ оптиканы асыклау

- простра́нство
 - ▶ киңлэк, арауык

- простра́нство абсолю́тное
 - ▶ абсолю́т киңлэк

- простра́нство бесконе́чное
 - ▶ сикһез киңлэк

- простра́нство гипе́рболическое
 - ▶ гипе́рболик киңлэк

- простра́нство евкли́дово
 - ▶ Евкли́д киңлегé

- простра́нство коне́чное
 - ▶ сиклэ киңлэк

- простра́нство косми́ческое
 - ▶ йыһан киңлегé

- простра́нство ме́жплане́тное
 - ▶ плане́та-ара киңлэк

- прòтивовес
 - ▶ каршы́ тигезләгес

- прòтивосия́ние
 - ▶ каршы́ балкыу

- прòтивостоя́ние
 - ▶ каршы́ торóш ➡ Ерзэн күзеткөндé юғары́ плане́таларзың Кояшкá каршы́ урынлашыуы

- прòтивостоя́ние вели́кое
 - ▶ оло́ каршы́ торóш, оло́ оппози́ция ➡ бér нисá тышкы́ плане́таларзың Кояшкá каршы́ урынлашып бér нызыткá тап килеүé

- прòтивостояние Мáрса
 - ▶ Марстың қаршы торошó ➡ Ерзэн күзеткәндé Марстың Қояшқа қаршы урынлашыуы

- прòтогалáктика
 - ▶ прòтогалáктика ➡ галáктика үзенéң барлыққа килéу дәүерендé

- прòтозвездá
 - ▶ прòтойдондóз ➡ йондóз үзенéң барлыққа килéу дәүерендé

- протóн
 - ▶ протóн ➡ элементáр қиқáксá

- прòтопланéта
 - ▶ прòтопланéта ➡ планéта үзенéң барлыққа килéу дәүерендé

- протуберáнцы
 - ▶ протуберáнецтар ➡ Қояш тажындағы плáзмалар

- прóфили спектрáльных лíний
 - ▶ спéктр Һызықтары прóфилдэре

- процéсс
 - ▶ процесс

- процéсс адиабатíческий
 - ▶ адиабатíк процесс ➡ йылыны ситтэн áлмаусы һәм үзé лә бíрмәүсе процесс

- процéсс íстинного поглощéния
 - ▶ ысыын йотолóу процесы

- процéсс рассéяния излучéния
 - ▶ нурланыштың таркалыу процесы

- Проциóн
 - ▶ Проциóн ➡ Бәләкэй Эт йондозлоғонóң йң якты йондозó

- пульсáры
 - ▶ пульсарзár ➡ яктылығы үзгәреүсән йондоззár

- пульсация звезды
 - ▶ йондо́з пульсацияһы ➡ йондо́з яктылығының үзгәрешэ
- пункт
 - ▶ пункт нөктэ
- пункт геодезический
 - ▶ геоде́зия нөктәһэ
- пыль
 - ▶ саң
- пыль звёздная
 - ▶ йондо́з саңы
- пыль ме́жпланетная
 - ▶ планéта-ара саң
- пыль метеорная
 - ▶ метео́р саңы
- пятна в атмосферах и на поверхностях планет-гигантов
 - ▶ гигант-планеталар өҫтөндөгэ һәм атмосфeраларындағы таптар
- пятна в галактиках
 - ▶ гала́ктикалар таптары
- пятно́
 - ▶ та́п
- пятно́ Со́лнца
 - ▶ Кояш табы
- пятнообразовательная деятельность Со́лнца
 - ▶ Кояштың тапланыу эшмәкәрлегэ
- равнове́сие
 - ▶ тиге́зләнеш

- равновесие динамическое
 - ▶ динамик тигезленеш ➡ шыйыклыктан осоп сыткан молекулаларзың ханы уға кире кайткан молекулалар ханына тигез булған момент
- равновесие неустойчивое
 - ▶ тоторокһоз тигезленеш ➡ есемде тигезленеш торошонан сығарғандан һуң уның тәүге торошона кайта алмауы
- равновесие устойчивое
 - ▶ тоторокло тигезленеш ➡ есемде тигезленеш торошонан сығарғандан һуң уның йенә шул ук торошона кайтыуы
- равенствие
 - ▶ кен-тен тигезлегэ
- равенствие весеннее
 - ▶ язғы кен-тен тигезлегэ
- рад
 - ▶ рад ➡ радиация дозаһын үлсәй торған берәмек
- радиант
 - ▶ радиант ➡ Кояш тирәләй бер орбита буйынса хәрәкәт итеп, Ергә төшкән метеорзарзың күк сфераһындағы фаразі сығанак нөктәһе
- радиационный пояс Земли
 - ▶ Ерзең радиация бүлкәте
- радиация
 - ▶ радиация
- радиоастрономия
 - ▶ радиоастрономия ➡ йыһан радионурзарын тикшереүсә астрономия бүлегэ
- радиоволны
 - ▶ радиотулкындар

- р`адиогал`актика

- р`адиогал`актика ➡ энергияһының кўпсел`ек өлеш`ен р`адиотулкынд`ар р`еуешенд`е таратыусы гал`актика

- р`адиозвезд`а

- р`адиойонд`оз ➡ кўк й`езен`ең р`адионурз`ар таратыусы н`ект`еһе

- р`адиоизлуч`ение

- р`адионурз`ар таралыу

- р`адиоинтерф`ерометрия

- р`адиоинтерф`ерометр ➡ ик`е й`еки кўбер`ек ант`енналарзан торған р`адиотелескоп тер`е

- р`адиокор`она

- р`адиотаж ➡ кайһы б`ер гал`актикаларзы сф`ера р`еуешенд`е солғап алған р`адиотулкын даир`еһе

- р`адиолок`ация 1

- р`адиолок`ация ➡ яктылыктың энергияһын үлс`еу приборы

- р`адиолок`ация 2

- р`адиолок`ация ➡ р`адиотелескоптың тулкындарзы кабул итеусе кулайламаһы

- р`адиолок`ация 3

- р`адиолок`ация ➡ радиоактив сығанактарзың радиация к`ес`ен үлс`еу приборы

- р`адионаблюд`ение

- р`адиокүз`етм`е

- р`адиопульсар

- р`адиопульсар

- р`адиотелескоп

- р`адиотелескоп ➡ йыһан объекттарын р`адионурзары аш`а тикшер`еу `ес`ен т`еғәйенл`енг`ен ант`енналар сист`емаһы

- радіус
- ▶ радіус

• радіус гравитаціонный
▶ гравітація радіусы ➡ есемдең массаһынан сығып хисапланá торған дөүмэл

- радіус кривизны траектории
- ▶ траекторія кәкрелегэ радиусы

- радіус линейный
- ▶ һызыкса радиус

• радіус угловой
▶ мөйөшсэ радиус ➡ Ерзэн йондозоң радиусын күзәткәндэ барлыкка килгән мөйөш

- радіус-вектор
- ▶ радиус-вектор

- разгерметизация
- ▶ герметизация бозолоу, герметизацияны бөтөрөү

- размер
- ▶ үлсәм

- размер видимой части Вселенной
- ▶ Ғаләмдең күзәтелгән өлөшө үлсәмэ

- размер звезд
- ▶ йондоззәр үлсәмэ

• разрешающая способность
▶ айырыу һәләтэ ➡ оптик приборзың якын урынлашкан деталдәрен айырым-асык итәп күрһәтәү һәләтэ

- разрешающая способность объектива
- ▶ объективтың айырыу һәләтэ

- разрешающая способность телескопа
 - ▶ телескоптың айырыу һәләтэ
- разрешение
 - ▶ айырыусанлыҡ, айырыу һәләтэ
- Рак
 - ▶ Кысала ➡ ун икэ бөрөж йондозлоктарының беренэ
- ракета
 - ▶ ракета
- ракета баллистическая
 - ▶ баллистик ракета
- ракета жидкостная
 - ▶ шыйыклыклы ракета
- ракета космическая
 - ▶ йыһан ракетаһы
- ракета междконтинентальная
 - ▶ континент-ара ракета
- ракета метеорологическая
 - ▶ метеорология ракетаһы
- ракета многоступенчатая
 - ▶ күп быуынлы ракета
- ракета орбитальная
 - ▶ орбиталь ракета, орбита буйынса хәрәкәт итеүсэ ракета
- ракета-носитель
 - ▶ ракета йөрөткэс ➡ ерзән күтәрелэп бер ни тиклём вакыт үткәндән һуң, үзенэң хәрәкәт миқдарын ракетаға бирэп, айырылып калá торған яйланма
- ранний спектральный класс
 - ▶ алғы спектраль класс

- распада
- ▶ таркалыуы

- распада кометы
- ▶ кометаның таркалыуы

- распада радиоактивный
- ▶ радиоактив таркалыуы

- распада химических элементов во Вселенной
- ▶ химик матдөләрзёң Ғаләмдә таралғанлығы

- распада элемента
- ▶ элементтың таралғанлығы

- распада ядер
- ▶ ядроларзың таркалыуы

- распространённость
- ▶ таралғанлық

- рассеяние
- ▶ сәселёу

- рассеяние радиолокационного импульса
- ▶ радиолокация импульсының сәселеуё

- рассеяние света
- ▶ яктылық сәселёу ➡ тирәлектё таралыусы яктылық нурзанының төүгё йүнәлештәренён бөтё якка тайпылыуы

- рассеяние частиц
- ▶ өлөшсәләрзёң сәселеуё

- расстояние
- ▶ алыслық

- расстояние звезды зенітное
 - ▶ йондоззoң зеніт алыслығы ➡ зеніт Һызығы менән йондозға йүнәлтелгән Һызыҡ араһындағы мөйөш
- расстояние пèригèлийное
 - ▶ пèригèлий алыслығы
- расстояние полярное
 - ▶ поляр алыслығы
- расстояние угловое
 - ▶ мөйөшсә аралығы
- расстояние фокусное
 - ▶ фокус алыслығы ➡ көзгөнөң түбәһенән йәки лінзаның оптик үзәгенән тәп фокуста тиклемгә алыслығы
- расширение Вселённой
 - ▶ Ғаләмдөң киңәйеүе
- реакция
 - ▶ реакция ➡ матдәләрҙөң үз-ара тәьсир итешеве йәки энергия тәьсире аркаһында таркалыу, үзгәрөү һәм әүерелөү процесы
- реакция связи
 - ▶ бәйләнөш реакциялары
- реакция термоядерная
 - ▶ термоядрө реакцияһы
- реакция цепная
 - ▶ сыныйыр реакция
- реакция ядерная
 - ▶ ядрө реакцияһы
- регмаглипты
 - ▶ регмаглиптәр ➡ тимер метеориттарҙың тышындағы үзенсәлеклө уйымдар

- реголіт

- ▶ реголіт ➡ Айзán йәки башка планеталарҙан, астероидтарҙан алынған тупраҡ

- редукция наблюдаемых величин галактики

- ▶ галактиканың күзәтелгән дәмәлдәрәненә төҙәтмә индерәү

- рентгән

- ▶ рентгән ➡ рентгән йәки гамма нурланыш миқдарын үлсәү берәмегә

- рефлэктор

- ▶ рефлэктор ➡ нурзарзы йыйыусы элементы көзгәнән торған телескоп төрә

- рефрэктор

- ▶ рефрэктор ➡ объективы линзана торған телескоп төрә

- рефрэкция

- ▶ рефрэкция, һынылыш, һыныу ➡ мәс., яктылыктың һыныуы

- рефрэкция атмосфэрная

- ▶ атмосфэра рефрэкцияһы

- рефрэкция света

- ▶ яктылык рефрэкцияһы

- решётка дифракционная

- ▶ дифрэкция рәшәткәһе

- Рэя

- ▶ Рэя ➡ 1672 йылда астроном Ж. Кассини тарафынан асылған Сатурн эйәрсенә

- Ригель

- ▶ Ригель ➡ Орион йондозлоғонның иң якты йондозо

- рифы

- ▶ рифтар ➡ планеталар йөзөндәгә ифрат зур сәмкөлдәр

- рукава́ гала́ктик спира́льные
 - ▶ гала́ктикаларзың спира́ль тармактары
- Ры́бы
 - ▶ Балы́к ➡ у́н ике бөре́ж йондозлоктарының бере́һе
- Ры́сь
 - ▶ һеләүһе́н ➡ кə́ньяк ярымшарза́ урынлашкан йондозло́к
- саро́с
 - ▶ саро́с ➡ А́й менән Кояштың кабаттан тотолóу араһындағы вакы́т, сама́ менән 18 йыл тирəһе
- Сату́рн
 - ▶ Сату́рн, Зөхə́л ➡ Кояш системаһының планетаһы
- свèрхгала́ктика
 - ▶ үтə зур гала́ктика ➡ гала́ктикалар өйкөмө
- свèрхгига́нт
 - ▶ үтə гига́нт ➡ яктылығы һәм күләмө Кояшкə карағанда мең тапкыр арты́к булған ғәйəт зур йондо́з
- свèрхчувствительность
 - ▶ үтə һизеүсəнлөк
- свéт
 - ▶ яктылы́к
- свéт зодиака́льный
 - ▶ бөре́ж яктылығы
- свéт мòнохроматический
 - ▶ мòнохроматик яктылы́к ➡ тулкын озонлоғó бөр генə төрлө булған яктылы́к
- свéт пéпельный
 - ▶ бөлəңгэ́рт яктылы́к

- свѣт рассеянный
- ▶ сәселгән яктылық

- свѣт тускый
- ▶ тонók яктылық

- светіла
- ▶ яктырткыстар

- светіла невосходящие
- ▶ кáлкмаусы яктырткыстар

- светіла незаходящие
- ▶ байымаусы, батмаусы яктырткыстар

- светімость
- ▶ яктыртылыш ➡ балкып торған есемдең бер секунд эсенде бүлөп сығарған яктылық энергияһы миқдары

- светімость звезды
- ▶ йондоззóң яктыртылышы

- светімость класса
- ▶ яктыртылыш класы

- световой год
- ▶ яктылық йылы ➡ аралык үлсәү берәмеге, яктылық бер йыл эсенде үткән аралыкка тiң, йәғни 9 триллион км самаһы

- свѣтосіла
- ▶ яктылық көсә ➡ объектив тишеге майзанын фókус алыслығы квадратына бүлөп табылған дәүмәл

- свѣтосіла объектива
- ▶ объективтың яктылық көсә

- свѣтофільтр
- ▶ яктылық фильтры

- свѣточувствѣтельность
- ▶ якты һизеүсәнлѣк

- свечѣние
- ▶ яктылык

- свечѣние ночно́го не́ба
- ▶ төнгѣ күктѣң яктылығы

- свод небѣсный
- ▶ күк көмбәзѣ

- свѣзь
- ▶ элемтѣ

- свѣзь космѣическая
- ▶ йыһан элемтәһѣ

- сезо́н
- ▶ мизгѣл

- секста́нт I
- ▶ секста́нт ➡ мейөшсѣ координáтаны үлсѣү приборы

- Секста́нт II
- ▶ Секста́нт ➡ эквáторзa урынлашкán йондозлѣк

- секун́да
- ▶ секун́д ➡ вакыт үлсѣү берѣмегѣ

- селѣногرافия
- ▶ селѣногرافия ➡ астронѣмияның Айзың йөзѣн тикшереүсѣ бүлегѣ

- сечѣние
- ▶ кишѣм

- сечѣние конѣическое
- ▶ ко́нус кишѣмѣ

• сжа́тие

► кысыуы, кысылууы

• сжа́тие гравитаціо́нное

► гравита́ция кысыуы

• сжа́тие Земли́

► Ерзең кысылууы

• сиде́ростат

► сиде́ростат ➡ күк есеменең хәрәкәтен күзәтеп килгән яктылык нурзырын хәрәкәтһез телескопка йүнәлтәү приборы

• сизи́гий

► сизи́гий ➡ Айзың ике фазаның дәйәм атаманы

• си́ла

► кёс

• си́ла гравитаціо́нная

► гравита́ция кёсё, тартылыу кёсё ➡ күк йөзё есемдәренёң, шулай ук Ерзең әйләнә-тирәләгё есемдәрзё үзәренё тартыу кёсё

• си́ла Корио́лиса

► Корио́лис кёсё ➡ әйләнмә хәрәкәткә эйә булған икенсё бёр есемгә каратá хәрәкәт итеүсё есем уға ошó инер́ция кёсё менән тәьси́р итё

• си́ла отта́лкивающая

► этәреу кёсё

• си́ла прили́вообразу́ющая

► һыу калкыткыс кёс

• си́ла тяготё́ния

► тартылыу кёсё

• си́ла тя́жести

► ауырлык кёсё

- сіла цèнтробéжная
- ▶ үзәктән ситкә ынтылыусы кёс

- сіла экзогéнная
- ▶ тышкы кёс

- Сіриус
- ▶ Сіриус ➡ Зур Эт йондозлоғона караған күк йөзөндө иң якты йондóз

- систéма
- ▶ систéма

- систéма Бáйера
- ▶ Бáйер систéмаһы ➡ йондозлоктарзың сағыу йондоззарын грёк хәрефтәрé менән тамғалау систéмаһы

- систéма инерциóнная
- ▶ инёрциялы систéма

- систéма координáт
- ▶ координáталар систéмаһы

- систéма координáт азимутáльная
- ▶ áзимутка нигезлэнгән координáталар систéмаһы

- систéма координáт горизонтáльная
- ▶ горизонтáль координáталар систéмаһы

- систéма координáт экваториáльная
- ▶ экваториáль координáталар систéмаһы

- систéма координáт эклипті́ческая
- ▶ эклиптік координáталарзың систéмаһы

- систéма мéстная
- ▶ урындағы систéма

- система міра гелиоцентрическая
 - ▶ гелиоцентрик Ғаләм системаһы ➡ Кояшты қояш системаһы уртаһына куйған тәғлимәт

- система міра геоцентрическая
 - ▶ геоцентрик Ғаләм системаһы ➡ Ерзә Ғаләм үзәгендә урынлаштырып, Кояш, йондоззәр һәм планеталарзың Ёр тирәләй әйленеүән күз уңында тотқан Птолемей тәғлимәтә

- система міра Птолемея
 - ▶ Птолемейзың Ғаләм системаһы

- система небесных координат ареоцентрическая
 - ▶ ареоцентрик күк координаталар системаһы ➡ Марс планетаһы үзәгә менән бәйлә координаталар системаһы

- система отсчёта инерциальная
 - ▶ иҫәпләй башлаузың инерциаль системаһы ➡ классик механикала инерция законы тура килә торған һәм вакуумда яктылыктың тизлегә үзгәрмәүсән дәүмәл тип каралә торған иҫәпләй башлау системаһы

- система фотометрическая
 - ▶ фотометрия системаһы

- системы апланатические
 - ▶ апланатик системалар ➡ абберацияһыз оптик системалар

- сияние полярное
 - ▶ һазағай

- склонение
 - ▶ ауышлық ➡ есемдән күк экваторына үткәрелгән дуға

- склонение магнитное
 - ▶ магнит ауышлығы ➡ географик һәм магнит меридиандары араһындағы мейәш

- скопление
 - ▶ тупланма, өйкәм

- скоплѣние гала́ктик
- ▶ гала́ктикалар тупланмаһы

- скоплѣние двѣжу́щиеся
- ▶ хәрәкәттәгѣ тупланмалар

- скоплѣние звѣ́зд шаровѣе
- ▶ йондоззарзың шар кеүек (фѣрмаһындағы) тупланмаһы

- скоплѣние звѣ́здное
- ▶ йондоззар тупланмаһы

- скоплѣние тумáнностей
- ▶ томанлыктар тупланмаһы

- скоплѣния рассѣянные
- ▶ таркау тупланмалар

- скоплѣния шаровѣе
- ▶ шар кеүек (фѣрмаһындағы) тупланмалар

- скѣрость
- ▶ тизлѣк

- скѣрость вторáя космѣческая
- ▶ икенсѣ йыһан тизлегѣ

- скѣрость гѣперболѣческая
- ▶ гѣперболѣк тизлѣк

- скѣрость космѣческая
- ▶ йыһан тизлегѣ ➡ йыһан аппараттарының планѣта гравитáцияһынан ыскыныу өсән иң бәләкәй тизлегѣ

- скѣрость критѣческая
- ▶ критѣк, хәүефлѣ тизлѣк

- скѣрость круговáя
- ▶ түңәрѣк тизлегѣ

- скóрость лучевáя
- ▶ радиáль тизлэк, нұр буйынса тизлэк

- скóрость начальная
- ▶ башланғыс тизлэк

- скóрость параболическая
- ▶ параболик тизлэк

- скóрость пёрвая космическая
- ▶ беренсé йыһán тизлегé

- скóрость радиáльная
- ▶ радиáль тизлэк

- скóрость свéта
- ▶ яктылық тизлегé

- скóрость секториáльная
- ▶ секториáль тизлэк

- скóрость тангенциáльная
- ▶ тангенциáль тизлэк

- скóрость трéтья космическая
- ▶ өсөнсé йыһán тизлегé

- скóрость угловáя
- ▶ мөйөшсé тизлэк ➡ әйләнеүсé нөктенé әйленеү үзегенé тоташтырған радиустың вакыт берәмегé эсендè яһаған мөйөшé менән үлсәнé торған дәүмэл

- Скорпион
- ▶ Саян ➡ ұн икé бөрөж йондозлоктарының береһé

- слéд метеóрный
- ▶ метеóр эзé

- слóй обраща́ющий
- ▶ әйләндергес катла́м

• слўжба

► хезмѣт

• слўжба врѣмени

► вакыт хезмѣтѣ ➡ теуѣл вакытты билдѣлѣу, тейешлѣ ойошмаларға хѣбѣр итѣу хезмѣтѣ

• слўжба движенія пѣлюса мѣждународная

► халык-ара котѣп хѣрѣкѣтѣ хезмѣтѣ ➡ геѣграфік котѣптарзың хѣрѣкѣтѣн тикшерѣу менѣн шѣѣллѣнгѣн халык-ара берлѣшмѣ

• слўжба нѣба

► кўк хезмѣтѣ ➡ кўк кѣмбѣзѣн даимі регуляр рѣуѣштѣ фѣѣтоға тѣшѣрѣу менѣн шѣѣллѣнгѣн хезмѣт

• слўжба сѣлнца

► кояш хезмѣтѣ ➡ Кояштағы процестарзы күзѣтѣп, тейешлѣ ѣргандарға хѣбѣр итѣп торѣу ѣсѣн тѣѣѣенлѣнгѣн обсерваториялар

• смещѣние

► тайпылыш

• смещѣние красное

► кызылға табѣн тайпылыш ➡ кўк йѣзѣ есемдѣрѣ Ерзѣн алыслашкан вакытта, ўл есемдѣр сығарған спѣктрзағы нызыктарзың кызыл тѣс яғына табѣн тайпылыуы

• соединѣние

► тап килѣш, ялғанма ➡ планѣталарзың Кояш менѣн Ёр араһындағы торѣшѣ

• соединѣние вѣрхнее

► ѣскѣ (тышкы) тап килѣш ➡ Ерзѣн күзѣткѣндѣ планѣталарзың Кояш артына тап килѣуѣ

• соединѣние нѣжнее

► аскы (ѣскѣ) тап килѣш ➡ Ерзѣн күзѣткѣндѣ планѣталарзың Кояш алдына тап килѣуѣ

• созвѣздіе

► йондозлѣк

- созвѣздія зодіака́льные

- ▶ бөрѣж йондозлокта́ры

- Со́лнечная систе́ма

- ▶ Коя́ш систе́маһы

- со́лнцестоя́ние

- ▶ Коя́ш торошо́ ➡ Коя́ш ауышлығының иң юғары һәм иң түбән кимәлѣ моменттары

- со́лнцестоя́ние зи́мнее

- ▶ кышкы́ коя́ш торошо́ ➡ Коя́ш ауышлығының иң түбән кимәлѣ моменты, 21-22 декабрзѣ күзәтелѣ

- со́лнцестоя́ние ле́тнее

- ▶ йәйге́ коя́ш торошо́ ➡ Коя́ш ауышлығының иң юғары кимәлѣ моменты, 21-22 июндѣ күзәтелѣ

- состоя́ние

- ▶ хѣл

- состоя́ние агрега́тное

- ▶ агрега́т хѣл ➡ матдәнең каты, шыйы́т йѣки га́з хәлендѣ булыуы

- состоя́ние амор́фное

- ▶ амор́ф хѣл ➡ кристалла́шмаған хѣл

- состоя́ние ва́куумное

- ▶ ва́куум хәлѣ

- спѣ́ктр

- ▶ спѣ́ктр ➡ яктылы́т нурының быяла́ при́зма йѣки дифра́кция рәшѣткәһе аша́ үтеуѣ һөзөмтәһендѣ барлыкка килгән төрлѣ тѣс

- спѣ́ктр гла́вный

- ▶ тѣп спѣ́ктр

- спѣ́ктр дифракцио́нный

- ▶ дифра́кция спѣ́ктры

- спéктр излучéния
 - ▶ нýр таратыýу спéктры
- спéктр испуска́ния
 - ▶ сығарыýу спéктры
- спéктр линейчатый
 - ▶ Һызатлы́ спéктр
- спéктр непрерывный
 - ▶ өзлөкһө́з спéктр
- спéктр опти́ческий
 - ▶ опти́к спéктр
- спéктр отражéния
 - ▶ сағылы́у спéктры
- спéктр поглощéния
 - ▶ йотолóу спéктры
- спéктр полосáтый
 - ▶ буйлы́ спéктр
- спéктр рассе́яния
 - ▶ таркалы́у спéктры
- спéктр Сóлнца
 - ▶ Коя́ш спéктры
- спéктр элèктромагнítный
 - ▶ элèктромагнít спéктры
- спéктр эмиссиóнный
 - ▶ эми́ссия спéктры
- спèктроболо́метр
 - ▶ спèктроболо́метр ➡ прибор

- спèктрогèлиогрáмма

- ▶ спèктрогèлиогрáмма ➡ Кояштың билдәлэ бэр спéктр нурындá төшөрелгән фóтоһы

- спèктрогелио́граф

- ▶ спèктрогелио́граф ➡ Кояшты билдәлэ бэр спéктр нурындá фóтоға төшөрәү инструментаы

- спèктрогèлиоско́п

- ▶ спèктрогèлиоско́п ➡ Кояш нурзарының спéктрын тикшерәү приборы

- спèктрогрáмма

- ▶ спèктрогрáмма ➡ спéктрзар теземé

- спектро́граф

- ▶ спектро́граф ➡ нурланыштың бөтэ опти́к спéктрын фóтоға төшөрәү инструментаы

- спектро́метр

- ▶ спектро́метр ➡ опти́к спéктрзарзы үлсәү приборы

- спèктроскопíя

- ▶ спèктроскопíя ➡ элèктромагнит нурланыштарзың спéктрзарын тикшереүсэ фэн бүлэгé

- спèктроскопíя вáкуумная

- ▶ вáкуум спèктроскопíяһы

- спèктрофотóметр

- ▶ спèктрофотóметр ➡ тикшерелэ торған нурланышты эталон менен сағыштырыу приборы

- Спíка

- ▶ Спíка ➡ Кыз йондозлоғонда урынлашкан йондóз

- спíкулы

- ▶ спíкулалар ➡ Кояш хрòмосфэраһында күзөтелгән бағаналар кеүек күренештэр

- спін
 - ▶ спін ➡ элементар кичәксәләрзәң хәрәкәт миқдары моменты

- сплюснутость Земли
 - ▶ Ерзәң йәмшеклегә

- спутник
 - ▶ әйәрсән, юлдаш

- спутник внешних планет
 - ▶ тышкы планеталарзың әйәрсендәрә

- спутники звезд невидимые
 - ▶ йондоззарзың күзгә күрәнмәгән әйәрсендәрә

- спутники искусственные
 - ▶ яһалма әйәрсендәр, юдаштар

- среда
 - ▶ мөхит

- среда ме́жгалакти́ческая
 - ▶ гала́ктика-арә мөхит

- среда ме́жзвёздная
 - ▶ йондо́з-арә мөхит

- сре́днее Со́лнце
 - ▶ уртаса́ Кояш ➡ уртаса́ кояш вакытын билдәләү өсән кулланылған төшөнсә

- сре́дние ме́ста звёзд
 - ▶ йондоззарзың уртаса́ урындары

- ста́нции ме́жплане́тные а́втомати́ческие
 - ▶ плане́та-арә а́втоматлаштырылған ста́нциялар

- ста́нции ши́ротные
 - ▶ киңле́к ста́нциялары

- стáнция
 - ▶ стáнция
- стáнция àвтоматическая лúнная
 - ▶ àвтоматик Ай стáнцияһы
- стáнция àвтоматическая мèжпланетная
 - ▶ àвтоматик планéта-арà стáнция
- стáнция космическая
 - ▶ йыһán стáнцияһы
- стáнция мèжзвёздная
 - ▶ йондóз-арà стáнция
- стáнция орбитáльная
 - ▶ орбитáль стáнция
- стерaдиáн
 - ▶ стерaдиáн ➞ есэм мөйөшөн үлсәү берәмегé
- стíль
 - ▶ стíль
- стíль нóвый
 - ▶ яңы стíль ➞ григориáн календары
- стíль стáрый
 - ▶ иҫкé стíль ➞ юлиáн календары
- стоя́ние планéт
 - ▶ планéталарзың торошó ➞ өскé планéталарзың турá хәрәкәттэн кирé хәрәкәткэ күскән мәлэ
- стрàтосфэ́ра
 - ▶ стрàтосфэ́ра ➞ àтмосфэ́раның трòпосфэ́ра өҫтөндөгé өлөшé
- Стрелá
 - ▶ Ўк ➞ төньяк ярымшарзá урынлашқан йондозлók

- Стрелѣц

- ▶ Уксы ➡ ұн икѣ бѣрѣж йондозлоктарының бѣрѣ

- строѣние

- ▶ королюш, тѣзѣлѣш

- строѣние а́тома

- ▶ а́том тѣзѣлѣшѣ

- строѣние а́томного ядра́

- ▶ а́том ядроһы тѣзѣлѣшѣ

- строѣние вѣрожденных звѣзд

- ▶ талсыккан йондоззър королюш

- строѣние Со́лнца внúтреннее

- ▶ Кояштың эскѣ королюш ➡ Кояштың эскѣ королюш, катламдары моделѣ

- структу́ра

- ▶ структу́ра

- структу́ра Вселѣнной

- ▶ Ғалѣм структу́раһы

- структу́ра хро́мосфе́ры Со́лнца

- ▶ Кояш хро́мосфе́раһы структу́раһы

- субгига́нт

- ▶ үтѣ гига́нт, субгига́нт ➡ йондоззър төрѣ

- субка́рлик

- ▶ үтѣ кѣрлѣ, субкѣрлѣ ➡ йондоззър төрѣ

- су́мерки

- ▶ эңѣр

- су́мерки а́строноми́ческие

- ▶ а́строноми́к эңѣр ➡ Кояштың офѣк артына 8 гра́дуска тиклѣм байыу менѣн сиклѣнѣ

• сўмерки вечёрние

- кискé эңёр

• сўмерки граждáнские

- кэзимгé эңёр ➡ Кояштың офóк артына 6 гáдуска тиклём байыу менён сиклэнé

• сўмерки навигацiонные

- навига́ция эңерé ➡ Кояштың офóк артына 12 гáдуска тиклём байыу менён сиклэнé

• сўмерки ўтренние

- иртэнгé каранғылық, таң караһы (һарыһы)

• сўрдока́мера

- сўрдока́мера ➡ кòмонавтарзы күнектерéү өсөн қулланылған, тауыш-фэлён үткёрмэй торған бүлмé

• сўтки

- тәүлэк

• сўтки звёздные

- йондóз тәүлегé ➡ àстронóмияла қулланылған вакыт хисабы. Тәүлэк Ерзёң үз күсәрендé йондозға карап әйләнép сығыузан билдэләнé

• сўтки iстинные солнечные

- ысын кояш тәүлегé ➡ тәүлэк Ерзёң үз күсәрендé Кояшкá карап әйләнép сығыузан билдэләнé

• сўтки срéдние солнечные

- уртасá кояш тәүлегé ➡ тәүлэк уртасá йыллық тәүлектé тәшкiл итé

• сўточный хóд часóв

- сәғәттёң тәүлэк йөрешé

• сфéра

- сфéра

- сфэ́ра армилля́рная
 - ▶ армилля́р сфэ́ра

- сфэ́ра небэ́сная
 - ▶ кúк сфэ́раһы

- сферóид
 - ▶ сферóид ➡ түңэрэктéң қысылған эллипсо́иды

- счё́тчик
 - ▶ һанағыс, счётчик ➡ прибор

- счётчик Гей́гера-Мю́ллера
 - ▶ Гей́гер-Мю́ллер һанағысы ➡ у́льтрафиолéт нурланышты́ теркэу приборы́

- таври́ды
 - ▶ таври́далар ➡ метеóр ағымы́

- талассо́иды
 - ▶ талассо́идалар ➡ Ай йөзөндэгé эрэ сөмкөлдэр

- тахио́ны
 - ▶ тахионда́р ➡ яктылыктан тизерэ́к хэрэ́кэ́т итеүсé фарази́ элементта́р, кишэксэлэ́р

- телá небэ́сные искúсственные
 - ▶ яһалма́ кúк есемдэре́

- телеметеóры
 - ▶ телеметеорза́р

- телеско́п I
 - ▶ телеско́п

- Телеско́п II
 - ▶ Телеско́п ➡ кё́ньяк ярымшарза́ Уксы́ йондозлоғона́н кё́ньяккара́к урынлашкан йондозло́к

- телеско́п ба́шенный со́лнечный
 - ▶ манаралы́ кояш телеско́пы
- телеско́п би́нокулярный
 - ▶ ике окулярлы́ телеско́п
- телеско́п вертика́льный
 - ▶ вертика́ль телеско́п
- телеско́п Галиле́я
 - ▶ Галиле́й телеско́пы
- телеско́п зерка́льный
 - ▶ көзгөле́ телеско́п
- телеско́п инфракра́сный
 - ▶ инфракызы́л телеско́п
- телеско́п Ке́плера
 - ▶ Ке́плер телеско́пы
- телеско́п косми́ческий
 - ▶ йыһа́н телеско́пы
- телеско́п ли́нзовый
 - ▶ ли́нзалы телеско́п
- телеско́п мені́сковый
 - ▶ мені́скылы телеско́п
- телеско́п опти́ческий
 - ▶ опти́к телеско́п
- телеско́п рентге́новский
 - ▶ рентге́н телескобы́
- телеско́п рефле́кторный
 - ▶ рефле́кторлы телеско́п

- телеско́п телеви́зионный

- ▶ телеви́зио́н телеско́п

- телеско́п ультрафиолётовый

- ▶ ультрафиолёт телеско́п

- телеско́построение

- ▶ телеско́п эшлэу

- телеско́пы хро́мосфе́рные

- ▶ хро́мосфе́ралы телескопта́р

- Телёц

- ▶ Буға ➡ ун ике бөрөж йондозлоктарының береһе

- теллу́рий

- ▶ теллу́рий ➡ хими́к элемент

- тело

- ▶ есэм

- тело амóрфное

- ▶ амóрф есэм ➡ физи́к үзсәнлектәре бөтә йүнәлештәрҙә лә берҙәй булған һәм кайһы бер сифаттары менән шыйыҡлыҡка окшаған кристалли́к булмаған есэм

- температу́ра

- ▶ температу́ра

- температу́ра абсолю́тная

- ▶ абсолю́т температу́ра ➡ абсолю́т нүлдән һаналған температу́ра. Абсолю́т нүл Цельсий шкалаһы буйынса -273,15 гра́дуска тиң

- температу́ра возбужде́ния

- ▶ кузғытыу температу́раһы ➡ а́тмосфе́раларында а́томдарзың ярыһан хәлдән төп хәлгә кайткан йондоззарзы тикшергәндә кулланыла торған төшөһсә

- температу́ра иониза́ции

- ▶ ионлашыу температу́раһы ➡ йондоззарзың а́тмосфе́раларында ионлашыу процесын кылыкһырлаған төшөһсә

- температурa кинетическая
 - ▶ кинетик температурa ➡ Мaксвелл бүленешен билдәләүсә парaметр
- температурa небесного тәла
 - ▶ күк есемә температурaһы
- температурa цветовaя
 - ▶ төслә температурa ➡ йондоззәр спәктры менән бәйләнгән төшөнсә
- температурa электрoнная
 - ▶ электрoн температурa ➡ төшөнсә йондоззарзың атмoсфәраһын тикшергәндә кулланылa, электрoн плaзманың кинетик температурaһы менән билдәләнә
- температурa эффективная
 - ▶ эффектлы температурa ➡ күк есеменәң вакыт берәмегә араһындa тулайым нурланыш энергияһы микдaры
- температурa яркостная
 - ▶ базыклық температурaһы ➡ өзлөкһәз спәктрлы есемдәрзәң спектраль тығызлығын кылыкһырлаусы дәүмәл
- тәнь
 - ▶ күләгә
- тәнь Земли
 - ▶ Ёр күләгәһә
- тәнь Луны
 - ▶ Ай күләгәһә ➡ Айзың йыһан нурланышынан барлыккa килгән Ерзәгә күләгәһә
- тәнь пятна
 - ▶ тап күләгәһә ➡ Кояш табының карайып торған үзәк өлөшә
- тәнь Сoлнца
 - ▶ Кояш күләгәһә

- теодоліт

- ▶ теодоліт ➡ гèодéзияла ёр үлсáу, план төшөрéу өсөн кулланылған инструмéнт

- теóрия

- ▶ теóрия

- теóрия адиабатических возмущéний

- ▶ адиабатік боларыузár теóрияһы

- теóрия Большо́го взры́ва

- ▶ Зúр шартлау теóрияһы

- теóрия вращéния Земли

- ▶ Ёр әйләнеуé теóрияһы

- теóрия относительности

- ▶ нисбәтлэк теóрияһы

- теóрия пульсáции

- ▶ пульсáция теóрияһы

- терминáтор

- ▶ терминáтор ➡ йыһán есеменéң яктыртылған һәм якты төшмэгән өлөштәрэн айырыусы нызык

- тèрмоэлемент

- ▶ тèрмоэлемент ➡ остары бёр-береһенé иретép йәбештерелгән һәм ұл урынды йылыткандá тóк сығанағына әйләнé торған икé төрлэ үткәргéс

- Тéфия

- ▶ Тéфия ➡ 1648 йылда àстроно́м Ж. Кассіни тарафынан асылған Сату́рн әйәрсенé

- Тита́н

- ▶ Тита́н ➡ 1655 йылда àстроно́м Х. Гюйгенс тарафынан асылған Сату́рн әйәрсенé

- толщина опти́ческая

- ▶ опти́к калынлы́к ➡ мөхиттэ йотолóу һәм таркалыу нәтижәһендэ яктылыктың һүрәнләнүен кылыкһырлай

- тóполо́гия Вселённой

- ▶ Ғаләм тóполо́гияһы

- тóчка

- ▶ нөктэ

- тóчка весённого равнóденствия

- ▶ язғы кён-тён тигезлегэ нөктәһе ➡ экли́птика менән кўк экваторы киҫешкән икэ нөктәләрҙең береһе. Был нөктәгэ Қояш 20-21 марта тап була һәм көнъяк ярымшарҙан тәнъяк ярымшарға күсэ

- тóчка внúтренняя Лагранжа

- ▶ Лагранждың эскэ нөктәһе

- тóчка востóка

- ▶ көнсығыш нөктәһе

- тóчка за́пада

- ▶ көнбайыш нөктәһе

- тóчка либра́ции

- ▶ либра́ция нөктәһе

- тóчка осённого равнóденствия

- ▶ көзгэ кён-тён тигезлегэ ➡ экли́птика менән кўк экваторы киҫешкән икэ нөктәләрҙең береһе. Был нөктәгэ Қояш 23 сентябрьҙә тап була һәм тәнъяк ярымшарҙан көнъяк ярымшарға күсэ

- тóчка росы́

- ▶ ысык нөктәһе ➡ һыу парының туйынған хәлгэ килгәндәгэ температу́раһы

- траекто́рия

- ▶ траекто́рия

- траекторія косміческих ракет
 - ▶ йыһан ракеталары траекторіяһы
- трèугольник сферический
 - ▶ сферік èсмөйэш
- триангуляция
 - ▶ триангуляция ➡ сиктэш èсмөйөштэр нигезендэ Ёр өстөн үлсәү ысулы
- триангуляция космическая
 - ▶ йыһан триангуляцияһы ➡ яһалмá эйәрсен ашà Ёр өстөн үлсәү ысулы
- триквèтрум
 - ▶ триквèтрум ➡ боронғо астрономік прибор
- Тритон I
 - ▶ Тритон ➡ йондозлók
- Тритон II
 - ▶ Тритон ➡ 1846 йылда астроном У. Лассель тарафынан асылған Нептун эйәрсенé
- трóпики
 - ▶ трóпиктар
- трòпосфèра
 - ▶ трòпосфèра ➡ атмосфèраның иң түбөнгé катламы
- трубá астрономическая
 - ▶ астрономік торбá
- Тукáн
 - ▶ Тукáн ➡ Фэникс һәм Торналар йондозлоктарынан көнъяккараҡ урынлашқан йондозлók
- тумáнности внегалактические
 - ▶ галáктикалар янындағы томанлыктар

- туманности газопо-пылевые
 - ▶ газлы-саңлы томанлыктар
- туманности отражательные
 - ▶ сағылдырыусан томанлыктар
- туманности планетарные
 - ▶ планетар томанлыктар
- туманности светлые
 - ▶ акһыл томанлыктар
- туманности темные
 - ▶ куңыр томанлыктар
- туманность
 - ▶ томанлык
- туманность Андромеды
 - ▶ Андромеда томанлыгы
- туманность биполярная
 - ▶ биполяр томанлык
- туманность волокнистая
 - ▶ юлаклы томанлык
- туманность галактическая
 - ▶ галактика томанлыгы
- туманность диффузная
 - ▶ диффуз томанлык
- туманность Крабовидная
 - ▶ Краб һымак томанлык
- туманность Ориона
 - ▶ Орион томанлыгы

- туманность протосолнечная
 - ▶ протокояш томанлығы
- туманность пылевая
 - ▶ саң томанлығы
- Тунгусский метеорит
 - ▶ Тунгус метеориты
- тяготение
 - ▶ тартылыу
- тяготение взаимное
 - ▶ бёр-береһенё ўз-арà тартылыу
- увеличение
 - ▶ зурайтыу ➡ оптик системаларзың есем һүрәтён есемдён үзенё карағандá зурайтып күрһәтеүё һәләтё
- увеличение оптических систем
 - ▶ оптик системаларзың зурайтыуы
- увеличение телескопа
 - ▶ телескоптың зурайтыуы
- угасание звёзд
 - ▶ йондоззарзың һүрелеүё
- углеродно-азотный цикл
 - ▶ углерод-азот циклы
- угол
 - ▶ мөйөш
- угол линии узлов
 - ▶ төйөндёр һызығы мөйөшө ➡ галактика эсендё билдәлө эллиптик изофоттың позицион мөйөшө

- ұгол наклóна Галáктики
 - Галáктиканың ауышыу мейөшө ➡ галáктика эквáторы ясылығы менән күзетéу йүнәлешé араһындағы мейёш
- ұгол наклóна осí планёты
 - планёта күсáренéң ауышыуы мейөшө ➡ күзетéу йүнәлешенé перпендикуляр булған ясылык менән планёта күсáре араһындағы мейёш
- ұгол параллактíческий
 - параллáкс мейөшө ➡ Ёр орбítaһының нíндәйзер икé нөктәһенән йондозға үткәрелгән һызыктár араһындағы мейёш
- ұгол позициóнный
 - позíция мейөшө ➡ Ғаләм котобы менән төйөнгé үткәрелгән тура һызыктár араһындағы мейёш
- ұгол фáзы
 - фáза мейөшө ➡ Кояштан Айға һәм Айҙан Ерғә үткәрелгән тура һызыктár араһындағы мейёш
- ұгол часовóй
 - сәғэт мейөшө ➡ мейөшлэу аралығы
- ўзел восходящíй
 - калкыу төйөнө ➡ планёта орбítaһының, планёта экли́птиканың көнъяк котобынан алыслашқан осрактá, экли́птика менән киҫешкән урыны
- ўзел нисходящíй
 - батыу төйөнө ➡ планёта орбítaһының, планёта экли́птиканың көнъяк котобына якынлашқан осрактá, экли́птика менән киҫешкән урыны
- ўзел орбítaы
 - орбíta төйөнө
- ўльтрафиолéтовый
 - ўльтрафиолёт
- Умбриэль
 - Умбриэль ➡ 1851 йылда àстроном Лáссель тарафынан асылған Уран әйәрсенé

- упру́тость среды́
 - ▶ мөхиттeң нығылмалылығы
- уравне́ние
 - ▶ тигезлeмe
- уравне́ние вре́мени
 - ▶ вакыт тигезлeмeһe ➡ уртаса һәм ысың Кояш вакыттары араһындағы айырмa
- уравне́ние годи́чное
 - ▶ йыллыҡ тигезлeмe
- уравне́ние перенóса излу́чения
 - ▶ нурланышты күсерeү тигезлeмeһe
- уравне́ние синоди́ческого движе́ния
 - ▶ синоди́к хәрeкeт тигезлeмeһe ➡ планeтаның синоди́к әйлeнeш пери́одын тасуирлаусы тигезлeмe
- уравне́ние состоя́ния га́за
 - ▶ га́з хeлe тигезлeмeһe ➡ газдарзың бақымы, температурaһы һәм күлeмe араһындағы бәйлeнeштe күрһeткeн тигезлeмe
- Ура́н I
 - ▶ Ура́н ➡ Кояштың рeт буйынса eтенсe планeтaһы
- ура́н II
 - ▶ ура́н ➡ рaдиoактивлыҡ үзeнсeлeктeрe булған химик eлeмeнт
- у́ровни эне́ргии
 - ▶ эне́ргия кимeлдeрe ➡ атом тирeһeндeгe eлектрондарзың төрлe орби́тала булған сактағы эне́ргиялары
- урсиды
 - ▶ урсидалар ➡ Eтeгeн йондозлоғонaн килгeн метеорза́р ағымы

- усилитель

- ▶ көсәйткес $\Rightarrow$ элэктр тогын йәки уның көсәргәнешән ярымүткәргеслэ триодтар ярзамында арттырыу приборы

- усилитель высокой частоты

- ▶ зур йышлык көсәйткесэ $\Rightarrow$ зур йышлыклы тирбәлеүзәрзәң амплитудаларын арттыра торған прибор

- усилитель низкой частоты

- ▶ аз йышлык көсәйткесэ $\Rightarrow$ тауыш йышлығындағы тирбәлеүзәрзәң амплитудаларын арттыра торған прибор

- ускорение

- ▶ тизләнэш $\Rightarrow$ тизлектәң вакыт берәмегэ эсендәгэ үзгәрешән күрһәтә торған дәмәл

- ускорение вековое

- ▶ мәңгелэк тизләнэш

- ускорение гравитационное

- ▶ гравитация тизләнешэ

- ускорение линейное

- ▶ тура тизләнэш $\Rightarrow$ тура хәрәкәттәгэ тизләнэш

- ускорение мгновенное

- ▶ кинәт тизләнэш $\Rightarrow$ есемдәң траекторияның бирелгән нөктәһендәгэ йәки вакыттың бирелгән моментындағы хәрәкәтэ тизләнешэ

- ускорение нормальное

- ▶ нормаль тизләнэш $\Rightarrow$ кәкрэ һызыклы хәрәкәттэ тизләнештәң кәкрелектәң үзәгенә йүнәлтелгән өлөшэ

- ускорение угловое

- ▶ мөйөшсэ тизләнэш $\Rightarrow$ әйләнмә хәрәкәттәгэ есемдәң мөйөшсэ тизлегенәң вакыт берәмегэ эсендә үзгәрешэ менән үлсәнә торған дәмәл

- ускорение центробежное

- ▶ үзәктән ситкә ынтылыусы тизләнэш

- ускорение центробежное
 - ▶ үзәккә ынтылыу тизләнешә ➡ әйләнмә хәрәкәттәң радиус буйынса әйләнәү үзәгенә йүнәлгән тизләнешә

- условие

- ▶ шарт

- условие наблюдения планет

- ▶ планеталарзы күзәтәү шарттары

- условие наступления лунных затмений

- ▶ Ай тотолоузары башланыуы шарттары

- условие наступления солнечных затмений

- ▶ Кояш тотолоузары башланыуы шарттары

- установка

- ▶ королма

- установка азимутальная

- ▶ азимут королмаһы

- установка параллактическая

- ▶ параллактік королма

- установка пусковая

- ▶ осорбу королмаһы

- установка телеметрическая

- ▶ телеметрик королма

- установка экваториальная

- ▶ экваториаль королма

- устойчивость

- ▶ тотороклók

- устойчивость климата

- ▶ климат тотороклоғó

- устóйчивость орб́иты
- ▶ орб́итаның тотороклоғó

- устóйчивость сóлнечной систéмы
- ▶ Кояш систéмаһының тотороклоғó

- ùфоло́гия
- ▶ ùфоло́гия ➡ танылмаған осоусы объекттарзы тикшереүсé фэн

- фáза
- ▶ фáза

- фáза затмéния
- ▶ тотолóу фáзаһы ➡ тотолóу вақытында есемдéң яктылы́к төшмэгэн диáметрының өлөшé менэн тотóш диáметры араһындағы нисбэтé

- фáза Луны́
- ▶ Ай фáзаһы

- фáза планéты
- ▶ планéта фáзаһы ➡ планéтаның яктылы́к төшкэн өлөшé менэн тотóш д́искыһы майзаны́ араһындағы нисбэтé

- фáкелы
- ▶ фáкелдар ➡ Кояш фòтосфéраһының яктыра́к өлөштэрé

- Фáма
- ▶ Фáма ➡ әйләнэу пери́оды 5,6 йылға т́иң астерóид

- Фéба
- ▶ Фéба ➡ 1898 йылда àстроно́м У. П́икеринг тарафына́н асылған Сату́рн әйэрсенé

- Фéникс
- ▶ Фéникс ➡ кёнья́к ярымшарза́ урынлашкán йондозлóк

- флóккулы
- ▶ флóккулалар ➡ Кояш хрòмосфéраһының яктыра́к өлөштэрé

• Фобос

- Фобос ➡ Марстың иң якын әйәрсенә

• фокус

- фокус ➡ оптик системалар аша үткән параллель нурлардың күсәр менән кишешкән урыны

• фокус зеркала

- көзгә фокусы ➡ батынкы көзгөнәң төп оптик күсәренә параллель килгән үзәк нурлардың көзгөнән кайтарылғанда күсәр менән кишешкән нөктәһе

• фокус линзы

- линзаның фокусы ➡ кабарынкы линзаның оптик күсәренә параллель килгән нурлардың, линза аша үткәс, оптик күсәргә кишешкән нөктәһе

• фокус линзы мнимый

- линзаның уйланма фокусы ➡ есемдән батынкы линзаға йүнәлгән параллель нурлар линзанан сығып, күзгә төшкәндә, бер нөктәнән сытқан һымак күренгән урын

• фокус Ньютона

- Ньютон фокусы ➡ телескоптың алғы тыш яғында урынлашқан фокусы

• фокусировка

- фокуслау, фокуска йыйыу

• формула

- формула

• формула барометрическая

- барометрик формула ➡ йондозлар һәм планеталар атмосфераларын тасуирлау өсән кулланылған формула

• формула Циолковского

- Циолковский формулаһы

• фот

- фот ➡ яктыртылыш үлсәү берәмегә

• фотóметр

- ▶ фотóметр ➡ яктылық көсін һәм яктылық ағышын үлсәү приборы

• фотóметр кли́новый

- ▶ шыналы фотóметр

• фотóметр тру́бчатый

- ▶ торбалы фотóметр

• фотóн

- ▶ фотóн ➡ яктылық өлөшсәһе йәки кванты

• фòтоплéнка

- ▶ фòтоплéнка

• фòтосíнтез

- ▶ фòтосíнтез

• фòтоснíмок

- ▶ фòтоһүрэт

• фòтосопротивлéние

- ▶ фòтокаршылық ➡ яктылық төшкәндә, каршылығы үзгәрә торған ярымүткәргес

• фòтосфéра

- ▶ фòтосфéра ➡ Кояш атмосфэраһының асқы катламы

• фòтоумножíтель

- ▶ фòтокүбәйткес

• фòтоэлемент

- ▶ фòтоэлемент ➡ яктылық энэргияһын элэктр энэргияһына әйләндерә торған прибор

• фòтоэффéкт

- ▶ фòтоэффéкт ➡ яктылық тәьсирендә атомдарзан электрондарзың ыскынып китеүе күренешэ

- фуóры
 - фуóралар ➡ үзгәреүсән йондоззár төрө
- Хамелеóн
 - Хамелеóн ➡ Көньяк ярымшарзá урынлашкán йондозлók
- характерíстика
 - характерíстика, кылыкхырлама́
- характерíстика амплитудно-частóтная
 - амплитуда-йышлы́к характерíстикаһы ➡ кылыкхырламаһы́
- характерíстика силовáя
 - кэс характерíстикаһы, кэс кылыкхырламаһы́ ➡ ниндэй зә булһа берэй дәүмәлдэң, мәсәлән, кыр көсөргәнешлелегенэң көстө күрһәтеүе, сифатлауы
- характерíстика энергетическая
 - энергетик характерíстика ➡ ниндэй зә булһа берэй дәүмәлдэң, мәсәлән, потенциалдың, энергияны күрһәтеүе, сифатлауы
- Харóн
 - Харóн ➡ Плутóн эйәрсенé
- хвóст комéтный
 - комéта койроғó
- хондрíты
 - хондриттáр ➡ тáш метеориттáр төрө
- хóндры
 - хóндралар ➡ тáш метеориттарзá осраусы вáк түңәрэк өлөштэр
- хрòмосфéра
 - хрòмосфéра ➡ Кояш àтмосфéраһының тышкы́ катламы́
- хроно́граф
 - хроно́граф ➡ вакы́т аралығын үлсәүсэ прибор

• хроно́метр

► хроно́метр ➡ вақытты дөрөс күрһәтеүсә балансирлы сәғәт

• хроноско́п

► хроноско́п ➡ би́к кыска́ вақы́т араһын үлсәй торған элэ́ктр сәғәтэ

• ца́пфа

► ца́пфа ➡ те́леско́п күсәренең таяу өлөшө

• цвѐт

► тѐс

• цвѐт звезды́

► йондо́з төсө

• це́лостат

► це́лостат ➡ ике көзгөнән торған астрономи́к корама́л

• Цента́вр

► Цента́вр ➡ кёнья́к ярымшарза́ урынлашкан йондозло́к

• це́нтр

► үзэ́к

• це́нтр галакти́ческий

► гала́ктика үзәгэ

• це́нтр масс

► ма́ссалар үзәгэ ➡ ма́ссаның есемдэ йәки механи́к систе́мала таралып урынлашыуын күрһәтеүсә геометри́к нөктэ

• це́нтр тя́жести

► ауырлы́к үзәгэ ➡ есе́м өлөшсәләренэ тәьси́р итеүсә ауырлы́к көстәренең тиге́з тәьси́р итеүсәһе куйылған нөктэ

• це́нтрифу́га

► це́нтрифу́га

• центрóвка телеско́па

► телескопты көйләү

• Церéра

► Церéра ➡ иң зур астероид, озонлоғо 1000 км тирәһе

• цефе́йды

► цефеидалар ➡ үзгәреүсән ифрат зур йондоззәр төрө

• Цефе́й

► Цефе́й ➡ бәр өлөшө Кóш юлында, калған өлөшө теньяк ярымшар котобó эргәһендә урынлашкан йондозлók

• цивилиза́ция

► цивилиза́ция

• цивилиза́ция внеземна́я

► Ерзән ситтәгә цивилиза́ция

• цы́кл

► цы́кл

• цы́кл со́лнечной акти́вности

► Кояш активлыгы́ цы́клы

• цы́куль I

► цы́куль

• Цы́куль II

► Цы́куль ➡ кеньяк ярымшарзә урынлашкан йондозлók

• циркуля́ция

► циркуля́ция, әйләнмә хәрәкәт

• час

► сәғәт ➡ вакыт үлсәү берәмегә

• части́ца

► өлөшсә

- части́ца ве́кторная
 - ▶ ве́кторлы өлөшсэ ➡ фундамента́ль ве́ктор кыры́ кванты́, фарази́ элементар өлөшсэ

- части́цы релятиві́стские
 - ▶ реляти́в өлөшсэ

- части́цы элементарные
 - ▶ элементар өлөшсэ

- ча́стная тео́рия относите́льности
 - ▶ айыры́м нисбөтлөк теория́һы

- частота́
 - ▶ йышлы́к

- частота́ затме́ний
 - ▶ тотолóу йышлы́ғы

- частота́ колеба́ний
 - ▶ тирбәлеу йышлы́ғы

- часы́
 - ▶ сәғәт ➡ вакы́т үлсәу приборы́

- часы́ астрономі́ческие
 - ▶ астрономи́к сәғәт

- часы́ а́томные
 - ▶ а́томлы сәғәт

- часы́ кварцевые
 - ▶ кварцлы́ сәғәт

- часы́ ма́ятниковые
 - ▶ ма́ятниклы сәғәт

- часы́ молекуля́рные
 - ▶ молекуля́р сәғәт

- часы переносные
 - ▶ күсермәлә сәғәт

- часы солнечные
 - ▶ кояш сәғәтә

- часы Шорта
 - ▶ Шорт сәғәтә ➡ икә маятниклы сәғәт

- Чаша
 - ▶ һауыт ➡ кәнъяк ярымшарҙа урынлашқан йондозлоқ

- чёрная дыра
 - ▶ карә упкын ➡ планетаның йомолоуы нәтижәһендә барлыкка килгән үтә көслә гравитация кыры даирәһә

- чёрное тело
 - ▶ карә есәм ➡ үзенә төшөүсә элётромагнит тулкындарын тулыһынса йотоусы есәм

- чёрные дыры вращающиеся
 - ▶ өйрөлмәлә карә упкындар

- чёрные дыры горячие
 - ▶ кызыу карә упкындар

- число
 - ▶ һән

- число барионное
 - ▶ барион һаны ➡ барион заряды, бариондар һаны менән антибариондар һаны айырмаһы

- число Вольфа
 - ▶ Вольф һандары ➡ Кояш активлығын үлсәү һандары

- шарзың өскә йөзә һымәк булған көзгә

- шарообразность
- ▶ шар рәүешлэ булыу

- шаттл
- ▶ шаттл ➡ күп тапкыр кулланылыусы америка йыһан карабы

- шерготтиты
- ▶ шерготтиталар ➡ таш метеориттар төрө

- ширина луча
- ▶ нур киңлегэ ➡ антеннаның айырыу һәләтлеген билдәләүсә күрзәткес

- широтá
- ▶ киңлэк

- широтá астрономическая
- ▶ астрономик киңлэк

- широтá галактическая
- ▶ галактика киңлегэ ➡ галактика экваторынан йондозға карай үткәрелгән дуғаның өлөшө

- широтá географическая
- ▶ географик киңлэк ➡ Ёр йөзөнө үткәрелгән перпендикуляр менән Ёр экваторы ясылығы араһындағы мөйөш

- широтá геоцентрическая
- ▶ геоцентрик киңлэк

- широтá эклиптическая
- ▶ эклиптик киңлэк ➡ яктырткыстың эклиптикадан көньяккә йәки төньяккә билдәләнгән мөйөшсә аралығы

- шкалá
- ▶ шкалá ➡ төрлө үлсәү приборзарында бүлемдәргә бүленгән һәм тамғалар куйылған һызык

- шкала́ Антониа́ди

- ▶ Антониа́ди шкалаһы ➡ француз астрономы Э.Антониа́ди тарафынан тәкдiм ителгән күренеүсәнлiк шкалаһы

- шкала́ астеро́идной опа́сности

- ▶ астеро́идтар хәүефлегé шкалаһы

- шкала́ звёздных величiй

- ▶ йондо́з дәүмәлдәрé шкалаһы

- шкала́ колеба́ний

- ▶ тибрәлэү киңлектәрé ➡ Ёр йөзөндәгé берéй пункттың котопта́р хәрәкәтэ нәтижәһендэ барлыкка килгән ге́ографи́к киңлегенéң үзгәрешé

- шкала́ температу́рная

- ▶ температу́ра шкалаһы

- шкала́ Цельсия

- ▶ Це́льсий шкалаһы ➡ һыузың катыу нөктәһé 0 гра́дус, кайна́у нөктәһé 100 гра́дус тип алынған температу́ралар шкалаһы

- шу́м

- ▶ ша́у

- шу́м бёлый

- ▶ а́к ша́у ➡ акусти́к шаузы́ң бёр төрө, мәҫ. шарлауы́к шауы

- шу́м косми́ческий

- ▶ йыһа́н шауы́ ➡ электро́н хәрәкәтэ аркаһында́ барлыкка килгән йыһа́н ра́диотулкындары́

- це́ль

- ▶ аралы́к

- це́ль Касси́ни

- ▶ Касси́ни аралығы́ ➡ Сату́рн планетаһының тышкы́ кулсалары́ араһындағы аралы́к

- щель Ма́ксвелла
 - ▶ Ма́ксвелл аралығы ➡ Сату́рн планётаһының В һәм С кулсалары араһындағы аралыҡ
- Щи́т
 - ▶ Калта́н ➡ кёнья́к ярымшарза́ урынлашкан йондозло́к
- эве́кция
 - ▶ эве́кция ➡ Ай хәрәкәтенёң иң зу́р тайпылышы́
- эволю́ция
 - ▶ эволю́ция, үсёш
- эволю́ция вихревы́х возмуще́ний
 - ▶ өйөрмё боларыуза́р эволю́цияһы
- эволю́ция возмуще́ний давлёний
 - ▶ ба́сым боларыуза́ры эволю́цияһы
- эволю́ция гала́ктик
 - ▶ гала́ктикалар эволю́цияһы
- эволю́ция звёзд
 - ▶ йондозза́р эволю́цияһы
- эволю́ция звёздных скоплёний
 - ▶ йондозза́р тупланмаһы́ эволю́цияһы
- эволю́ция энтропи́йных возмуще́ний
 - ▶ энтропи́я боларыуза́ры эволю́цияһы
- эква́тор
 - ▶ эква́тор
- эква́тор галакти́ческий
 - ▶ гала́ктика эква́торы ➡ гала́ктика ясылығы́ менён кўк көмбәзе́ киҫешендё́ барлыкка килгён зу́р түңерёк

- экватор земной

- ▶ Ёр экваторы

- экватор небесный

- ▶ күк экваторы ➡ күк көмбәзенің Ғаләм күсәренә перпендикуляр булған зур түңәрәгә

- экваториал

- ▶ экваториал ➡ астрономия корамалы

- эквивалент

- ▶ эквивалент, тиңдәш

- экзобиология

- ▶ экзобиология ➡ башка планеталарҙағы тереклектә өйрәнеүсә фән

- экзопланеты

- ▶ экзопланеталар ➡ Кояш системаһына инмәгән планеталар

- экзосфера

- ▶ экзосфера ➡ Ёр атмосфераһының иң юғары катламы

- эклиптика 1

- ▶ эклиптика ➡ күк көмбәзә менән Ёр орбитаһы ясылығы киҫешкәндән барлыкка килгән зур түңәрәк.

- эклиптика 2

- ▶ эклиптика ➡ күк көмбәзәндә Кояш хәрәкәтенән барлыкка килгән зур түңәрәк

- экстраполирование

- ▶ экстраполяция яһау ➡ ниндәйҙер күренештәң бер өлөшөн тикшереп яһалған һығымтаны уның башка өлөшөнә лә йәйелдерәү

- эксцентрик

- ▶ эксцентрик ➡ геосентрик Ғаләм системаһында Кояштың Ёр тирәләй бер йыл эсендә әйләнеп сығыуын аңлатыу өсөн индерелгән ярҙамсы түңәрәк

- эксцентриситет
- ▶ эксцентриситет ➡ конус буйынса киҫелеш

- Элара
- ▶ Элара ➡ 1905 йылда Ч.Д. Перрайн тарафынан асылған Юпитер эйәрсенә

- электрон
- ▶ электрон ➡ атом ядроһы тирәһендә әйләһеп йөрөүсә кирә зарядлы элементар өлөшсә

- элементы орбиты
- ▶ орбита элементтары

- эллипс
- ▶ эллипс ➡ йомок кәкрә һызык

- эллипсоид
- ▶ эллипсоид ➡ эллипстың әйләһеүенән барлыкка килгән ясылык

- эллипсоид трёхосный
- ▶ әс күсәрлә эллипсоид

- элонгация
- ▶ элонгация ➡ Күк көмбәзендәгә икә һөктәнәң мөйөшсә аралығы

- энергия
- ▶ энергия

- энергия гамма-квантов
- ▶ гамма-кванттар энергияһы

- энергия гравитационная
- ▶ гравитация энергияһы

- энергия гравитационного излучения двойных звёзд
- ▶ күш йондоҙҙарҙың гравитация нурланышы энергияһы

- энергия гравитационного сжатия звезды
- ▶ йондоҙҙоң гравитацион кысылыу энергияһы

- энэ́ргия релятиві́стских электро́нов

- ▶ реляти́в электро́ндар энэ́ргияһы

- энэ́ргия свя́зи

- ▶ бәйләне́ш энэ́ргия

- энтропи́я

- ▶ энтропи́я ➡ есемдең йылылык хәлән харáктерлаусы физи́к дәүмэл

- Энцелáд

- ▶ Энцелáд ➡ 1789 йылда àстроно́м В. Ге́ршель тарафына́н асылға́н Сату́рн эйәрсене́

- э́пици́кл

- ▶ э́пици́кл ➡ геòцентри́к Ғаләм систéмаһында планéталарзың кирé хәрәкәтén аңлатыу өсөн индерелгән төшөнсэ́

- эпóха затмéний

- ▶ тóтолоузár дәүерé

- э́ра

- ▶ э́ра, дәүер

- э́рг

- ▶ э́рг ➡ СГС систéмаһында эштé һәм энэ́ргияны үлсәү берәмегé; 1 ди́на көстéң 1 см юлда башкарға́н эшэ́

- Эрида́н

- ▶ Эрида́н ➡ көнъя́к ярымшарзá урынлашкán йондозло́к

- Эрóт

- ▶ Эрóт ➡ 1898 йылда àстроно́м Г. Витт тарафына́н асылға́н астерóид, диáметры 20 км, әйләнэу пери́оды 1,76 йылға́ тиң

- эрстéд

- ▶ эрстéд ➡ магни́т кырының көсөргәнешén үлсәү берәмегé

- эфемери́да

- ▶ эфемери́да ➡ күк есемдәренéң координáталарын күрһәткэн табли́ца

- эфíр

- ▶ эфíр ➡ элèктромагнít тулкынының нíсек таралыу билдэлé бұлмаған замандарзá элèктромагнитíк тирбөлеүзé күсереүсé тип уйланылған мөхít

- эффéкт

- ▶ эффéкт, тәъсír

- эффéкт Дóплера

- ▶ Дóплер эффекты ➡ тирбөлеүзэр сығанағы менән алғыс араһындағы алыслык үзгәрép торғандá, кабул ителгән йышлыктың сыккан йышлыккá карағандá үзгэрéү күренешé

- эффéкт Зéемана

- ▶ Зéеман эффекты ➡ нйдерлánd фíзигы П. Зéеман исемé менән аталған энéргия кимөлдэрөнөң һәм áтом спéктры һызыктарының магнít кырындá таркалыу күренешé

- эффéкт крáсного смещéния

- ▶ кызыл тайпылыш эффекты (күк йөзé есемдэрé Ерзэн алыслашкан вакыттá, ул есемдэр сығарған спéктрзағы һызыктарзың кызыл тóс яғынá табán тайпылыу күренешé

- эффéкт парникóвый

- ▶ парнíк эффекты ➡ Кояштың оптик һәм Ерзэң инфракызыл диапазондарындағы нурланыштары нэтижәһендé àтмосфэра эскé катламдарзың йылыныуы

- эффéкт туннэльный

- ▶ туннэль эффекты ➡ энéргияһы тоткарлык потенциалынан түбөн булыуға карáмастан, өлөшсәнөң тоткарлык ашá үтеүé

- юг

- ▶ көнъяк

- Южная Корóна

- ▶ Көнъяк Тáж ➡ көнъяк ярымшарзá урынлашкан йондозлók

- Южная Рыба

- ▶ Көнъяк Балык ➡ көнъяк ярымшарзá урынлашкан йондозлók

- Ю́жный Крѣст

- ▶ Кѣньяк Тѣрѣ ➡ кѣньяк ярымшарзѣ урынлашкан йондозлѣк

- Юно́на

- ▶ Юно́на ➡ 1804 йылда астро́ном К. Га́рдинг тарафынан асылған иң зур астеро́ид

- Юпи́тер

- ▶ Юпи́тер ➡ Кояштың бишенсе́ планѣтаһы

- юстиро́вка тѣлеско́па

- ▶ тѣлескопты́ кѣйлѣу

- явлѣ́ние

- ▶ күренѣш

- явлѣ́ние в систе́ме Юпи́тера

- ▶ Юпи́тер систе́маһындағы күренѣш ➡ Юпи́тер үз ди́скыһы менѣн эйѣрсендѣрен каплѣу күренѣше́

- явлѣ́ние Ко́мптона

- ▶ Ко́мптон күренѣше́ ➡ реляти́в электронда́р тарафынан квазарзѣрзѣн һәм актив гала́ктикалар үзѣктѣренѣн кѣслѣ рентге́н нурланышының таралыуы

- явлѣ́ние потемне́ния к кра́ю ди́ска

- ▶ ди́скының ситѣне́ табѣн карайыу күренѣше́ ➡ Юпи́тер менѣн Сату́рн ди́скыларының яктылығы́ ситкѣ табѣн кѣмеу күренѣше́

- я́дерные ре́акции

- ▶ ядро́ ре́акциялары ➡ ядроларзѣ өлѣшсѣлѣр менѣн бѣрелѣу вақытында́ барлыккѣ килге́н үзгѣрештѣр

- я́дра вы́рожденные

- ▶ талсыккан ядролар ➡ йондоззѣрзѣң ядроһына́ каратѣ

- ядро́

- ▶ ядро́, үзѣк

- ядрó а́томное
- ▶ а́том ядроһы

- ядрó гала́ктики
- ▶ гала́ктика үзәгэ

- ядрó звезды́
- ▶ йондо́з базыклығы

- ядрó звезды́
- ▶ йондо́з ядроһы

- ядрó коméты
- ▶ коméта үзәгэ

- ядрó Со́лнца
- ▶ Ко́яш ядроһы

- Я́пет
- ▶ Я́пет ➡ а́строно́м Ж. Касси́ни тарафына́н 1671 йылда́ асылға́н Сату́рн эйәрсене́

- я́ркость
- ▶ базыклы́к ➡ яктылы́к дәрәжәһе

- Ящери́ца
- ▶ Кәсәрткэ́ ➡ төнья́к ярымшарза́ Андроме́да менән А́ккóш йондозлоктары́ тирәһендә́ урынлашкán йондозло́к